

Nr 70

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående blind- och dövskolväsändets organisation m. m., given Stockholms slott den 5 mars 1965.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framläggs förslag om successivt införande av en statlig obligatorisk tioårig grundskola för barn, som är blinda, döva, hörsel- eller talskadade med början läsåret 1965/66 i årskurserna 1—5. Vidare föreslås att ungdomar med dylika handikapp skall ges möjligheter till frivillig utbildning på yrkesskol-, fackskol- och gymnasienivå.

Den obligatoriska utbildningen för blinda elever avses liksom hittills vara förlagd till blindinstitutet på Tomtebodan. De nuvarande upptagningskolorna för döva i Stockholm (Manilla), Lund, Vänersborg och Härnösand föreslås ingå i den nya skolorganisationen som låg- och mellanstadieskolor. Högstadiet för döva föreslås förlagt till Örebro.

I samband med övergången till grundskola föreslås en omfattande upprustning av hjälpmedelsbeståndet i blind- och dövskolorna samt av den hörseltekniska utrustningen. Kostnaderna för denna upprustning, som avses bli genomförd under en femårsperiod, beräknas till ca 2,8 milj. kr.

Slutligen framläggs förslag om medelansvisningar till blind- och dövskolorna, till förskolor och skolhem för döva barn samt till resor för blind- och dövskolelever jämte ledsagare. För nästa budgetår kan den sammanlagda anslagssumman för ifrågakvarande ändamål beräknas till 16 772 000 kr., vilket innebär en utgiftsökning i förhållande till innevarande budgetår med 2 621 000 kr.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 5 mars 1965.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, vissa frågor angående *blind- och dövskolväsendets organisation m. m.* samt anför.

I årets statsverksproposition (bil. 10 s. 236) anförde jag, att jag hade för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att i särskild proposition framlägga förslag om förstärkningar av utbildningsresurserna inom blind- och dövskoleområdet. På min hemställan har Kungl. Maj:t under punkterna D 22—D 28 i nämnda bilaga föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1965/66 beräkna

till *Statens blindskolor m. m.: Avlöningar* ett förslagsanslag av 4 200 000 kr.

till *Statens blindskolor m. m.: Omkostnader* ett förslagsanslag av 1 100 000 kr.

till *Statens dövskolor m. m.: Avlöningar* ett förslagsanslag av 7 200 000 kr.

till *Statens dövskolor m. m.: Omkostnader* ett förslagsanslag av 2 100 000 kr.

till *Statens dövskolor m. m.: Engångsanskaffning av utrustning m. m.* ett reservationsanslag av 400 000 kr.

till *Bidrag till förskolor och skolhem för döva barn* ett förslagsanslag av 472 000 kr.

till *Resor för blind- och dövskolelever jämte ledsagare* ett förslagsanslag av 330 000 kr.

Sedan beredningen av frågorna rörande blind- och dövskolväsendets organisation ävensom rörande medelsanvisningar för nyss angivna ändamål numera avslutats, anhåller jag att ånyo få anmäla desamma.

I. Blind- och dövskolväsendets utbildningsmål och organisation

A. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 5 december 1961 såsom sakkunniga för att verkställa utredning rörande blind- och dövskolväsendets utbildningsmål och organisation undervisningsrådet Karin Lundström, riksdagsledamoten, folkskolläraren Gunnel Olsson och budgetsekreteraren i ecklesiastikdepartementet Göran Göransson. Åt Lundström uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

De sakkunniga, som antagit benämningen *blind- och dövskolutredningen*, har den 1 december 1964 avlämnat betänkandena Grundskola för blind- och döva (SOU 1964: 61) samt Läroplan för grundskola för döva och hörselskadade (SOU 1964: 62).

Över nämnda betänkanden har yttranden avgivits av skolöverstyrelsen, som hört länskolnämnderna och styrelserna för berörda skolor, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, karolinska mediko-kirurgiska institutet, centrala studiehjälpnämnden, 1960 års blindvårdsutredning, utredningen för översyn av 1954 års lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Norrbottens läns landsting, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), som bifogat yttranden från Svenska facklärarförbundet, Sveriges lärarförbund, Sveriges skolläraryrkesförbund och Sveriges småskolläraryrkesförbund (lärarförbunden) och Svensk sjuksköterskeförening, Föreningen Sveriges blindlärare, Svenska synpedagogers förening, Dövskolornas rektorsförening, Hörselpedagogernas förening, Svenska dövlärsällskapet, Svenska otolaryngologförbundet, Hörselfrämjandets riksförbund, Svenska förbundet för specialundervisning, Föräldraföreningen vid blindinstitutet på Tomtebodan, Döva barns målsmäns riksförbund, Föräldraföreningen vid statens skolor för döva på Manilla, De blindas förening och Sveriges dövas riksförbund.

B. Nuvarande ordning för undervisning av blind- och döva

Jämlikt 2 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319) skall varje kommun sörja för undervisningen av barn i grundskola och främja åtgärder i syfte att bereda barn och ungdom undervisning i yrkesskola, fackskola och gymnasium. Beträffande undervisningen av blind- och döva och vissa psykiskt efterblivna hänvisas i 6 § skollagen till vad därom är särskilt stadgat.

I blindskolestadgan den 13 maj 1960 (nr 508) fastslås skyldigheten för staten att sörja för undervisningen av blinda, blinda med även annat lyte samt dem som på grund av nedsatt syn ej kan följa undervisningen vid det allmänna skolväsendet. Stadgan upptar grundläggande bestämmelser rörande de statliga blindskolornas målsättning, undervisning och organisation.

Målet för undervisningen av blinda barn och vuxna är enligt blindskolestadgans nuvarande lydelse att främja de blindas anpassning i samhället och göra det möjligt för dem att själva förtjäna sitt uppehälle. Blindskolan skall ge skolpliktiga barn allmän skolbildning, som motsvarar folkskolans bildningsmål, samt öva de blindas förmåga till självständig verksamhet och bereda dem erforderlig yrkesutbildning.

Den obligatoriska undervisningen omfattar 11 årskurser. Årskurserna 1—8 avser huvudsakligen teoretisk utbildning och årskurserna 9—11 yrkesutbildning. Lärotiden kan, om det erfordras, utsträckas med högst ett år.

Utöver den obligatoriska skolundervisningen samt vuxenutbildningen finns inom den statliga skolorganisationen för undervisning av blinda vid blindinstitutet på Tomtebodan sedan år 1954 en *förskolekonsulentavdelning*, som lämnar råd och anvisningar rörande vården och undervisningen av synskadade förskolebarn. På avdelningen finns tre konsulenter, som betjänar vardera ett distrikt. Förskolekonsulenterna erhåller anmälningar om blinda barn genom medicinalstyrelsen, distriktssköterskorna, barnavårdscentralerna och lasarettens ögonavdelningar. Konsulenterna besöker de synskadade barnen, söker lära känna varje enskilt barn och dess hemförhållanden, gör fortlöpande anteckningar om besöken samt ger föräldrarna hjälp och anvisningar beträffande barnens fostran och vård.

För blinda förskolebarn, som inte kan erhålla erforderlig hjälp av föräldrarna, finns ett begränsat antal barnhemsplatser. *Barnhemmen för blinda barn* har upprättats och utrustats genom privata initiativ.

Den obligatoriska skolundervisningen för blinda barn och ungdomar meddelas vid *blindinstitutet på Tomtebodan*. Vid skolan undervisas årligen ca 160 elever i åldern 7—19 år.

De blinda barnen inhämtar under folkskoleåren i huvudsak ett kunskapsmåt, som motsvarar folkskolans. Många av blindinstitutets elever övergår till skolor för seende: realskolor, grundskolans högstadium, folkhögskolor, husmoderskurser och yrkesskolor eller till utbildning i näringslivet. Yrkesvägledning och yrkespraktik meddelas under sista folkskoleåret och första yrkesåret, dels på institutet och dels på valda arbetsplatser.

Genom institutets studiebibliotek betjänas blinda elever, som får sin undervisning i skolor för seende. Eleverna erhåller en stor del av de läroböcker, som används vid respektive skola för seende, utskrivna med punktskrift eller in-talade på band, samt lärarbesök från blindinstitutet. De blindas föreningsbibliotek tillhandagår dessa utplacerade elever med viss facklitteratur i punktskrift och med talböcker, när det gäller skönlitteratur.

Elevernas tre sista år vid institutet ägnas i huvudsak åt yrkesutbildningen. Vanligast är hantverksyrken, t. ex. korgmakeri, vävning, pianostämning, stickning och hushållsarbete, men institutet har också framgångsrikt prövat andra utbildningsvägar, såsom utbildning i industri- och kontorsyrken.

Vid *skolorna och kurserna för vuxna synskadade* anordnas utbildning för synskadade över 15 års ålder i form av anpassnings-, omskolnings- och yrkesundervisning. Tiden för utbildningen varierar mellan tre månader och tre år. En fullständig anpassningskurs omfattar i regel ett läsår.

Blinda med komplicerat lyte erhåller för närvarande undervisning vid vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte i Lund. Eleverna vid vårdanstaltens skoldel kommer nästa budgetår att överföras till en ny blindskola i Örebro.

Undervisningen av *elever med synsvårigheter*, dvs. elever, som inte behöver blindundervisning, framför allt inte blindskrifts- och orienteringsundervisning, men väl speciell teknik och metodik samt speciella hjälpmedel för att kunna tillägna sig undervisningen inom det allmänna skolväsendet, samt av elever, som trots *hörselsvårigheter* eller *talsvårigheter* kan följa undervisningen inom det allmänna skolväsendet med hjälp av specialundervisning, regleras av bestämmelserna om specialundervisning i 5 kap. 42—46 §§ skolstadgan. Specialundervisning sker antingen i specialklass eller som särskild specialundervisning jämsides med vanlig undervisning.

De grundläggande bestämmelserna om undervisningen av *döva, hörselskadade* och *talskadade* är intagna i dövskolestadgan den 13 maj 1960 (nr 509). Enligt stadgan skall statens dövskolor meddela undervisning av döva i syfte att främja deras anpassning i samhället och göra det möjligt för dem att själva förtjäna sitt uppehälle. Dövskolan skall så långt det kan ske införa eleverna i normalspråket, ge dem allmän skolbildning, som motsvarar folkskolans bildningsmål, samt bereda dem erforderlig yrkesutbildning. Med döv jämställs i stadgan den som på grund av nedsatt hörsel eller centrala språk- och talrubbingar inte kan följa undervisningen vid det allmänna skolväsendet.

Stadgan upptar bestämmelser om undervisning i *förskola* för döva barn som ej uppnått skolpliktig ålder, i *allmänna dövskolor* för skolpliktiga döva elever samt i *skolhem* för skolpliktiga döva med även annat lyte.

Landet är indelat i fyra upptagningsområden för dövskolorna, det östra, södra, västra och norra, med dövskolorna i Stockholm, Lund, Vänersborg och Härnösand som *upptagningskolor* inom respektive område. Skolchefen i varje kommun insänder årligen före den 1 april till upptagningskolan uppgifter rörande skolpliktiga döva elever. Intagning av elever i dövskola sker vartannat år.

Barn med mera betydande hörselrester överförs efter någon tids prövning i upptagningskola till *statens skola för hörselskadade i Örebro*. Skolan är avsedd för elever med sådana hörsel- och språkrester och förutsättningar i övrigt, att språkutvecklingen hos dem kan ske väsentligt snabbare än hos övriga elever vid barndomsskolorna. Intagning i Örebroskolan sker liksom i upptagningskolorna vartannat år.

Döva barn, som på grund av psykisk efterblivenhet eller andra handikapp ej kan följa undervisningen i upptagningsskola, har hittills erhållit sin undervisning i skolhem för döva, där undervisningen är i hög grad individualiserad. Undervisningen av dessa elever är fr. o. m. innevarande läsår förlagd till Gnesta. Undervisningen av normalbegåvade barn med centrala språkrubbningar är tills vidare förlagd till skolan för hörselskadade i Örebro och sammanförd till en pedagogisk enhet under en studierektor.

Till Manillaskolan i Stockholm är knutna ett antal klasser vid Eugeniahemmet för gravt rörelsehindrade döva eller hörselskadade barn. Undervisningen i dessa klasser bedrivs i den utsträckning det är möjligt efter samma linjer som i dövskolorna och i hörselklasserna men är med hänsyn till elevernas dubbla handikapp utpräglat individuellt inriktad.

För de döva eller hörselskadade elevernas fördelning på upptagningsskola, Örebroskolan och skolhemmet för döva å ena sidan samt på hörselklass, särskild specialundervisning eller vanlig klass å andra sidan finns inga entydigt bestämda regler. Gränserna för skolornas verksamhetsområden är av många skäl flytande. Så är t. ex. frågan om placering av elev i Örebroskolan eller i hörselklass bl. a. beroende av om hörselklass finns tillgänglig på elevens hemort. Elever, som något eller några år erhållit undervisning i Örebroskolan, överförs också i vissa fall till hörselklass eller till vanlig klass.

Under de två sista åren av den obligatoriska skolgången och, om så erfordras för en fullständig yrkesutbildning, under ett eller två frivilliga påbyggnadsår erhåller de döva ungdomarna sin undervisning i *fortsättningsskolorna* i Vänersborg och Växjö. Undervisningen vid fortsättningsskolan i Vänersborg för pojkar har fått en delvis annan uppläggnings än vid fortsättningsskolan i Växjö för flickor. Medan den förra är klart yrkesinriktad och differentierad på ett relativt stort antal yrkeslinjer, är den senare mera inriktad på fortsatt teoretisk undervisning och är föga differentierad.

Med hänsyn till att det i regel är mycket svårt för döva ungdomar att följa den teoretiska undervisningen i vanliga klasser, även när det är fråga om uttalat begåvade döva, lade 1945 års dövstumsutredning fram förslag om att en särskild *teoretisk fortsättningsskollinje* skulle inrättas för studieintresserade döva ungdomar. Försöksverksamhet med sådan undervisning startades vid skolan på Blockhusudden på Djurgården i Stockholm på initiativ av Svenska Scoutförbundets stiftelse för hörselskadad ungdom. De positiva erfarenheterna av verksamheten ledde till att den teoretiska fortsättningsskolan övertogs av staten från läsåret 1961/62. Realexamen har avlagts av sammanlagt ett 20-tal elever vid denna skola.

C. Utredningens synpunkter och förslag rörande blindundervisningen

I. Grundskola för blinda och synskadade

a. Blindundervisningens mål och innehåll

Utredningen erinrar om att det i skollagen anges, att den genom samhällets försorg bedrivna undervisningen har till syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar.

Denna målsättning för verksamheten inom det allmänna skolväsendet bör enligt utredningens mening generellt gälla även för specialskolorna. Utredningen förklarar, att nu gällande målsättning för blindundervisningen vid jämförelse med grundskolan präglas av en viss ensidig inriktning mot nyttosynpunkterna. Liksom inom det allmänna skolväsendet bör inom specialskolväsendet gälla, att barnen med skolans hjälp skall få en så ljus och positiv barndomstid som möjligt och ungdomarna en ungdomstid med meningsfullt studium och arbete, som inriktar dem på en framtid som medlemmar i samhället. Generellt bör enligt utredningen gälla även för eleverna inom specialskolväsendet, att deras verksamhet efter den obligatoriska skolgångens slut bör kunna avse antingen fortsatt yrkesförberedelse eller direkt yrkesverksamhet.

Med denna målsättning som utgångspunkt föreslår utredningen, att blindskolväsendet skall omfatta en obligatorisk grundskola samt en frivillig påbyggnad på denna, som ger möjlighet till studier och utbildning på yrkesskol-, fackskol- och gymnasienivå. I nära samarbete med hemmen och i samverkan med övriga skolor samt genom egen inre och yttre differentiering skall blindskolan ytterst syfta till att hjälpa varje enskild elev att nå så långt, tränga så djupt och famna så vitt, som hans förutsättningar medger.

b. Skolpliktsbestämmelser

Jämlikt blindskolestadgan gäller för blinda barn nu *särskild skolplikt*. Denna inträder, när barnet uppnår för allmän skolplikt stadgad ålder eller när barnet efter skolålderns inträde drabbas av blindhet. Om barnet lider av sjukdom, när skolplikten inträder, skall barnets skolgång uppskjutas så länge hinder föreligger. Till skillnad från skolpliktsbestämmelserna inom det allmänna skolväsendet upptar ej blindskolestadgan bestämmelser om medgivande för elev att börja skolgången vid sex års ålder eller att uppskjuta skolgången på grund av bristande mognad. Utredningen föreslår att bestämmelserna i skollagen om sådant medgivande skall äga motsvarande tillämpning beträffande blinda, döva eller talskadade barn. Utredningen föreslår dessutom att dessa barn skall liksom

alla andra barn ha lagfäst rättighet till skolgång, varför 30 och 31 §§ skollagen föreslås bli kompletterade med bestämmelser om skolplikt för sådana barn. Skolplikten föreslås inträda, när barnet uppnår för allmän skolplikt stadgad ålder eller när barnet efter skolålderns inträde drabbas av blindhet, dövhet eller grav talskada.

Skolplikten för blinda men i övrigt normalutvecklade elever omfattar, som tidigare framhållits, f. n. en lärotid vid blindskola av 11 år. Lärotiden kan, om så erfordras, av skolans styrelse utsträckas med högst 1 år. Skolplikten skall dock upphöra senast med utgången av den årskurs, som slutar det kalenderår, då eleven fyller 19 år.

Inom den åttaåriga »folkskoledelen» av blindskolans obligatoriska skolgång eftersträvas att uppnå det bildningsmål, som motsvarar folkskolans. Erfarenhetsmässigt visar det sig emellertid enligt utredningen, att detta ej helt låter sig göras trots ett relativt högt timantal per vecka.

Största betydelsen vid bestämmandet av den obligatoriska skolgångens längd måste enligt utredningen tillmätas det förhållandet, att de sensoriska och auditiva metoder, som renodlat måste tillämpas i undervisningen av blinda, kräver längre tid och mer individuell instruktion än när de kan kombineras med visuell undervisning. Utredningen förklarar, att ett med grundskolan likvärdigt mål icke kan nås inom en nioårig lärogång utan att härför erfordras minst en tioårig grundskola för blinda.

Som tidigare framhållits, inträder skolplikten för blinda, när eleven fyller 7 år, och upphör senast med utgången av den årskurs, då eleven fyller 19 år. Övergången från en 8-årig folkskola till en 10-årig grundskola skulle med i övrigt oförändrade bestämmelser innebära en utsträckning av den obligatoriska skolgången till 21 år. Eleven skulle till men för sin utveckling och anpassning i samhället alltför sent utträda ur skolpliktsåldern. Alternativet att låta skolplikten inträda vid 5 eller 6 års ålder kan ej heller förordas av utredningen. De blinda förskolebarnen är i många avseenden senare utvecklade än seende barn och bör ej för tidigt skiljas från hemmet. Utredningen föreslår därför, att skolplikten i blindskola inträder vid 7 års ålder enligt de bestämmelser, som gäller för det allmänna skolväsendet. Vidare föreslås att den *obligatoriska* skolgången skall omfatta endast grundskolan för blinda, dvs. 10 år. Därvid upphör skolplikten senast med utgången av den årskurs, då eleven fyller 17 år. Fortsatt utbildning efter genomgången obligatorisk skola bör enligt utredningen för blinda liksom för seende vara *frivillig* och omfatta skolformerna yrkesskola, fackskola och gymnasium. Risken för att de blinda vid bortfallet av en obligatorisk yrkesutbildning efter barndomsskolans slut icke skulle få sitt behov av utbildning tillgodosett i lika stor utsträckning som hittills bedöms av utredningen som ringa. Garantier för en riktig utveckling är de blindas klart uttalade och visade vilja att erhålla en gedigen utbildning samt grundskolans utformning med studierådgivning, yrkesvägledning, praktisk yrkesorientering och förberedande yrkesutbildning. För skolpliktiga blinda, som på grund av bristande

förståndsutveckling eller annat lyte ej kan tillgodogöra sig undervisningen vid blindinstitutet utan måste intas på skolhem, föreslår utredningen att som hittills särskilda bestämmelser skall gälla och att dessa barn skall garanteras att få stanna kvar lika länge som elever i särskola, dvs. till 21 år med rätt till förlängning till 23 år.

c. Stadieindelning i grundskola för blinda

Med utgångspunkt från förslaget om en tioårig obligatorisk grundskola för blinda har utredningen i samband med läroplansarbetet ingående prövat de olika skolstadiernas lämpliga längd och innehåll. Utvecklingspsykologiska, praktiskt-pedagogiska och organisatoriska skäl talar enligt utredningen för att stadieindelningen i grundskolan för blinda bör ansluta sig till den allmänna grundskolans men att särskilda hänsyn måste tagas till handikappet och blindundervisningens speciella problematik vid bestämning av stadiernas längd inbördes.

Utredningen framhåller, att det erfarenhetsmässigt visar sig, att flertalet blinda barn med hjälp av en adekvat förskoleträning och småskolemetodik lär sig läsa, skriva och räkna utan nämnvärd försening. De blindas handikapp är med andra ord i huvudsak av fysisk-teknisk natur. Först i andra hand och indirekt hindras de intellektuella verksamheterna. Tillfredsställande praktiska färdigheter nås däremot senare och först efter lång och mödosam träning. De skolämnena, som övar dessa färdigheter, förekommer mest frekvent på mellanstadiet. Käpp-tekniken kan ej påbörjas på allvar förrän på detta stadium, ej heller hemkunskapen. Mycket tid kräver på mellanstadiet också maskinskrivningen, gymnastiken och idrotten, sinnes- och motorikövningarna samt slöjden, vilka samtliga måste uppta större del av timplanen än i den allmänna grundskolan. Efter som visuella metoder inte kan användas, krävs extra tid även för de teoretiska ämnena främst orienteringsämnena. Utredningen föreslår därför, att det extra skolåret i huvudsak tillförs mellanstadiet. Om detta stadium görs tillräckligt rymligt, bör enligt utredningen tyngdpunkten av anpassningsundervisningen kunna förläggas hit och grunden i övriga ämnen läggas så stadig och bred, att i varje fall de två sista åren av högstadiet helt kan parallelläggas med grundskolan för seende. Parallelläggningsen av undervisningen på högstadiet anses angelägen bl. a. med hänsyn till önskvärldheten att kunna slussa elever till och från högstadiet för seende.

Enligt utredningens mening bör sålunda grundskolan för blinda organiseras på tre stadier: ett treårigt lågstadium, ett fyraårigt mellanstadium och ett treårigt högstadium. Utredningen förklarar sig väl medveten om att många av de skäl, som anförs för utökningen av mellanstadiet, också kan åberopas för en utökning av låg- respektive högstadiet och därmed också av den sammanlagda skolgångens längd. Erfarenheterna bör enligt utredningen utvisa, huruvida införandet av ett elfte frivilligt påbyggnadsår kan vara motiverat. Den av utredningen föreslagna skolorganisationen, som på högstadiet och i

påbyggnaderna på detta är nära integrerad dels med det allmänna skolväsendet och dels med skolorna för vuxna synskadade har en sådan flexibilitet, att den kan ge utrymme även för ett elfte obligatoriskt skolår, om utvecklingen inom skolvärlden i övrigt eller andra förhållanden gör detta påkallat.

Även beträffande de olika stadiernas inbördes längd anser utredningen att det bör råda en viss grad av anpassningsbarhet till enskilda elevers eller elevgrupperns behov. Bl. a. anses att sent skolmogna elever genom placering i skolmognadsklass bör kunna ges möjlighet till en mjukare inskolning och eventuellt ett extra småskoleår. Vid behov bör vidare enligt utredningen vissa kursmoment i t. ex. modersmål och matematik kunna överföras från lågstadiet till det rymligare mellanstadiet. I fråga om högstadiet föreslås, att elev, som ej före skolplikstens upphörande tillfredsställande genomgått den sista årskursen, skall medges rätt att fullfölja skolgången, om han bedöms kunna tillgodogöra sig undervisningen.

d. Specialundervisning, särskild undervisning och stödundervisning

I blindundervisningen måste liksom i annan undervisning den gängse pedagogiken avpassas för de vanliga eleverna, dvs. de från flertalet icke alltför starkt avvikande. Blindskolans elevklientel är emellertid erfarenhetsmässigt starkt heterogent, och utredningen anser det därför både med hänsyn till det allmänna undervisningsresultatet och den enskilde eleven av vikt, att grundskolan för blinda tillförs sådana speciella undervisningsanordningar, som gör det möjligt att beakta särlingarnas problem i högre grad än vad nu är fallet. Inom det allmänna skolväsendet kan elever i specialklass, som har andra svårigheter än de, som föranlett hänvisningen till specialklass, enligt skolstadgans nuvarande formulering jämväl erhålla annat slag av specialundervisning. I analogi härmed bör enligt utredningens mening elever, som »specialskoleplacerats» på grund av att de är blinda, ges extra stöd och hjälp, när de utöver blindheten har andra svårigheter. Inrättandet av hjälpklasser skulle medföra, dels att intellektuellt utvecklingshämmande blinda elever skulle få en för dem bättre avpassad undervisning och därigenom nå längre i sin utveckling, dels att försöksplacering av vissa elever kunde ske i sådana klasser före en eventuell överföring till skolhemmet i Örebro. Under läsåret 1963/64 bedrevs vid blindinstitutet försöksverksamhet med särskild specialundervisning, dvs. specialundervisning jämsides med klassundervisning. Behov av sådan undervisning är konstaterat för elever med anpassningssvårigheter, rörelsesvårigheter, hörselsvårigheter samt tal-, läs- och skrivsvårigheter.

Blinda elever, som jämte blindheten har ett fysiskt eller psykiskt handikapp, vilket omöjliggör för dem att följa undervisningen i vanlig blindklass, bör däremot enligt utredningen i regel erhålla skolplacering i skolhemmet i Örebro. Sådana dubbelhandikappade elever är exempelvis blinda med hörselskador, inklusive de dövblinda, blinda med rörelsehämningar, inklusive nevrosedynbarn och rullstolsfall.

Utredningen föreslår, att liksom inom det allmänna skolväsendet särskild undervisning skall kunna ordnas för elever, som på grund av sjukdom eller liknande omständigheter ej kan delta i det vanliga skolarbetet, och att även särskild stödundervisning skall få anordnas.

e. Blindskolans högstadium

Utredningen förklarar, att endast ett fåtal av blindinstitutets elever fullgör hela sin obligatoriska skolgång vid institutet och att därför, trots en genomsnittlig nyintagning av ca 20 elever per år, elevunderlaget för en tioårig grundskola för blinda kan beräknas stanna vid ca 150 elever. Realistiskt torde man enligt utredningen kunna räkna med att på högstadiet endast 50 % av en årskull fortfarande behöver undervisning i blindskolan.

För närvarande är undervisningen för blinda, i övrigt normalt utvecklade elever centraliserad till en enda skola, dvs. blindinstitutet på Tomtebodavägen. Med hänsyn till det begränsade elevunderlaget och till att så många elever som möjligt bör beredas tillfälle till skolgång tillsammans med seende kommer ett särskilt högstadium inom blindundervisningsväsendet att omfatta ett mycket begränsat antal elever. Denna föga omfattande högstadienhet bör enligt utredningens mening lämpligen förläggas till blindinstitutet, vilket innebär, att blindinstitutet vid övergången till en ny skolorganisation successivt omorganiseras till en fullständigt utbyggd grundskola för blinda med lågstadium, mellanstadium och högstadium. Högstadiet bör enligt utredningen utformas så, att det kan *dels* ge en adekvat undervisning och utbildning åt sådana skolpliktiga blinda eller gravt synskadade elever, som ej kan följa undervisningen inom det allmänna skolväsendet, *dels* utgöra en central för erforderlig hjälp åt skolpliktiga elever, som kunnat överföras till det allmänna skolväsendet samt *dels* möjliggöra åtgärder för att främja de blinda ungdomarnas fortsatta studier och yrkesutbildning efter den obligatoriska skolans slut.

Beträffande önskvärdheten av *överföring av elever till skolor för seende* uttalar utredningen bl. a. följande.

Skolan måste alltid för att kunna fungera tillfredsställande utgöra en del av samhället. Detta innebär, att den inte får begränsa sig till att ge eleverna kunskap om samhället utan eftersträva att stärka elevernas samhörighet med och föra eleverna in i samhället, så att inte specialskolans elever vid skoltidens slut upplever sig själva som främlingar i det omgivande samhället. Det måste därför alltid vara av värde, att synskadade barn och ungdomar inte vistas i den kollektiva internatmiljön längre än nödvändigt, och utredningen finner det angeläget, att blindskolan tillförs ökade resurser för att kunna föra eleverna tillbaka till hemmiljön, när de nått så långt i fråga om skolning och anpassning, att de utan alltför mycket hjälp och utan alltför stora påfrestningar kan fungera sida vid sida med seende.

Skolorganisatoriskt innebär överföringen av blinda elever till det allmänna skolväsendet en acceptabel praktisk lösning av tillvalsproblemen. Det allmänna skolväsendet kan med sitt större elevunderlag tillhandahålla

rikare tillvals- och differentieringsmöjligheter än vad som är möjligt inom blindskolan. Genom att blindskolan har samverkat med skolorna för seende och vuxenutbildningen för synskadade har det redan i stor utsträckning blivit möjligt att öppna andra vägar än de, som leder till de traditionella blindyrkena. Enligt utredningens mening bör detta också vara en framkomlig väg att i grundskolan för blinda ordna ett högstadium, vilket karakteriseras av ett fritt successivt tillval. Utredningen föreslår alltså, att den utplacering av blinda elever i skolor för seende, som sker redan med nuvarande skolsystem, skall fortgå även i grundskolan för blinda och i möjligaste mån ökas till att omfatta än fler elever. På nästa stadium, dvs. på yrkesskol-, fackskol- och gymnasienivån, är problemet likartat. Ett tiotal elever per årskurs ger inte underlag för upp- rättandet av fristående linjer och skolor, men genom samverkan med skolor för seende och med vuxenutbildningen bör det vara möjligt att med hänsyn- tagande till den enskilde elevens förutsättningar hålla lämpliga studievägar öppna. Det kan antas, att sådana blinda elever som redan i grundskolan kan placeras sida vid sida med seende och klara av sina studier, skall våga träffa ett djävare och mera nyanserat val av tillvalsgrupp, linje och yrkesutbildning än om de går kvar i blindskola och inte känner sig säkra på att deras me- toder, kunskaper och arbetstakt skall hålla måttet i de seendes arbetsgemen- skap. Studiegången igenom måste den synskadade eleven i skola för seende givetvis kunna räkna med experthjälp från blindskolan. Om svårigheterna blir för stora för eleven, bör han beredas möjlighet att återgå till blindskolan.

Utredningen förklarar, att valet av studieväg måste väl förberedas i blind- skolan i samverkan mellan klassföreståndaren, läkaren, yrkesvalsläraren och psy- kologen samt ske i nära samverkan med hemmen. Före överföringen till skolan för seende bör den mottagande skolan väl informeras om hur eleven bäst bör hjälpas. I vissa hänseenden är blinda elever, som undervisas i skolor för seende, att betrakta som korrespondenselever. De är bl. a. beroende av böcker och studieanvisningar från institutet. Den enskilde eleven och den berörda skolan bör i detta avseende kunna påräkna erforderlig service från blindinstitutet. För att detta skall bli möjligt, föreslår utredningen att Tomtebodas nuvarande studiebibliotek utbyggs till *pedagogisk hjälpmedelscentral* med uppgift att i samverkan med Bokförlaget för blindskrift främja produktion, distribution av och information om punkt- och talböcker samt andra slag av hjälpmedel i blind- skolans undervisning. Hjälpmedelscentralen bör bl. a. föreslå former för redi- gering och teknisk framställning av undervisningshjälpmedel och i begränsad omfattning framställa sådan materiel. Utredningen förklarar, att i centralens uppgifter givetvis bör ingå utexperimenterande av och försök med ny pedago- gisk och teknisk materiel.

I hjälpmedelscentralens uppgift bör enligt utredningen även kunna ingå att organisera och leda viss kursverksamhet för elever avgångna från blindskolorna, i syfte att ge dessa information om nyheter på de tekniska hjälpmedlens om- råde jämte tränings- och repetitionskurser i dessa medels användning.

Utredningen föreslår, att centralen förestås av en heltidsanställd *föreståndare* med blindläraryrkesutbildning. Till centralen bör enligt utredningens mening knytas — förutom teknikerna — också de reselärare, som skall vägleda och ge service

åt varje enskild blind elev, som får sin undervisning i skola för seende, samt ge information till de mottagande lärarna samt till eleverna om vad det innebär att ha en blind kamrat.

2. Läroplan för grundskola för blinda

Utredningen förklarar, att en väsentlig förutsättning för att en nära samverkan mellan specialskolorna och det allmänna skolväsendet skall kunna åstadkommas är att bestämmelserna om undervisningens målsättning och innehåll i specialskolorna i huvudsak ansluter sig till motsvarande inom det allmänna skolväsendet. Utredningen har utformat ett förslag till gemensam skolstadga för specialskolorna för blinda, döva och talskadade barn från den utgångspunkten, att innehållet i utfärdad skollag och skolstadga för skolor inom det allmänna skolväsendet skall i tillämpliga delar vara gällande inom specialskolväsendet. Detta gäller grundläggande bestämmelser om målsättningen, undervisningen, skolplikten, skolhälsovården, läsårets längd, lektioner och raster, specialundervisning, betyg, elevers skyldigheter och rättigheter, lärares skyldigheter och rättigheter, kollegier och konferenser etc.

Enligt utredningens förslag till skolorganisation skall undervisningen på blindskolans låg- och mellanstadium bl. a. syfta till att ge de blinda eleverna en sådan grundläggande utbildning, som gör det möjligt för flertalet blinda elever att på högstadiet och på det gymnasiala stadiet fortsätta sin utbildning i skolor för seende eller i skolor för vuxna synskadade. Utredningen har med hänsyn härtill ingående övervägt möjligheterna att tillämpa läroplanen för grundskolan inom det allmänna skolväsendet också inom blindskolväsendet och funnit att detta bör vara möjligt. Läroplanen för grundskolan har getts en sådan syftning och ett sådant innehåll, att den väl lämpar sig för att vara normgivande också för undervisningen i specialskolorna. Utredningen föreslår, att läroplanen för grundskolan fastställs att gälla även för blindskolan med de modifieringar, som framgår av utredningens läroplansanvisningar. På skolöverstyrelsen bör enligt utredningen ankomma att utfärda de ytterligare anvisningar, som kan visa sig vara erforderliga vid läroplanens tillämpning. Denna läroplan skall i tillämpliga delar gälla för de elever i skolhemmet i Örebro, vilka kan tillgodogöra sig grundskolans undervisning. För övriga elever i skolhemmet förordar utredningen, att läroplanen för särskolan, som är föremål för översyn för att närmas till grundskolans läroplan, fastställs att gälla. Vid undervisningen av blinda på det gymnasiala stadiet föreslås att i tillämpliga delar skall följas de läroplaner, som gäller för yrkesskolor, fackskolor och gymnasier inom det allmänna skolväsendet.

Enligt utredningens förslag till läroplansanvisningar skall undervisningen i blindskolorna jämlikt skollagens första paragraf ha till syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja

elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvars-kännande samhällsmedlemmar. Den obligatoriska tioåriga blindskolan skall ge de skolpliktiga blinda barnen allmän skolbildning, som motsvarar grundskolans bildningsmål samt öva deras förmåga till självständig verksamhet för att underlätta deras liv i de seendes värld. Sammanfattningen i läroplanen för grundskolan av de mest väsentliga synpunkterna på skolans uppgift och de viktigaste riktlinjerna för dess arbete äger i sin helhet giltighet för blindundervisningen.

I förslaget till läroplansanvisningar framhålls vidare bl. a., att det vid tillämpningen av avsnittet det fria tillvalet skall beaktas, att vad som i läroplanen sägs om årskurserna 7, 8 och 9 i blindskolan avser årskurserna 8, 9 och 10.

Utredningen framlägger i anvisningarna förslag till timplaner, som ersätter i Läroplan för grundskolan upptagna timplaner samt bygger på den förutsättningen, att den obligatoriska lärogången för blinda men i övrigt normalt utvecklade elever fastställs att omfatta 10 år samt att lärogången fördelas på ett 3-årigt lågstadium, ett 4-årigt mellanstadium och ett 3-årigt högstadium.

Utredningen förklarar, att den vid utformningen av timplaneförslaget eftersträvat att genomföra en sådan reducering av veckotimtalet, som skett inom det allmänna skolväsendet. Arbetet i blindskolan kräver av eleverna en stark koncentration och är därför mycket tröttande. Eleverna bör enligt utredningen bli delaktiga av den allmänt genomförda arbetstidsförkortningen och vid en eventuell övergång till femdagarsvecka får timtalet per dag inte bli för högt. I följande sammanställning jämförs grundskolans veckotimtal med utredningsförslaget.

Antal veckotimmar i grundskolan för blinda och i den allmänna grundskolan

Timplan	Antal veckotimmar i årskurs									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Utredningens förslag	23	25	32	34	35	35	35	36	36	36
Grundskola	20	24	30	34	35	35	35	35	35	—
Differens	+3	+1	+2	±0	±0	±0	±0	+1	+1	

Som framgår av sammanställningen har blindskolan enligt förslaget fortfarande något högre schemabunden arbetstid än den allmänna grundskolan. Anledningen härtill är, att timplanen måste ge utrymme för dels den allmänna grundskolans ämnen och dels de för blindskolan specifika ämnena. Vidare måste erfarenhetsmässigt de blinda eleverna beredas fler träningstillfällen under kvalificerad lärarledning än seende barn. Utredningen framhåller, att hänsyn till den något utökade schemabundna arbetstiden bör tas vid bestämmandet av hemuppgifternas omfattning. Det anses även angeläget, att inte något av de i den allmänna grundskolan förekommande ämnena utesluts eller redu-

ceras så kraftigt, att slutresultatet försämras. Bl. a. bör i blindskolan de estetiska ämnena ges ett större utrymme än de har i nu gällande timplan.

Beträffande utredningens förslag till läroplansanvisningar torde i övrigt få hänvisas till s. 53—75 i betänkandet Grundskola för blinda och döva.

3. Blinda ungdomars fortsatta utbildning efter den obligatoriska skolan

Utredningen finner det ytterst angeläget, att samtliga blinda elever ges tillfälle och möjligheter till fortsatt utbildning efter den obligatoriska skolans slut. Avgörande för huruvida blinda ungdomar skall kunna fortsätta sin utbildning efter den obligatoriska skolan får ej vara deras förmåga att konkurrera med seende ungdomar om tillgängliga utbildningsplatser, utan organisationen av denna utbildning måste ges sådana resurser och sådan utformning, att den kan tillgodose alla blinda ungdomars varierande utbildningsbehov. Endast ett fåtal blinda elever kan efter genomgången grundskola väntas vara tillräckligt rustade att direkt möta kraven i förvärvslivet. Generellt är de blinda eleverna i högre grad än de seende beroende av tillgång till fortsatt teoretisk eller praktisk utbildning för att uppnå optimal förmåga till självförsörjning.

Beträffande den under senare år i allt större utsträckning tillämpade överföringen av blinda elever till skolgång utanför blindskolan gäller att överföringen kunnat genomföras i ett större antal fall och från tidigare årskurser när det varit fråga om elever, som valt en teoretiskt betonad studieväg, än när det gällt elever med praktisk inriktning. Elever, som fullgjort hela den obligatoriska skolgången inom blindskolans ram, ca 25 % av en årskull, har undantagslöst varit sådana, som erhållit praktisk yrkesutbildning. Differenserna i studiegång för teoretiskt respektive praktiskt inriktade blinda elever synes enligt utredningen närmast ha sin orsak i att blindhetens hämmande inverkan utfaller olika på teoretiska och praktiska utbildningslinjer och även på olika skolstadier.

Utredningen beräknar behovet av antalet utbildningsplatser för blinda elever på det gymnasiala stadiet, dvs. i gymnasium, fackskola eller yrkesskola, till ca 20 per årskull. Därtill kommer behov av utbildningsplatser för enstaka elever som tidigare undervisats i synklasser inom grundskolan eller inom det allmänna skolväsendet i övrigt. Dessa elever bör enligt utredningens mening också i mån av behov ges likartad hjälp som de blinda eleverna under den fortsatta utbildningen. Även med inräknande av dessa elever kommer dock det totala elevantalet på det gymnasiala stadiet att vara för lågt för att medge upprättandet av egna skolor eller permanenta utbildningslinjer för blinda. I stället anser utredningen, att en flexibel och till det årliga utbildningsbehovet avpassad ungdomsskola för blinda bör kunna organiseras genom en nära samverkan mellan å ena sidan grundskolan för blinda och å andra sidan det allmänna skolväsendet respektive undervisningsväsendet för vuxna synskadade.

Blinda ungdomar, som väljer en teoretisk studieväg i *gymnasium* eller i *fackskola*, föreslås erhålla sin utbildning inom det allmänna skolväsendet. Under utbildningstiden bör eleverna enligt utredningen utöver en avgiftsfri utbildning erhålla studie- eller utbildningsbidrag, som gör det möjligt för dem att bedriva studier utan skuldsättning. Utredningen förutsätter att den av riksdagen begärda skyndsamma utredningen angående de handikappades särskilda studieekonomiska problem kommer att utarbeta ett förslag i denna riktning. Intill dess föreslår utredningen ingen ändring i nuvarande förhållanden.

Utredningen föreslår, att det bör ankomma på blindskolan att vidta erforderliga åtgärder för att främja en lämplig skolplacering av eleverna och sörja för att lärare och medelever i den mottagande skolan erhåller erforderlig orientering och information om hur den blinde eleven bäst bör hjälpas tillrätta. Vidare anser utredningen att de blinda eleverna under sin studietid i skolor för seende bör kunna påräkna en avgiftsfri hjälp och service från blindskolans *reselärare* och från *den pedagogiska hjälpmedelscentralen i blindskolan*.

En väsentlig förutsättning för att ett ökat antal blinda elever efter genomgången grundskola skall kunna fortsätta en teoretisk studiegång i skolor för seende är, att eleverna även på det gymnasiala stadiet erhåller tillgång till *undervisningshjälpmedel*, som i möjligaste mån är likvärdiga med dem, som kommer till användning inom det allmänna skolväsendet. Erforderliga läro- och läseböcker samt övrig studiemateriel måste överföras till punktskrift eller talbok för att de blinda eleverna skall kunna tillgodogöra sig studieinnehållet oberoende av andras hjälp. Vidare måste denna undervisningsmateriel ständigt förnyas och hållas aktuell på samma sätt som inom det allmänna skolväsendet. Genom att skolupplagorna för blinda är av begränsad storlek och därför relativt dyra i framställning måste enligt utredningens mening genom ett statligt åtagande garanteras, att de utplacerade blinda eleverna erhåller en jämn tillgång till en standardmässigt godtagbar undervisningsmateriel. Den av utredningen föreslagna hjälpmedelscentralen avses få till uppgift att handha ledningen av produktionen av undervisningshjälpmedel inte endast för grundskolestadiet utan även för det gymnasiala stadiet.

Elever, som undervisas inom det allmänna skolväsendet, bör enligt utredningen kunna låna blindskriftmaskiner från blindskolan och som personlig gåva erhålla bandspelare. Kostnaderna härför beräknas till ca 10 000 kr. per år.

Utredningen anser, att även de praktiskt inriktade eleverna för sin allmänna utveckling och anpassning torde vara mest betjänta av att stanna högst tio år på skolinternatet. Efter den tionde årskursen bör i regel den egentliga anpassningsundervisningen, den praktiska yrkesorienteringen och anlagsprövningen vara slutförd, så att eleven med stöd och hjälp från blindskolan kan genomgå yrkesutbildning utan att vara internatplacerad.

Enligt utredningens frekvensberäkningar kan antalet elever, som väljer utbildning i yrkesskola, väntas uppgå till ca 10 per årskurs. Inrättandet av en speciell yrkesskola eller permanenta utbildningslinjer för denna elevkategori skulle medföra en icke önskvärd begränsning av valmöjligheterna. I stället

bör man enligt utredningens mening eftersträva att göra organisationen så flexibel, att den kan anpassas till det årliga behovet av utbildningsplatser inom skilda yrken eller yrkesområden.

Utredningen nämner, att blindvårdsutredningen i samband med sin översyn av anpassnings- och yrkesundervisningen för vuxna synskadade avser att även framlägga förslag till organisation av yrkesutbildning för barndomsblinda. Blind- och dövskoloutredningen vill för sin del endast understryka vikten av att den mera direkt på arbetsmarknaden inriktade omskolningen av nyblinda vuxna inte får återverka på målsättningen för de blinda ungdomarnas yrkesutbildning, vilken enligt utredningen måste syfta till att ge dem en yrkesutbildning, som såväl teoretiskt som praktiskt är likvärdig med den, som kommer deras seende kamrater i vanliga yrkesskolor till del, och som ger dem så stor framtida valfrihet som möjligt inom det speciella yrkesområdet.

4. Personalbehov

Den statliga undervisningen av blinda elever kommer i den föreslagna skolorganisationen att i huvudsak koncentreras till grundskolan för blinda på Tomtebodas skolhemmet för blinda i Örebro samt till skolorna för vuxna synskadade i Kristinehamn och Växjö.

Ändringarna i personalbehovet vid övergång till en organisation med grundskola berör i första hand skolan på Tomtebodas skolhemmet i Örebro eftersom de skall handha undervisningen av elever, som är i skolpliktig ålder. Först i andra hand och indirekt påverkas personalbehovet i övriga skolor. Utredningen framhåller, att dess beräkningar rörande personalbehovet i stora delar måste bli preliminära, enär organisationen endast ofullständigt prövats i praktisk försöksverksamhet.

Vid beräkningen av personalbehovet för den nya skolorganisationen utgår utredningen från att undervisningen på samtliga stadier skall meddelas av lärare med blindlärarutbildning. Lärarkategorierna bör enligt utredningen i övrigt vara desamma som inom det allmänna skolväsendet, bl. a. för att vid lärarekrytering underlätta samverkan mellan respektive blindskola och det lokala skolväsendet.

Utredningen föreslår därför, att blindskolväsendet vid övergången till grundskola successivt tillförs nya lärarkategorier, *småskollärare*, *folkskollärare*, *yrkesvalslärare* etc. Utredningen framhåller, att man genom anställning av småskollärare vinner en önskvärd breddning av rekryteringsbasen samt förstärkning av lågstadiets metodik.

För att stärka tillsynen och vården av speciellt de små barnen föreslår utredningen, att tjänster som *elevhemsföreståndarinnor* nyinrättas. För att ge skolledaren ökade möjligheter att aktivt leda och handleda personalen föreslår utredningen viss *förstärkning av skolledningen* samt ökad medverkan av *psykologisk*, *kurativ* och *psykiatrisk* expertis. För att ytterligare effektivisera och nyansera arbetet med uppspårande av blinda barn föreslår utredningen att

ytterligare en tjänst som förskolekonsulent, avsedd för person med förskolepedagogisk grundutbildning inrättas.

I följande sammanställning redovisas det av utredningen framräknade totala personalbehovet.

Totala personalbehovet vid blindskolorna

Befattningshavare	S k o l a			
	Tomtebodå	Örebro	Kristinehamn	Växjö
Rektor	1	1	1	1
Studierektor	1	1	—	—
Föreståndare	1	—	—	—
Kontorsskrivare	1	—	—	—
Kansliskrivare	—	1	—	—
Kontorsbiträde	2	2	2	2
Blindlärare i läroämnen	9	—	1	—
Blindlärare- folkskollärare	8	—	—	—
Blindlärare- småskollärare	7	—	—	—
Blindlärare- särskollärare	—	9	—	—
Förskskollärare	—	2	—	—
Yrkeslärare	6	—	2	4
Yrkesvals lärare	1	—	—	—
Övningslärare	9 ^{1/2}	3	—	—
Anpassningslärare	—	—	4	1
Anpassningslärare, bitr.	—	—	2	1
Förskolekonsulent	4	—	—	—
Läkare	2	2	2	2
Översköterska	1	1 ^{1/2}	—	—
Sköterska	—	—	2	2
Psykolog	2	2	2	2
Kurator	1	1	—	—
Arbetssterapeut	—	1	—	—
Sjukgymnast	—	1	—	—
Biblioteksassistent	1	—	—	—
Tekniker	3	—	—	—
Fritidsledare	2	—	2	2
Husmor	1	1	—	—
Husmor, bitr.	1	—	—	—
Kokerska	2	2	—	—
Sömmerska	3	1	—	—
Ekonomibiträde	18	22	1	5
Elevhemsföreståndare	5	5	—	—
Skötare	—	30	—	—
Vårdare	18	—	—	—
Vaktmästare	1	2	1	1
Maskinist	1	1	—	—
Värmeskötare	1	1	—	—
Eldare	1	—	—	—

¹ Arvode/nedsättning av undervisningsskyldigheten.

² Arvode.

5. Kostnader

Kostnaderna för avlöningar enligt den föreslagna personalorganisationen vid fullt utbyggd grundskola för blinda beräknas av utredningen till ca 4 850 000 kr. enligt 1964 års löner.

Medelsbehovet till omkostnader beräknas till 1 023 000 kr. med den fördelning på olika poster som framgår av följande sammanställning.

Omkostnader

Delpost	Tomte- boda	Örebro	Kristine- hamn	Växjö	Summa
1. Sjukvård åt personal	4 000	2 500	600	200	7 300
2. Reseersättning	52 000	1 700	5 300	4 200	63 200
3. Expenser:					
a. Bränsle, lyse, vatten	100 000	50 000	12 000	15 000	177 000
b. Övrigt	27 000	20 000	12 000	3 000	62 000
4. Övriga utgifter:					
a. Undervisnings- och arb.mtrl.	25 000	25 000	32 500	7 500	90 000
b. Inventarier och maskiner (grundbelopp)	20 000	10 000	15 000	5 000	50 000
c. Tvätt och renhållning	19 000	10 000	9 000	2 000	40 000
d. Kosthåll (inkl. personalkost)	115 000	125 000		55 000	295 000
e. Beklädnad för elever	50 000	25 000			75 000
f. Skyddsbeklädnad	1 000	500		100	1 600
g. Utrustn.bidrag åt avgående elever	8 000	4 000	40 000	33 000	85 000
h. Sjukvård åt elever	13 000	21 000	6 000	3 000	43 000
i. Tandvård åt elever	14 000	5 000	17 000	4 000	40 000
j. Utgifter för elever som undervisas utanför skolan på Tomteboda ..	65 000				65 000
k. Fickpengar åt elever	20 000	6 000			26 000
5. Vissa kostnader för tillfälliga anpass- ningskurser					63 000
				Bruttoomkostnader kr.	1 183 100
6. Särskilda uppbördsmedel					160 000
				Nettoomkostnader kr.	1 023 000

Beräkningar rörande kostnader för engångsanskäffning av utrustning redovisas i ett särskilt avsnitt rörande blind- och dövskolornas behov av hjälpmedelsuprustning.

D. Utredningens synpunkter och förslag rörande dövundervisningen

1. Teknisk och medicinsk audiologi

Utredningen förklarar, att dess förslag om en omfattande upprustning av undervisningen för döva och hörselskadade bl. a. måste ses mot bakgrunden av det kontinuerliga arbete, som utförts inom den tekniska och medicinska audiologien. Att successivt förnya den tekniska utrustningen i takt med forskningens framsteg och att följa upp eleverna medicinskt-audiologiskt under hela deras skoltid måste enligt utredningen ingå som naturliga åtgärder inom dövundervisningen. Utredningen lämnar därför en sammanfattande redogörelse för aktuella förhållanden inom teknisk och medicinsk audiologi.

Utredningen framhåller, att vi i vårt land har goda möjligheter för en uttömmande otologisk och medicinsk-audiologisk utredning för hörselskadade barn. En mera omfattande teknisk uppföljning av det enskilda fallet sker emellertid ej. Vid institutet för teknisk audiologi i Stockholm undersöks i mån av tid förhållandena för barn med svåra hörselskador. Kontrollerna visar förvånansvärt ofta, att barnen har tilldelats hörapparater, som inte kan anses lämpliga. Vid lättare hörselskador spelar apparatvalet mindre roll, beroende på dels att apparaterna i allmänhet är relativt lika, dels den reserv barnets relativt goda hörselrester innebär. Vid svårare hörselskador är förhållandena annorlunda. Här gäller det att söka utnyttja det lilla område av resterande hörsel barnet har, att tillse att hörapparatsens frekvenskurva är lämplig, att apparaten ljudstyrkebegränsar vid en nivå som är lämplig med hänsyn till barnets obehagsnivå, att eventuell automatisk volymkontroll eller kompression utnyttjas etc. Ju mindre hörselrester barnet har desto större omsorg måste ägnas val och inställning av förstärkarapparaturen.

Svårigheterna att på bästa sätt infoga de tekniska hjälpmedlen i undervisningen, att hålla materielen i funktionsdugligt skick samt att sörja för underhåll, avskrivning och nyanskaffning gör det enligt utredningen klart motiverat, att en teknisk avdelning tillförs varje dövskola. Utredningen föreslår därför att till varje dövskola knyts en kvalificerad ingenjör. Erfarenheterna från utlandet ger vid handen, att en skola med ca 100 elever bildar lämpligt underlag för hel tjänst. Med hänsyn till önskvärdheten av ett intensifierat samarbete mellan hörcentralerna, förskolorna och hörselklasserna och dessas likartade behov av teknikerhjälp bör enligt utredningen möjligheterna att genom samverkan bilda underlag för sådana tjänster prövas.

Beräffande den medicinska audiologien nämner utredningen bl. a., att man numera har möjlighet till diagnostisering av en hörselskada redan från första levnadsdagarna och t. o. m. under fosterstadiet. Ännu saknas emellertid en tillräckligt omfattande organisation och personaltillgång för riksomfattande undersökningar.

De till länslasarettens öronavdelningar knutna hörcentralerna har i Sverige blivit de naturliga centralerna för den hörselvårdande verksamheten. Utredningen förklarar, att hörcentralernas personella och tekniska utrustning emellertid för närvarande är mycket varierande, och att för många av dessa centraler omhändertagandet av döva och svårt hörselskadade barn torde komma att delvis ligga utanför verksamheten. Hörcentralernas uppgifter kommer här till en viss grad att bli gallrande. De tar hand om sådana fall som kan få hjälp med tillgängliga resurser. Övriga barn remitteras till närmaste universitetssjukhus eller centrallasarett. De hörselskadade barnen är så fåtaliga, att varje hörcentral har för litet underlag för att kunna skaffa sig tillräcklig erfarenhet eller för att kunna anställa den personal som behövs för omhändertagandet av dessa barn.

Sedan 1951 har vid Karolinska sjukhusets öron-näs-halsklinik funnits en barnaudiologisk institution med resurser för utredning, behandling och kortare tids omhändertagande av barn med hörselproblem. Institutionen har till att börja med inte haft något bestämt upptagningsområde, utan barn har tagits emot från hela landet. Under senare år har barnaudiologisk verksamhet även tagits upp på andra platser i Sverige, och institutionen har därför kommit att bli central för barn inom mellersta delen av vårt land.

Utredningen anser, att efter hand liknande institutioner bör inrättas vid samtliga regionsjukhus. De mest komplicerade fallen, som behöver en längre tids undersökning, observation och behandling, avses bli omhändertagna i den planerade riksanstalten i Sigtuna för döva barn med komplikationer till dövheten.

De flesta barnen kommer numera så tidigt till utredning, att det som regel ej är tal om placering vid förskola. Men även om barnet har åldern inne för förskoleundervisning, får föräldrarna under någon tid efter den första utredningen i allmänhet göra ett försök i hemmet. I enstaka fall kan man på grund av speciella hem- eller arbetsförhållanden måhända ej påräkna tillräckligt omfattande insatser, om barnet vistas hemma; då brukar en omedelbar skolplacering rekommenderas.

Erfarenheten har enligt utredningen visat, att om man placerar ett barn direkt vid förskola efter det att föräldrarna första gången fått ordentligt besked och instruktioner, kommer dessa att i allt för hög grad förlita sig på att skolan tar hand om barnets fostran och undervisning. Om föräldrarna i stället under ett eller flera år själva arbetar med sitt barn, kommer de på ett helt annat sätt att bli insatta i alla dess problem och aktivt delta även sedan barnet kommit in vid en skola.

2. Förskoleundervisningen

1951 års utredning rörande de nya vetenskapliga rönen på audiologiens och audiometriens område i vården av döva barn föreslog i sitt betänkande (SOU 1955:20) att landstingen och städerna utanför landsting borde vara huvudmän

för förskoleundervisningen för döva och hörselskadade och att till verksamheten borde utgå statsbidrag. En statlig förskola hade då redan inrättats i Boden.

Utbyggnaden av förskoleundervisningen har i stort sett följt det av 1951 års utredning skisserade förslaget. Visserligen har ej lagstadgats om åläggande för landsting och städer utanför landsting att sörja för inrättandet av förskolor för döva och ej heller om förskoleplikt för döva småbarn, men utbyggnaden av förskoleundervisningen och hemundervisningen har efter frivilliglinjen kunnat genomföras i en sådan omfattning, att samtliga förskolebarn, vars föräldrar önskar få sina barn placerade vid förskolor för döva och hörselskadade, kan erhålla sådan undervisning. För närvarande finns 13 förskolor upprättade, som drivs i landstingens eller städernas regi. Vidare har ett antal landsting startat förskoleundervisning i form av hemundervisning åt hörselskadade småbarn utan att särskild förskola inrättats. Såväl till den förra som till den senare verksamhetsformen utgår statsbidrag.

Enligt utredningens mening talar de positiva erfarenheterna av den skedda utbyggnaden på området för *ett bibehållande av frivilliglinjen*. Den förskoleundervisning, som för närvarande bedrivs i varierande former, alltid i nära samarbete med barnens hem och föräldrar, tillfredsställer högt ställda anspråk och synes åtnjuta föräldrarnas till hörselskadade barn fulla förtroende. Utredningen är därför inte beredd att föreslå införandet av ett statligt huvudmannaskap eller obligatorisk förskoleundervisning. Utredningen förordar en fortsatt utbyggnad efter frivilliglinjen under landstingens huvudmannaskap. Utredningen vill i sammanhanget understryka angelägenheten av att de landsting, som av skilda anledningar ännu ej utbyggt den pedagogiska förskoleverksamheten, kartlägger behovet av sådan verksamhet och vidtar åtgärder för att sådan verksamhet kommer till stånd.

Beträffande den statliga förskolan i Boden konstaterar utredningen att den under tioårsperioden väl fyllt sitt ändamål och utgjort ett stimulerande inslag i dövundervisningsväsendet. Utredningen finner det emellertid icke motiverat att bibehålla en enda statlig institution i en i övrigt regionalt bedriven förskoleverksamhet och föreslår därför, att statens engagemang i förskolan i Boden avvecklas och att skolan utan kostnad får övertas av landstinget i Norrbottens län samt att statsbidrag till förskoleverksamheten i länet därefter utgår i enlighet med de för landet i övrigt gällande bestämmelser. Förskolans styrelse, i vilken ingår företrädare för den medicinska hörselvården i länet har vid överläggningar med utredningen ställt sig positiv till förslaget, att skolan övertas av landstinget. Utredningen har i frågan även haft överläggningar med företrädare för Norrbottens läns landsting. Man är från landstingets sida ej benägen att överta verksamheten dels av ekonomiska skäl, dels emedan den i sin nuvarande form är välskött och omfattad med förtroende. De årliga driftkostnaderna för skolan är relativt höga, läsåret 1963/64 ca 300 000 kr. för fjorton barn.

Utredningen förklarar sig hysa full förståelse för de från landstingets repre-

sentanter framförda synpunkterna men finner likväl så starka skäl tala för att samtliga sektorer av den förebyggande medicinska, tekniska och pedagogiska hörselvården på förskolestadiet bör ha samma huvudman, att utredningen, trots den tveksamhet, som uttalats av ett antal företrädare för landstinget i Norrbottens län, framlägger förslag om landstingets övertagande av förskoleverksamheten i länet. Inte minst bör enligt utredningen det kontinuerliga arbetet med de hörselskadade barnens föräldrar i form av kurser, information och hemvägledning kunna underlättas och intensifieras, om, som utredningen föreslår, förskoleverksamheten och hörcentralen får samma huvudman. Även om ett gott samarbete mellan institutionerna är etablerat, anser utredningen det inte helt tillfredsställande ur barnens och föräldrarnas synpunkt, att två olika myndigheter i samma stad och län skall ha hand om de åtgärder som behövs för att de hörselskadade barnen skall få den rätta medicinska, tekniska och pedagogiska behandlingen. Med hänsyn till att tillgången på utbildad och specialiserad arbetskraft för den hörselvårdande verksamheten t. v. är och även inom en överskådlig framtid torde komma att vara begränsad, är det angeläget att tillgängliga personalresurser disponeras så att de på bästa sätt kommer verksamheten till gagn. Att på bästa sätt nyttiggöra t. ex. de utbildade förskollärarna för såväl förskolans som hörcentralens uppgifter skulle enligt utredningen rimligen underlättas, om samma huvudman kunde disponera denna personal och organisera dess tjänstgöring.

Utredningen föreslår därför, att skolöverstyrelsen och byggnadsstyrelsen får i uppdrag att träffa erforderliga avtal med landstinget. Härvid bör även utredas huruvida det med hänsyn till det väntade elevunderlaget för skolan och allmänna uppläggningsen av organisationen av hörselvården inom länet är mest ändamålsenligt att behålla förskoleundervisningen i dess nuvarande form eller om andra verksamhetsformer kan komma ifråga.

3. Grundskola för döva och hörselskadade

a. Centralisering eller decentralisering

Frågan om döva och hörselskadade barns placering i klasser för döva, i hörselklasser eller i vanliga klasser med hjälp av särskild specialundervisning är nära förbunden med frågan om skolornas och klassernas lokalisering. Uppfattningarna om hur långt det är möjligt eller önskvärt att centralisera eller decentralisera skolväsendet för döva och hörselskadade går emellertid starkt isär.

Utredningen är väl medveten om att man bland de döva och hörselskadade eleverna liksom bland andra elevkategorier kan urskilja grupper, som kräver olika pedagogiska åtgärder och behandling, vilket kan motivera en differentiering av eleverna på olika skolformer och klasstyper. I det svåra arbetet att utveckla språk och tal hos elever med hörselskador kan det även vara mera moti-

verat och många gånger nödvändigt att arbeta med relativt homogena undervisningsgrupper. Ursprungligen sökte man lösa differentieringsproblemet genom en tvådelning: skolor för hörande och skolor för döva. Utvecklingen inom pedagogiken, medicinen och tekniken visade emellertid mycket snart, att »dövbarriären» kunde både flyttas och genomträngas. Ett stort antal av de elever, som tidigare betecknades som döva, befanns ha användbara hörselrester, till vilket man tog hänsyn vid reformering av skolorganisationen. Skolan för hörselskadade i Örebro upprättades med huvudsaklig uppgift att tillgodose gränsklientelens behov. Inom det allmänna skolväsendet inleddes en utbyggnad av specialundervisningen. Hörselskadade elever erbjöds specialundervisning vid sidan om undervisningen i vanlig klass eller i hörselklass. För närvarande finns sålunda följande skolplaceringsmöjligheter utmed den i princip kontinuerliga hörselvariabeln: vanlig klass, särskild specialundervisning, hörselklass, örebroklass, dövklass. I tätorter som Stockholm, Göteborg och Malmö utnyttjas i huvudsak alternativen vanlig klass, hörselklass och dövskola, medan man i skolkommuner utan tillgång till hörselklasser i huvudsak lutar till alternativen vanlig klass, örebroklass eller dövskola. Efterhand som hörselklassorganisationen byggs ut i länen runt om i landet, kan man enligt utredningens mening där vänta sig en liknande utveckling som i storstäderna. Allt fler hörselskadade elever kan erhålla undervisning i hemorten eller så nära hemorten, att de kan bo hemma över veckosluten, speciellt när övergången till femdagarsvecka blivit mera allmän. Utbyggnaden av hörselklassorganisationen kan med andra ord väntas leda till att elevunderlaget för Örebroskolan sjunker.

Utredningen nämner att eleverna i de olika länen har kunnat hänvisas till undervisning i dövskolor i den utsträckning, som man kan förvänta med ledning av frekvensberäkningarna. Däremot har man endast i ett fåtal län kunnat erbjuda elever undervisning i hörselklass eller särskild specialundervisning i erforderlig omfattning. Möjligheterna att erhålla undervisning i hörselklass synes ännu så länge i huvudsak vara förbehållna eleverna i de större tätorterna. Genom samverkan över kommungränserna och även över länsgränserna har emellertid även ett mindre antal elever från övriga skolkommuner kunnat erbjudas undervisning i hörselklass. Uttagningsprocenten till hörselklasser är inom samtliga regioner avsevärt lägre än vad som svarar mot behovet. *Genomsnittligt har endast hälften av det antal elever, som är i behov av undervisning i hörselklass, kunnat beredas sådan undervisning.* I de nordligaste länen är uttagningsprocenten lägre än i mellersta och södra Sverige. Inte endast de långa skolvägarna utan även bristen på specialutbildade lärare synes enligt utredningen ha utgjort hinder för en utbyggnad av hörselundervisningen, eftersom särskild specialundervisning för hörselskadade endast i obetydlig omfattning insatts som komplement eller alternativ till undervisningen i hörselklass. Enligt utredningens mening är det synnerligen angeläget, att inte endast de gravt hörselskadades utan även de lindrigt eller måttligt hörselskadades skolsituation

tillräckligt uppmärksammas, varför inte minst de möjligheter, som den särskilda specialundervisningen erbjuder, i möjligaste mån bör utnyttjas.

Utredningen finner, att varierande möjligheter till undervisning och skolplacering måste ställas till förfogande för de döva och hörselskadade barnen. Därvid bör enligt utredningen i princip eftersträvas att eleverna undervisas så nära det egna hemmet och så nära det allmänna skolväsendet som möjligt. Ökade möjligheter härtill erbjuds bl. a. genom den fortskridande urbaniseringsprocessen och de förbättrade kommunikationerna, vilka medverkar till att allt fler skolkommuner kan få underlag för upprättandet av små »hörselskolor».

Utredningen understryker emellertid att önskemålet att decentralisera verksamheten inte får tillgodoses på bekostnad av barnets rätt till en adekvat undervisning i en god skolform, vilken har tillgång till den omfattande pedagogiska, medicinska och tekniska expertis och den specialutrustning, som krävs för att på bästa möjliga sätt hjälpa barnet att kompensera sitt handikapp.

b. Förslag till skolorganisation

Utredningen förklarar, att dess förslag till skolorganisation väsentligen baserar sig på uppfattningen, att undervisningen av döva, hörsel- eller gravt talsskadade elever i möjligaste mån bör integreras med det övriga skolväsendet, samt att man i den mån det är möjligt utan att eftersätta de pedagogiska kraven mera målmedvetet bör satsa på en decentralisering av verksamheten, så att fler elever, framför allt i den lägre skolåldern, kan bo hemma eller hålla en nära kontakt med det egna hemmet.

Allt eftersom barnen blir äldre och deras fostran och undervisning får mera skolmässiga former, kan man emellertid enligt utredningen förvänta, att såväl målsmän som elever är mera beredda att acceptera och förstå nödvändigheten av den centralisering av skolverksamheten, som behövs för att eleverna skall få en med grundskolan likvärdig undervisning. Inte endast det låga elevunderlaget utan även elevernas skiftande handikapp, som redan på låg- och mellanstadiet kräver speciell pedagogisk behandling och differentiering av eleverna, lägger hinder i vägen för en alltför långtgående decentralisering av skolorganisationen. På grundskolans högstadium måste en ytterligare koncentration av skolorganisationen ske för att ge tillräckligt underlag för ett fritt val av tillvalsgrupper och linjer för eleverna.

Utredningen har vid bedömandet rörande utformningen av den framtida skolorganisationen haft att ta hänsyn till två elevkategorier, vars handikapp är likartade, men som i undervisningen kräver olika pedagogisk behandling och metodik. Gruppen *hörselskadade* kan i regel erhålla tillfredsställande undervisning inom det allmänna skolväsendet med dess möjligheter till specialundervisning. Gruppen *döva*, som erbjuder betydligt större problem i undervisningen och därför måste ha tillgång till en speciell utrustning och expertis, måste

i regel ha sin undervisning ordnad genom skolväsendet för döva. Härtill kommer dock en tredje grupp, *elever med centrala språk- och talrubbingar* föranledda av annan orsak än dövhet, vilka hittills undervisats inom dövskoleorganisationens ram. Dessas undervisning beräknas bli förlagd till skola för tal-skadade i Sigtuna i anslutning till skola för döva med vissa komplikationer.

Med ledning av gjorda undersökningar beräknar utredningen, att sammanlagda antalet elever, som är i behov av undervisning i hörselklass eller i klasser för döva och hörselskadade, icke överstiger 1,5 promille av det totala elevantalet. Ca 1 promille beräknas vara i behov av undervisning i hörselklass och ca 0,5 promille i klasser för döva och hörselskadade. Övriga elever med hörselnedsättning beräknas kunna undervisas i vanlig klass, eventuellt med insats av särskild specialundervisning. Med utgångspunkt från att årskullarna skolbarn uppgår till drygt 100 000 innebär detta, att hörselklasserna i riket årligen kan beräknas erhålla ett nytillskott av ca 100 elever per år och skolorna för döva och hörselskadade ca 50 elever per år.

Gruppen hörselskadade, dvs. elever, som är i behov av undervisning i hörselklass, omfattar alltså enligt utredningens frekvensberäkningar ca 1 000 i den obligatoriska skolan. Härtill kommer ett 1 000-tal elever, som under en del av skoltiden på grund av hörselskada är i behov av särskild specialundervisning. Enligt bestämmelserna i skolstadgan fordras minst 5 elever för inrättandet av hörselklass, 8—14 elever för två hörselklasser och därutöver får en klass inrättas för varje påbörjat 7-tal elever. För särskild specialundervisning får anslås 5 veckotimmar för en elev och därutöver 2 veckotimmar för varje ytterligare elev. Av frekvensberäkningarna framgår emellertid, att endast mycket stora skolkommuner har underlag för inrättandet av hörselklasser, och utbyggnaden av hörselklassorganisationen har därför inte kunnat ske i önskvärd omfattning. Detta torde vara en av anledningarna till att den statliga skolan för hörselskadade (Örebroskolan) behållit ett relativt konstant elevantal. Då utredningens undersökningar visat, att sådana elever, som nu ingår i »Örebrogruppen», i stor utsträckning *kan* undervisas och utbildas inom det allmänna skolväsendet under förutsättning att vissa relativt begränsade resurser tillskapas, har utredningen ingående prövat möjligheterna att genom en indelning av riket i elevområden upprätta ett ökat antal hörselklasser, givetvis förlagda till vanliga skolor för hörande.

En i utredningens huvudbetänkande redovisad beräkning (s. 167—169) av elevunderlaget för hörselklasser i elevområden av nuvarande gymnasierregioners storlek visar att elevområden av sådan storlek i regel inte har tillräckligt elevunderlag för inrättande av hörselklasser, trots att regionerna i vissa fall är till ytvidden så stora, att upp till 50 % av eleverna inte dagligen kan åka till och från skolkommunen utan måste inackorderas. Elevområden av läns storlek skulle erfordras för att ge underlag för en hörselklassorganisation för grundskolans åldersstadier och med klasser av A(a)-typ. Utredningen vill emellertid inte för-

orda en sådan lösning, eftersom den i flertalet landsändar skulle leda till att mer än 50 % av eleverna skulle behöva inackordering under skoltiden. Utredningen föreslår i stället att länskolnämnderna vid den planering länsvis, som enligt utredningens mening är erforderlig och som lämpligen bör ske i samråd med länets hörcentral, i den första utbyggnadsetappen utgår från elevområden av i regel gymnasierregions storlek och genom en kombination av hörselklasser och den särskilda specialundervisningen i görligaste mån sörjer för elevernas behov av specialundervisning. Utredningens förslag innebär konkret, att man i tätorter i de elevområden (gymnasierregioner), som har underlag för lägst 2 à 3 hörselklasser/kliniker, inrättar sådana främst för att tillgodose *låg- och mellanstadiets* behov. De hörselskadade elevernas åldersmässiga gruppering skilda år bör enligt utredningen bli bestämmande för om respektive hörsellärare i huvudsak skall tjänstgöra som klasslärare eller kliniklärare. Undervisningen bör alltså anordnas som hörselklassundervisning för elevgrupp, som kan bilda undervisningsgrupp av erforderlig homogenitet, och i övrigt som klinikundervisning. Elever i kommuner eller elevområden, som inte har underlag för hörselklasser, bör hänvisas till särskild specialundervisning. Om denna undervisningsform visar sig ge otillräcklig hjälp, bör eleven hänvisas till skolgång i närmaste tätort med hörselklass.

Utredningen framhåller, att det speciellt när behovet av lärartimmar inte är tillräckligt stort för att medge inrättandet av en hel lärartjänst i regel är svårt för en kommun att erhålla utbildad lärare för uppgiften. Problemet skulle enligt utredningen i ett stort antal fall kunna lösas, om läraren kunde kombinera sin tjänstgöring med annan form av specialundervisning. Utredningen anser, att de lärare, som det här är fråga om, bör ges möjlighet att vid behov komplettera sin utbildning.

Det ungefärliga antal hörselklasser/kliniker, som enligt utredningen bör kunna upprättas centralt inom respektive län vid ett genomförande av den av utredningen förordade decentraliserade uppbyggnaden, framgår av följande tabell. Utredningen understryker, att fördelningen på enskilda skolkommuner inte innebär någon lämplighetsgradering utan på grund av lokala förhållanden eller andra skäl, t. ex. närheten till befintlig hörcentral eller förskola, kan bli en annan än i den i sammanställningen angivna.

Beräknat antal centrala hörselklasser/kliniker inom respektive län

Län	Skolkommuner	Antal klasser kliniker
A	Stockholm	13— 14
B	Förortskommuner + Södertälje	3— 4
C	Uppsala	3— 4
D	Eskilstuna	2— 3
E	Linköping	3— 4
	Norrköping	3— 4
F	Jönköping—Huskvarna	3— 4
G	Växjö	3— 4
H	Kalmar	2— 3
I	Visby	1— 2
K	Karlskrona	2— 3
L	Kristianstad	2— 3
M	Hälsingborg	3— 4
	Lund	2— 3
	Malmö	5— 6
N	Halmstad	2— 3
O	Göteborg	9— 10
	Uddevalla	2— 3
P	Borås	3— 4
R	Lidköping	2— 3
	Skövde	2— 3
S	Karlstad	3— 4
T	Örebro	3— 4
U	Västerås	3— 4
W	Falun	3— 4
X	Gävle	3— 4
Y	Sundsvall	3— 4
Z	Östersund	2— 3
AC	Umeå	3— 4
BD	Luleå	3— 4
	Summa	96—126

En utbyggnad av en central hörselklass- eller klinikorganisation enligt detta förslag bör enligt utredningens mening vara möjlig att genomföra under loppet av 1960-talet inom respektive län. Kvantitativt innebär förslaget en fördubbling av den nuvarande organisationen i riket. Utredningen vill emellertid understryka vikten av att den centrala organisationen inom länet samtidigt kompletteras med särskild specialundervisning för de elever, som av olika skäl inte kan eller bör undervisas genom den centrala organisationens försorg.

Beträffande *specialskolväsendet för döva och hörselskadade* gäller, att man inom detta även i fortsättningen är hänvisad till att koncentrera skolorganisationen i betydligt större utsträckning än inom t. ex. hörselklassorganisationen. Orsakerna härtill är den mera komplicerade undervisningen och det betydligt

lägre elevunderlaget. Undervisningen av elever med obetydliga eller obefintliga hörselrester erbjuder på skolväsendets och teknikens nuvarande utvecklingsstadium problem av sådan storleksordning, att man för överskådlig tid måste ha dövskolor av internattyp vid sidan om de i kommunal regi, lokalt eller regionalt anordnade »hörselskolorna». Endast härigenom kan f. n. garanteras, att samtliga elever erhåller en adekvat vård och undervisning, tillgång till utbildade lärare och övrig expertis samt fullgod och rätt använd teknisk utrustning. Utredningen föreslår därför, att skolhemmet för döva med även annat lyte samt upptagningskolorna ingår även i den nya skolorganisationen, de sistnämnda i första hand som låg- och mellanstadieskolor.

Med hänsyn till angelägenheten av att man prövar möjligheterna att decentralisera även dövskolans verksamhet har utredningen under läsåret 1963/64 och 1964/65 i samarbete med skolöverstyrelsen låtit upprätta externa försöksklasser för elever, som annars skulle hänvisats till skolgång i dövskola i Örebro, Stockholm eller Lund. Erfarenheterna av anordningen är positiva. Utredningen förordar därför, att anordningen med *externa klasser* för döva och hörselskadade kommer till användning i den nya skolorganisationen, i första hand på lågstadiet. Utredningen anser att det bör ankomma på dövskolornas ledning att utnyttja möjligheterna att inrätta externa klasser, när de samlade omständigheterna gör en sådan anordning möjlig. Enligt utredningens mening bör dessa klasser t. v. organisatoriskt och pedagogiskt lyda under närmaste dövskola och undervisas av lärare med dövlararutbildning. Det lokala skolväsendet bör tillhandahålla skollokaler, teknisk utrustning, undervisningsmateriel, förbrukningsmateriel och skolmåltider, medan dövskolväsendet bör förutom lärare tillhandahålla erforderlig specialistvård.

Utformningen av högstadiet inom specialskolväsendet för döva och hörselskadade bjuder liksom andra grenar inom handikappundervisningen på speciella problem, när elevunderlaget är relativt begränsat, maximalt 40—50 elever per årskurs. Då anordningen med fritt tillval endast i mycket begränsad omfattning prövats i praktisk försöksverksamhet finns t. v. ej underlag för säkrare bedömanden, men erfarenheterna från exempelvis hörselklassernas högstadium tyder enligt utredningen på att tillvalsmöjligheterna skulle bli alltför begränsade om högstadieundervisningen splittrades på samtliga upptagningskolor. För att tillförsäkra samtliga döva och hörselskadade elever en högstadieundervisning, som reellt kan erbjuda ett fritt tillval, föreslår utredningen att i första hand *en* fullständig högstadieskola utbyggs i en centralt belägen skolkommun. Förläggningssorten för denna skola bör ha goda kommunikationer, ett väl utbyggt skolväsen och ett differentierat näringsliv, så att eleverna kan erhålla erforderligt antal praktikantplatser för den praktiska yrkesorienteringen. Enligt utredningens mening lämpar sig Örebro väl för ändamålet. Utredningen räknar vidare med att elevunderlaget för den nuvarande Örebroskolan kommer att minska i takt med utbyggnaden av hörselklasserna och de externa klasser, som avses kunna förläggas till det allmänna skolväsendet, varför behovet av

nybyggnad för högstadieskolan i Örebro anses kunna begränsas till ett 10-tal klassrum och ett par specialsalar. Behovet av övriga undervisningslokaler bör enligt utredningen kunna tillgodoses dels inom den nuvarande skolbyggnaden och dels genom samverkan med den centrala yrkes- och fackskola för döva och hörselskadade, som enligt utredningens mening bör ersätta de nuvarande fortsättningsskolorna i Växjö och Vänersborg, samt vara förlagd till Örebro, så att denna skola kan samordna sin verksamhet med högstadieskolans. Representanter för Örebro stad har vid preliminära överläggningar med utredningen förklarat, att lämplig tomtmark kan ställas till förfogande såväl för en högstadietillbyggnad genom utvidgning av den nuvarande skoltomten som för en yrkes- och fackskola på ett närliggande tomtområde.

Utredningen förklarar, att en relativt hård belastning på Örebro skolans lokalresurser kan förväntas, innan utbyggnaden av hörselklass- och den externa klassorganisationen genomförs. Utredningen räknar därför med att under en övergångsperiod viss högstadieundervisning meddelas även vid upptagningsskolorna enligt skolöverstyrelsens bestämmande.

Utredningen föreslår, att under övergångstiden innan utredningens förslag till högstadium genomförs, i de fall, då elevunderlag finns för en anordning med ett frivilligt nionde teoretiskt påbyggnadsår vid upptagningsskola, skolans styrelse hos skolöverstyrelsen inger förslag om organisation och läroplan för ett sådant år för de elever, vilka önskar detta. Tim- och kursplaner för detta frivilliga påbyggnadsår i upptagningsskolan bör enligt utredningen i huvudsak kunna motsvara dem, som tillämpas i den nuvarande försöksskolans åttonde årskurs, och genomgången av detta år bör i förekommande fall kunna tillgodoräknas som ett års fullgörande av den fortsättningsskolplikt, som för närvarande finns för alla dövskolans elever.

Sammanfattningsvis innebär utredningens förslag för den framtida skolorganisationen, att den obligatoriska skolan för undervisning av hörsel- eller tal-skadade samt döva elever bör omfatta följande varianter: särskild specialundervisning i anslutning till vanlig klass, undervisning i specialklass inom den allmänna grundskolan, specialskola eller skolhem. Inom det *allmänna skolväsendet* bör således finnas »hörselskolor» med hörselklasser och hörselkliniker i ett 30-tal skolkommuner samt därjämte en lokalt anordnad specialundervisning. Inom det obligatoriska *specialskolväsendet* bör finnas fyra låg- och mellanstadieskolor samt en högstadieskola för döva och hörselskadade, ett skolhem för döva med även annat lyte samt en riksinstitution för diagnostisering, undervisning och vård av gravt talskadade normalbegåvade barn och döva barn med vissa komplikationer. Utredningen förutsätter, att den lilla grupp döva barn med grav rörelsehämning, som behöver särskild medicinsk behandling och särskilda vårdresurser med hänsyn till rörelsehindret, erhåller sin utbildning inom vård- och skolorganisationen för rörelsehindrade.

c. Skolpliktsbestämmelser

Enligt dövskolestadgan (SFS 1960:509) gäller särskild skolplikt för döva barn. Skolplikten inträder, när barnet uppnår för allmän skolplikt stadgad ålder eller när barnet efter skolålderns inträde drabbas av dövhet. Lider barnet av sjukdom, när skolplikten inträder, skall barnets skolgång uppskjutas så länge hinder föreligger. Skolplikten omfattar en lärotid vid dövskola av 10 år men skall dock upphöra senast med utgången av den årskurs, som slutar det kalenderår då eleven fyller 18 år.

Intagning i dövskola av skolpliktiga elever skall jämlikt 14 § dövskolestadgan ske vid höstterminens början varje år med udda årtal. Styrelsen för skola kan dock, om särskilda skäl föreligger, för visst fall medge intagning på annan tid.

Utredningen framhåller att det nu tillämpade systemet med vartannatårs-intagning och uppdelning av eleverna i relativt homogena parallellklasser organisatoriskt och pedagogiskt medför vissa fördelar men samtidigt icke oväsentliga nackdelar. Systemet har bl. a. till följd att hälften av dövskolornas elever börjar sin egentliga skolgång först vid åtta års ålder och går ut i förvärvslivet med ett års försening. De negativa verkningarna för den årskull elever, som genom intagningsbestämmelsernas nuvarande utformning får en försenad skolstart, kan visserligen motverkas i den mån dessa elever erhåller förskoleundervisning, men med hänsyn dels till att de gravt hörselskadade eleverna bör beredas undervisning så tidigt som möjligt för att utveckla språket och dels till att deras skolgång på grund av handikappet måste göras längre än de fullsinnades, förordar utredningen en sådan ändring av intagningsbestämmelserna, att samma bestämmelser kommer att gälla för dövskolan som för den allmänna grundskolan. De pedagogiska fördelar, som kan erhållas genom den nuvarande indelningen av eleverna i tre parallella klasser, kan enligt utredningens mening uppnås genom den i grundskolan tillämpade gruppundervisningen och övriga anordningar för en individualiserad undervisning.

Den nuvarande tioåriga skolpliktstiden för döva elever är, förklarar utredningen, närmast jämförbar med den obligatoriska skolgång, som var fullt genomförd inom det allmänna skolväsendet år 1948. Grundskolans nioåriga lärogång borde alltså motsvaras av elvaårig lärogång inom dövskolväsendet, om jämförelsetalen och dövskolans nuvarande målsättning och innehåll hålls oförändrade. Enligt 1 § dövskolestadgan har den nu tioåriga lärogången inom dövskolväsendet det dubbla syftet att ge eleverna dels normalspråk och allmän skolbildning och dels yrkesutbildning. Likvärdighet mellan dövskolans och den allmänna grundskolans utbildningsmål synes enligt utredningen kunna nås på två vägar. Antingen kan lärogången i dövskola med oförändrat utbildningsmål utsträckas till att omfatta elva år eller också kan den tioåriga lärogången behållas men den egentliga yrkesutbildningen ges efter den obligatoriska skolgångens slut. Av samma skäl som anförts beträffande blindskolväsendet förordar utredningen det senare alternativet.

Utredningen föreslår, att det extra år inom den obligatoriska skolgången, som utredningen bedömer vara nödvändigt för att de döva eller gravt hörselskadade eleverna skall kunna uppnå det för grundskolan uppställda bildningsmålet, i första hand tillförs lågstadiet, som sålunda blir 4-årigt. Utredningen förklarar sig väl medveten om att ett extra år kunde behövas även på mellanstadiet för att ge ökad tid för t. ex. orienteringsämnena eller på högstadiet, när tillvalsämnen och linjeval tillkommer, men utredningen finner det mest angeläget att på det grundläggande stadiet ge tillräcklig tid att bygga upp språk och tal. En utökad tid på lågstadiet bör enligt utredningen komma undervisningen på följande stadier till godo.

Med hänsyn till det erkänt svåra handikapp dövheten utgör i undervisningssammanhang, bör enligt utredningens mening den valfrihet ifråga om ämnen, som i grundskolan gäller för elever och målsmän, utsträckas att i dövskolan även i viss utsträckning omfatta skolstadiernas längd. Om det för en enskild elev eller grupp av elever bedöms vara lämpligt, anser utredningen att efter skolöverstyrelsens prövning även mellanstadiet bör kunna tillföras ett frivilligt påbyggnadsår.

4. Läroplan för grundskola för döva och hörselskadade

Utredningen har i sitt läroplansarbete utgått från att för dövskolan framgent skall gälla den målsättning, som är angiven i skollagens första paragraf, och att dövskolan alltså — med beaktande av sin specifika uppgift att ge eleverna språk och tal — skall bedriva sin undervisning i syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvars-kännande samhällsmedlemmar. Utredningen framlägger förslag till läroplan för grundskolan för döva och hörselskadade i separat betänkande (SOU 1964: 62).

Även om speciella pedagogiska arbetsprinciper och i vissa ämnen en särskilt avpassad metodik måste tillämpas vid skolundervisning av handikappade, måste enligt utredningens mening viktiga huvudprinciper vara gemensamma för all fostran och undervisning, oavsett de enskilda elevernas skoltillhörighet. Utredningens förslag till ny läroplan för skolorna för döva och hörselskadade sammanfaller därför i stora delar med grundskolans läroplan. Det bör emellertid observeras, att läroplansförslaget avser en 10-årig skola med ett lågstadium omfattande 1—4 årskursen, ett 3-årigt mellanstadium samt ett 3-årigt högstadium. Vid tillämpningen av grundskolans läroplan på mellan- och högstadiet inom grundskolan för döva och hörselskadade beräknas därför årskurs 5 i dövskolan ungefär motsvara årskurs 4 i grundskolan, årskurs 6 motsvara årskurs 5 osv. Vid avslutad tionde årskurs i dövskolan beräknas eleverna trots sitt handikapp ha uppnått det mått av kunskaper och färdigheter som grundskolans elever efter årskurs 9.

I *avdelning I* av Läroplan för grundskolan behandlas grundskolans syftemål och anges allmänna riktlinjer för skolans inre arbete. Utredningen har funnit, att kapitlet i sin helhet kan tillämpas inom grundskolan för döva och hörsel-skadade. *Avdelning II*, Allmänna anvisningar för skolans verksamhet, har på några punkter närmare kommenterats i läroplansförslaget. Vissa avsnitt är ej helt tillämpliga inom dövskoleorganisationen. De föreslås utgå vid avsnittets tillämpning i dövskolorna. Andra avsnitt har något utvidgats av utredningens läroplansgrupp.

Avdelning III behandlar timplanerna. Denna avdelning har helt omarbetats, bl. a. på grund av att en tioårig skolpliktstid och en särskild stadielinde föreslås för dövskolan.

Utredningen har vid uppgörandet av sitt förslag till timplaner för låg- och mellanstadiet i stort sett bibehållit det veckotimtal, som föreskrivs i nu gällande undervisningsplan för dövskolan. Det sammanlagda antalet undervisningstimmar per vecka är liksom för närvarande genomsnittligt högre på dövskolans lågstadium än motsvarande timtal i den allmänna grundskolan. På mellanstadiet är veckotimtalerna för jämförbara åldersgrupper inom de båda skolformerna identiska. I följande sammanställning redovisas de olika årskursernas veckotimtal.

Antal veckotimmar i grundskolan för döva och i den allmänna grundskolan

Skola	Antal veckotimmar i årskurs									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dövskolan	26	28	32	34	35	35	35	36	36	36
Grundskolan	20	24	30	34	35	35	35	35	35	—
Differens	+6	+4	+2	±0	±0	±0	±0	+1	+1	—

Avdelning IV i Läroplan för grundskolan, Kursplaner med anvisningar och kommentarer, har en sådan utformning, att innehållet enligt utredningens mening i stora delar bör kunna tjäna till ledning i grundskolan för döva och hörsel-skadade. Vissa avvikelser har dock bedömts nödvändiga.

Särskilda tim- och kursplaner har ej uppgjorts för dövundervisningens speciella skoltyper: skolhemmet i Gnesta och den planerade institutionen i Sigtuna för gravt talskadade normalbegåvade barn och döva barn med vissa komplikationer. Förutom de jämkningar i timplanen, som är möjliga enligt läroplansanvisningarna, förutsätts att skolöverstyrelsen medger avvikelser från gällande normer i den omfattning som bedöms nödvändig. Kursinnehållet i särskolans läroplan beräknas i tillämpliga delar gälla för skolhem, där döva barn med psykisk efterblivenhet erhåller undervisning. På likartat sätt anses kursinnehållet i Läroplan för grundskolan böra tjäna till ledning vid undervisningen av normalbegåvade barn med grava talskador.

Utredningen förklarar, att skolöverstyrelsen under en övergångsperiod med särskild uppmärksamhet bör följa lärarnas och elevernas möjligheter att arbeta enligt grundskolenormerna. De modifieringar av skolans inre arbete, som vunna erfarenheter härvid kan ge anledning till, bör därefter kunna genomföras, exempelvis genom att tilläggsanvisningar utfärdas av skolöverstyrelsen.

Huvudprincipen för det pedagogiska arbetet inom dövskolan bör enligt utredningen vara att söka skapa bästa möjliga betingelser för en optimal språk- och talutveckling hos eleverna. Då utredningen anser, att varje barn med alla medel skall bringas till utveckling på möjligast allsidiga sätt, föreslås att eleverna skall kunna få stödundervisning medelst åtbördsspråk.

Beträffande utredningens förslag till läroplan för grundskola för döva och hörselskadade torde i övrigt få hänvisas till det särskilda betänkande (SOU 1964: 62), i vilket utredningen framlagt ifrågavarande förslag, samt till s. 177—185 i huvudbetänkandet.

5. Döva och hörselskadade ungdomars fortsatta utbildning efter den obligatoriska skolan

Enligt utredningens mening bör det genom den från åtta till tio år förlängda grundutbildningen framgent bli möjligt att i den ungdomsskola för döva och hörselskadade, vilken bör följa på grundskolan, i större utsträckning göra de hörselhandikappade rättvisa och tillgodose deras individuella utbildningsbehov. Skillnaden i yrkesutbildningens målsättning, uppläggning och innehåll för pojkar och flickor bör enligt utredningen givetvis försvinna och samtliga studievägar och yrkeslinjer stå öppna för alla utan uppdelning efter kön.

För att de döva och hörselskadade ungdomarna framgent skall få tillgång till största möjliga antal utbildningssektorer och samtidigt kunna garanteras en fullgod undervisning, föreslår utredningen, att de efter genomgången grundskola bereds möjlighet till fortsatt utbildning *dels* inom det allmänna skolväsendet och *dels* inom specialskolväsendet.

Elever, som bedöms ha förutsättningar för att följa undervisningen i skola för hörande, föreslås efter *prövning i varje enskilt fall* kunna fortsätta sin utbildning efter grundskolan för döva och hörselskadade i yrkesskola, fackskola eller gymnasium inom det allmänna skolväsendet. Ledningen för den avlämnande dövskolan, i regel högstadieskolan i Örebro, bör enligt utredningen genom samverkan med skolledningen i elevens hemkommun verka för att sådan undervisning kommer till stånd samt att erforderliga hjälpmedel och stödåtgärder i övrigt ställs till elevernas förfogande. I de fall då elevunderlaget på en ort är tillräckligt stort för att medge, att man låter de döva och hörselskadade bilda egen undervisningsgrupp eller klass i högre skola för hörande, bör sådan klass om möjligt anordnas på denna ort.

Utredningen anser, att undervisningen på detta skolstadium till stor del torde

kunna ges av den högre skolans ordinära ämneslärare. En lärare med specialutbildning — t. ex. någon vid hörselklass eller dövskola anställd lärare eller en ämneslärare med hörselpedagogisk vidareutbildning — anses dock böra stå till elevernas förfogande för sådan specialundervisning, som anordnas även för elever vid högre skolor.

Utredningen föreslår, att de nuvarande fortsättningsskolorna avvecklas och ersätts av skolor ovanför grundskolan för döva och hörselskadade, som erbjuder hörselhandikappade ungdomar likartade utbildningsmöjligheter, som står till buds inom det allmänna skolväsendet, dvs. gymnasie-, fackskol- och yrkesskolundervisning.

Antalet elever, som kan väntas välja en teoretisk, respektive praktisk studiegång i de nya skolorna, kan enligt utredningen tills vidare ej med säkerhet beräknas. Med ledning av elevernas nuvarande fördelning i fortsättningsskolorna uppskattar utredningen den förra gruppen till 30 à 40 och den senare till 110 à 120 vid en lärogång, som genomsnittligt omfattar 4 à 6 terminer.

Beträffande skolornas lokalisering gäller att det låga elevunderlaget gör en viss *koncentration* nödvändig, för att inte antalet valmöjligheter skall för starkt begränsas. Även vid en koncentration av undervisningen till *två skolenheter*, vilket föreslås av utredningen, anses det emellertid med hänsyn till den allmänna inriktning och målsättning, som bör gälla för undervisningen, av väsentlig vikt att denna nära anknyts till det allmänna skolväsendet och till de utbildningsmöjligheter, som erbjuds inom näringslivet. Undervisningen bör därför enligt utredningen vara förlagd till skolkommuner med ett rikt differentierat skolväsen och näringsliv. Vidare anses det önskvärt, att dessa trots koncentrationen relativt små skolenheter kan *anslutas till annan dövundervisning*, så att specialutbildade lärare och övrig expertis, undervisningslokaler samt teknisk utrustning kan utnyttjas så effektivt som möjligt.

Teoretiskt inriktade hörselhandikappade elever kan för närvarande inom dövskolväsendets ram bedriva realskol-, försöksskol- och gymnasiestudier vid skolan på Blockhusudden i Stockholm. Erfarenheterna av verksamheten är positiva. Enligt utredningens mening bör denna verksamhet ingå även i den nya skolorganisationen men ombildad till en ungdomsskola med gymnasie- och viss fackskolundervisning (social och ekonomisk fackskola). Pedagogiskt och administrativt föreslås skolan bli underställd ledningen för Manillaskolan. Undervisningen bör enligt utredningen bedrivas som en kombination av direkt undervisning och handleddd korrespondensundervisning. Utredningen beräknar skolans omfattning till omkring 30 elever, varav 20 tillhörande fackskolgruppen och 10 gymnasiegruppen.

Yrkesskolundervisningen och undervisningen på teknisk linje i fackskola bör enligt utredningens mening på likartat sätt samordnas med dövskolans högstadium och följaktligen förläggas till *Örebro*. Utredningen förslår att en yrkes- och fackskola för sammanlagt ca $110 + 20 = 130$ elever skall uppföras på tomt skild från högstadieskolan men ställas under samma ledning som denna. Där-

igenom möjliggörs, att viss personal, lokaler och utrustning kan utnyttjas gemensamt. Representanter för Örebro stad har vid överläggningar med utredningen förklarat att staden är beredd att ställa lämplig tomtmark till förfogande för skolan.

6. Personalbehov

Utredningen föreslår, att dövskolorna successivt tillförs i huvudsak samma lärarkategorier — givetvis med erforderlig specialutbildning — som finns inom det allmänna skolväsendet.

Genom att småskollärare tillförs undervisningen på lågstadiet bör det enligt utredningens mening vara möjligt att avveckla det nuvarande systemet med biträdande lärare. Utredningen anser att den individualisering av undervisningen, som systemet med biträdande lärare avser att tillgodose, bör möjliggöras på likartat sätt som inom det vanliga skolväsendet, nämligen genom gruppindelning, specialundervisning och alternativa kurser.

För förstärkning av den yrkesvägledande verksamheten i dövskolorna föreslår utredningen, att skolorna tillförs *yrkesvalslärare*. För att bistå främst de äldre eleverna föreslås vidare, att kuratorstjänster inrättas vid skolorna i Stockholm och Örebro.

För att personal med lämplig utbildning för ledning av vårdarbetet skall finnas tillgänglig alla veckans dagar, föreslår utredningen, att varje skola, utöver nuvarande elevhemsföreståndare, tilldelas ytterligare en sådan befattningshavare, som har utbildning från socialt barnavårdsseminarium eller motsvarande. Elevhemsföreståndare bör enligt utredningen leda och handleda vårdarna, fördela arbetsuppgifterna och klargöra vilka uppgifter som bör ges prioritet samt över huvud taget verka för att omvårdnaden blir så nyanserad, att varje enskild elev känner trivsel och trygghet.

Dessutom föreslås en förstärkning i fråga om teknisk personal och psykologer.

Utredningen föreslår, att skolornas ledning förstärks med studierektorer samt att i specialskolans styrelse ingår representant för den lokala skolstyrelsen. För en rationell handläggning av administration och ekonomisk förvaltning föreslås vidare en gemensam ledning för dövundervisningen i Stockholm, respektive Örebro.

Personalbehovet i den av utredningen föreslagna skolorganisationen framgår av följande sammanställning.

Personalbehovet vid dövskolorna

a. Ordinarie och extra ordinarie personal.

Befattningshavare	Härnösand	Lund	Manilla			Gnesta	Vänersborg	Örebro		Sigtuna	Summa
			G	Gy +F	Sem			G	Y+F		
a. Tjänster											
Rektor				1			1	1	1		4
Rektor (ABp 25)	1	1									2
Rektor (ABp 24)						1					1
Studierektor (21)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
Psykolog								1			1
Dövlärare:											
Lärare i läroämnen ..				4				17	8		29
Folkskollärare	6	6		7		1	6	9		2	37
Småskollärare	7	8		8		2	7	12		2	46
Talpedagog:											
Folkskollärare										2	2
Småskollärare										1	1
Förstadielärare (15)			3							3	6
Lärare i yrkesämnen (15/17)									13		13
Övningslärare:											
Gymnastik (18)	1	1		1			1	2			6
Teckning (16)	1/2	1/2		1			1/2	1			3 1/2
Slöjd (15)	2	2		2	1	2		2			11
Hemkunskap (15)									1		1
Ingenjör	1/2	1/2		1			1/2	1	1		4 1/2
Sköterska (13)	1			1			1	1 1/2	1 1/2		6
Kurator				1				1	1		3
Elevhemsföreståndare (12/13)	2	2		2		1	2	3	1		13
Husmor (12/13)	1	1		1			1	1	1		6
Kontorsskrivare (13)				1				1			2
Kansliskrivare (11)	1	1		1			1	1	1		6
Vårdare (9)	8	6		10		5	8	16	14		67
Maskinist (9)	1	1		1			1	1			5
Vaktmästare (9)	2	1		2		1	1	1	2		11
Värmeskötare (9)				1			1				2
Trädgårdsförman (9)	1	1									2
Kokerska (7)	1	1		1			1	2	2		8
Sömmerska (6)	1	1		1			1	1			5
Kontorsbiträde (5)	1	1		1			1	1	1		6
Ekonomibiträde (5)	10	7		13			10	12	5		57

Anm.

G = Grundskola

Gy = Gymnasieundervisning

F = Fackskolundervisning (i Stockholm social och ekonomisk, i Örebro teknisk)

Sem = Dövlärarseminarium

b. *Arvodeställad personal*: Skolläkare, barnpsykiater, audiolog, otolog, foniat-
ter, tandläkare, psykolog, kurator, yrkesvalslärare, timlärare, personal för fri-
tidssysselsättning, praktikanter.

c. *Kollektivanställd personal*: Städpersonal.

7. Kostnader

Kostnaderna för avlöningar enligt den av utredningen föreslagna personal-
organisationen beräknas till ca 8,5 milj. kr. enligt 1964 års löneläge.

Beträffande omkostnaderna förklarar utredningen, att behovet av medel
under de olika delposterna endast kan beräknas ungefärligt innan erfarenhet
vunnits av organisationen. Merkostnaderna för den föreslagna förlängningen
av grundutbildningen från åtta till tio år motverkas delvis av de besparingar
som vinnas genom att dövskolklasser ansluts till det allmänna skolväsendet och
att yrkesutbildningen koncentreras till en skola. Utredningen gör därför vid
sin bedömning av medelsbehovet till omkostnader för dövskolorna en schablon-
mässig uppräknig av innevarande års anslag med 15 %. Dessutom räknar ut-
redningen med ytterligare kostnader om 49 000 kr. för fritidsverksamhet, läger-
skolor m. m. samt 117 000 kr. för den planerade Sigtunainstitutionen. Härtill
kommer kostnader för av utredningen föreslagna utrustning ifråga om under-
visningshjälpmedel och teknisk utrustning (se s. 40).

E. Genomförandet av den föreslagna organisationen

1. Tidsplan för övergång till grundskola för blinda och döva

Utredningen föreslår att övergången till grundskola för döva och blinda skall
ske med början läsåret 1965/66 i årskurserna 1—5 och med en årlig utbyggnad
omfattande en årskurs. Då intagning av elever i dövskolorna hittills skett vart-
annat år innebär förslaget att den successiva övergången till tillämpning av
grundskolans läroplan genomförs enligt följande tidsplan.

Tidsplan för övergång till grundskola inom blind- och dövskolväsendet

Läsår	Å r s k u r s									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	B D	B D	B D	B D	B D	B D	B D	B D	B D	B D
1965/66	G G	G —	G G	G —	G G	F —	F F	F —	F F	F —
1966/67	G G	G G	G —	G G	G —	G G	F —	F F	F —	F F
1967/68	G G	G G	G G	G —	G G	G —	G G	F —	F F	F —
1968/69	G G	G G	G G	G G	G —	G G	G —	G G	F —	F F
1969/70	G G	G G	G G	G G	G G	G —	G G	G —	G G	F —
1970/71	G G	G G	G G	G G	G G	G G	G —	G G	G —	G G

Anm. B = blindskola, D = dövskola, G = grundskola och F = folkskola, respektive fortsättnings-
skola.

Enligt utredningens tidsplan når den första årskursen av dövskolans och blindskolans elever högstadiet läsåret 1968/69 och den första årskullen elever lämnar grundskolan vid utgången av läsåret 1970/71. Avvecklingen av de nuvarande fortsättningsskolorna inleds läsåret 1969/70, och den nya skolorganisationen för elevernas undervisning i yrkesskola, fackskola och gymnasium bör stå färdig att fungera fr. o. m. läsåret 1971/72. Utredningen föreslår att skolöverstyrelsen skall erhålla i uppdrag att utföra den detaljplanering och framlägga de förslag till åtgärder, som under övergångstiden är erforderliga med hänsyn till:

1. de nuvarande upptagningsskolornas omvandling till låg- och mellanstadie-skolor,
2. Örebro skolans och Tomtebodaskolans omvandling till grundskola med låg-, mellan- och högstadium,
3. avvecklingen av de nuvarande fortsättningsskolorna och utbyggnaden av yrkesskol-, fackskol- och gymnasieundervisningen samt
4. behovet av lärare och övrig personal i den nya skolorganisationen.

Benämningen på skolorna inom specialskolväsendet är för närvarande: statens skola för döva, statens skola för hörselskadade, blindinstitutet, statens skolhem för döva etc. Enligt utredningens mening bör specialskolornas karaktär av skolor för handikappade inte särskilt markeras i skolornas namn. Utredningen föreslår, att skolorna i samband med övergången till en grundskoleorganisation ges *egennamn*, som lämpligen kan ha lokal eller personell anknytning.

2. Behov av hjälpmedelsutrustning

Utredningen förklarar att specialskolorna i samband med skolreformen bör ges samma standard beträffande pedagogiska hjälpmedel som den vanliga grundskolan. Resultatet av en av utredningen i samverkan med skolöverstyrelsens hjälpmedelsbyrå gjord inventering av specialskolornas bokbestånd och materielbestånd i övrigt visar att hjälpmedelssituationen på vissa områden är närmast prekär. Apparatbeståndet för audiovisuell undervisning är helt otillräckligt och laborationsutrustning för elevförsök i regel obefintlig på skolorna. Att med dagens materielförråd ens tillnärmelsevis söka realisera grundskolans intentioner i de naturorienterade ämnena är enligt utredningen inte möjligt.

Utredningen framhåller att problemet rörande användbarheten av olika hjälpmedel i regel inte ligger på »föremålsplanet» utan på det »metodiska planet» och att ett metodiskt rätt utnyttjat pedagogiskt hjälpmedel kan visa sig verkningsfullt även vid undervisning av mycket gravt handikappade elever.

För blindskolorna anser utredningen att det genom den föreslagna pedagogiska hjälpmedelscentralen (s. 12) skall bli möjligt att bättre tillgodose behovet av läro- och läseböcker. Centralen skulle bl. a. ha till uppgift att kartlägga behovet av nyproduktion av böcker, undersöka vilka böcker som lämpligen kan över-

föras till blindskrift, utarbeta manuskript, samarbeta med tryckerier för tryckning av de nya böckerna samt göra långtidsplanering för bokproduktionen.

Beträffande dövskolorna föreslår utredningen att en kommitté för undervisningshjälpmedel tillsätts, bestående av representanter för grundskolans låg-, mellan- och högstadier, representanter för gymnasiala skolstadier samt en representant för skolöverstyrelsen. Kommitténs främsta uppgift skulle vara att verka för att de pedagogiska hjälpmedlen i dövskolorna håller en standard, som är jämförbar med den inom skolväsendet i övrigt samt att den årliga nyproduktionen sker tillfredsställande.

Utredningen framlägger en plan för hjälpmedelsupprustning vid blind- och dövskolorna under perioden för övergång till grundskola. Kostnaderna för denna upprustning beräknas för blindskolorna till 867 000 kr. och för dövskolorna till 889 000 kr. Kostnaderna föreslås fördelade på en femårsperiod med årliga kostnader om 173 000 kr. för blindskolorna och 178 000 kr. för dövskolorna. För dövskolorna tillkommer dessutom årliga kostnader för nyanskaffning av hörseltek-nisk utrustning med 202 000 kr.

3. Blind- och dövskolornas lokalbehov

En förutsättning för att undervisningen av blinda och döva elever skall kunna bedrivas i enlighet med de för grundskolan bärande tankarna och idéerna är inte endast fullgoda pedagogiska och tekniska hjälpmedel utan även tillgång till undervisningslokaler i tillräckligt antal, försedda med inredning och installationer, som underlättar en riktig användning av moderna undervisningshjälpmedel. Vidare krävs utrymmen för elevernas fritidssysselsättning och trivsamma elevhem.

Utredningen har i samband med inventeringen av skolornas hjälpmedel även gjort en inventering av lokalbeståndet och redovisar det beräknade behovet av ny- och ombyggnad vid de skilda skolorna under perioden för övergång till grundskola.

En genomgripande om- och tillbyggnad för Manillaskolan anses nödvändig och bör enligt utredningen ges högsta angelägenhetsgrad. Utredningen har därför redan i ett tidigt skede av utredningsarbetet tillsammans med representanter för byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen inlett arbetet med utarbetandet av lokalprogram för skolan.

Beträffande skolan för döva i Lund föreslås en ny- och ombyggnad som siktar till att successivt omvandla den nuvarande internatskolan till dagskola. Elevförläggningarna bör enligt utredningen snarast flyttas ut från huvudbyggnaden och den nuvarande internatdelen ombyggnas till lokaler för undervisnings- och fritidsändamål: slöjdsal, grupprum, rytmikrum, teknikerrum, expeditiionsutrymmen och hobbylokaler. Vidare föreslås att skolan genom om- eller nybyggnad ges en tidsenlig gymnastik- och badavdelning.

För elever, som inte genom upprättandet av externa klasser i Malmö och andra orter samt genom vidgad användning av skolskjutsar kan bo i det egna hemmet eller beredas plats i inackorderingshem, föreslår utredningen att inkvartering ordnas i små elevinternat. Varje sådant elevhem skulle vara avsett för 8—10 elever.

Vidare föreslås nybyggnad i Örebro för grundskola samt yrkes- och fackskola för döva och hörselskadade.

För skolorna i Vänersborg och Gnesta krävs enligt utredningen vid övergången till grundskola endast smärre kompletteringar av lokalbeståndet. I fråga om skolan i Härnösand föreslår utredningen bl. a. att möjligheten prövas att göra elevhemmet mera tidsenligt.

Vid Tomtebodaskolan bör enligt utredningen två fristående små elevhem uppföras och de internatutrymmen som härigenom kan friställas genom ombyggnad göras disponibla för undervisningsändamål.

Utredningen föreslår, att byggnadsstyrelsen får i uppdrag att — på grundval av utredningens principförslag till om- och tillbyggnad vid blind- och dövskolorna under perioden för övergång till grundskola — i samverkan med skolöverstyrelsen färdigställa byggnadsprogram för skolorna och fortsätta projekteringen fram till och med färdigställande av bygghandlingar.

4. Lärarutbildningsfrågor och behov av pedagogiskt utvecklingsarbete

Förverkligandet av skolreformen i specialskolorna medför enligt utredningen dels ändrade och skärpta krav på utbildning av lärare för undervisningen och dels ett ökat behov av pedagogiskt utvecklingsarbete i dessa skolor.

Utredningen förklarar sig på grund av problemens storleksordning och med hänsyn till den lämpliga tidsplanen för utredningens arbete inte ha funnit det möjligt att ta upp lärarutbildningsfrågorna till ingående behandling. Med hänsyn till dessa frågors betydelse för den föreslagna reformen av specialskolväsendet föreslår utredningen att de blir föremål för särskild utredning.

Beträffande behovet av forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete i specialskolorna framhåller utredningen bl. a. att det i utredningsarbetet gång efter annan har kunnat konstateras, att en rad av metodiska och pedagogiska åtgärder i blind- och dövundervisningen i huvudsak vilar på empirisk grund och behöver verifieras av forskning för att man i det pedagogiska utvecklingsarbetet skall få en fastare grund att stå på. Enligt utredningens mening är det av betydelse att man genom forskning får belyst den handikappade elevens situation i olika skol- och hemmiljöer samt det ena eller andra handikappets inverkan på elevens psykiska utveckling och emotionella och sociala anpassning.

Aktuella objekt för forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete är även frågor som rör inläringen, individualiseringen av undervisningen och yrkesrådgivningen. På blandsidan är det bl. a. av intresse att finna lämplig kombination av böcker på punktskrift, talboken och språklaboratoriet i undervisningen, metoder

att öka de blindas förmåga till koncentration i inlärningsituationer, att undersöka i hur stor omfattning blindheten har inverkan på barnets förmåga att inlära och lagra minnesbilder etc. För de döva och hörselskadade är användningen av film och bild i kombination med lämplig text av motsvarande intresse som talboken för de blinda. Vidare bör åtbördsspråkets roll i undervisningen närmare bli undersökt.

Utredningen föreslår, att anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete uppräknas med 50 000 kr. att användas till stöd för forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete inom här berörd handikappundervisning.

5. Specialskolornas ledning och tillsyn

Vid sina överväganden rörande specialskolornas lokala ledning och administration har utredningen ansett sig böra utgå från att de nuvarande särskilda styrelserna för dessa skolor t. v. behålles. De pedagogiska och administrativa arbetsuppgifternas mångfald och storlek talar emellertid enligt utredningen för att specialskolorna framgent liksom skolorna inom det kommunala skolväsendet bör ha tillgång till ett fullt utbyggt skolkansli. Detta skulle uppnås om även specialskolorna blev underställda den lokala skolstyrelsen i kommunen. Erfarenheterna av den organisation av skolväsendets centrala, regionala och lokala ledning som tillämpas från den 1 oktober 1964 samt av försöksverksamheten med externa klasser och grupper bör enligt utredningen utvisa när och i vilka former detta bör ske.

Länsskolnämnderna, som regionalt har att svara för tillsynen av dövskolorna samt för planläggningen av hörselklassorganisationen i det allmänna skolväsendet, behöver enligt utredningen under det förestående utbyggnadsskedet ett kraftfullt expertstöd.

Skolöverstyrelsens konsulentorganisation föreslås därför förstärkt till att förutom dövkonsulenten omfatta en heltidsanställd hörselkonsulent. Dessutom föreslås att en inspektörstjänst för blind- och dövundervisningsfrågor inrättas fr. o. m. det år då grundskolan börjar inrättas i specialskolorna, att den placeras vid en centralt belägen länsskolnämnd som inom sitt område har såväl blindskola som dövskola och att innehavaren av denna tjänst skall fungera som konsult för övriga länsskolnämnder vid handläggningen av blind- och dövundervisningsfrågor. Vidare föreslår utredningen att 45 000 kr. tillförs anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete för försöksverksamhet med regionala synkonsulenter.

Utredningen understryker även angelägenheten av att den sektion inom skolöverstyrelsen som har att handlägga »kontakter med målsmän, med myndigheter och med föreningar o. d. på handikappundervisningens och handikappvårdens område» verkligen blir funktionsduglig samt förklarar sig förutsätta, att personalbehovet inom denna enhet följs med uppmärksamhet och blir föremål för förnyade överväganden när den en tid prövats i funktion.

F. Yttranden

Utredningens förslag har i allmänhet mottagits mycket positivt av remissinstanserna, som starkt understryker att det är samhällets skyldighet att tillhandahålla en god undervisning åt de syn- och hörselhandikappade barnen. Flera remissinstanser, däribland *skolöverstyrelsen*, förklarar sig i allt väsentligt kunna biträda de förslag utredningen framlagt. *Socialstyrelsen*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Svenska otolaryngologförbundet* tillstyrker samtliga förslag. Avvikande meningar har emellertid också anförts. Dessutom har önskemål framförts om ytterligare utredning av vissa frågor. *Svenska synpedagogers förening* finner sålunda betänkandet som helhet mycket väl genomtänkt och ambitiöst utarbetat men anser att de gravt synskadades problem inte beaktats i relation till deras betydelse och föreslår att en liknande grundlig utredning rörande de synskadade i grundskolan kommer till stånd. Även *De blindas förening* anser att de problem synsvaga barn möter i skolor för seende bör bli föremål för utredning. Några remissinstanser förordar ytterligare utredning angående de dövas yrkesutbildning.

I det följande kommer i första hand att redovisas de frågor, beträffande vilka remissinstanserna framfört erinringar eller gjort särskilda uttalanden.

Utredningens förslag att samma målsättning bör gälla för undervisningen i blind- och dövskolorna som för undervisningen i det allmänna skolväsendet biträds i huvudsak av samtliga remissinstanser. Styrelserna för så gott som samtliga *dövskolor* anser emellertid liksom *Svenska dövläraresällskapet* att utredningen överskattat utvecklingsmöjligheterna hos de döva barnen. Styrelsen för *dövskolan på Manilla* är ense med utredningen i fråga om målsättningen för specialskolornas undervisning men framhåller att den höga målsättningen givetvis inte bör ses som ett självändamål eller få verka tyngande och försvårande för en från strängt realistiska och erfarenhetsmässiga grunder utgående anpassning av de handikappade till det allmänna skolväsendets normer. Även *medicinalstyrelsen* understryker att den i betänkandet redovisade målsättningen för undervisningen inte får bli ett självändamål samt framhåller att en harmonisk anpassning av individen till tillvaron under alla förhållanden måste vara det centrala.

Det med utgångspunkt från angivna målsättning för undervisningen i specialskolorna framförda förslaget att blind- och dövskolväsendet skall omfatta en obligatorisk grundskola samt en frivillig påbyggnad på denna, som ger möjligheter till utbildning på yrkesskol-, fackskol- och gymnasienivå tillstyrks också av så gott som samtliga remissinstanser. *Svenska dövläraresällskapet* förklarar emellertid att man om beteckningen grundskola införs på dövskolan måste ansvara för att den ger samma kompetensvärde som den allmänna grundskolan. Sällskapet föreslår därför att i skollagen skall fastställas att undervisningen i princip skall motsvara undervisningen i grundskolan och att ifrågakvarande skolor skall benämnas specialskolor för döva.

Även utredningens förslag i fråga om skolpliktsbestämmelser biträds i stort sett av samtliga remissinstanser. Styrelsen för *vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte* föreslår dock att samma skolpliktsbestämmelser skall gälla för blindskolan i Örebro som för blindinstitutet på Tomtebodan.

Förslaget att grundskolan för blinda skall omfatta ett treårigt lågstadium, ett fyraårigt mellanstadium och ett treårigt högstadium och att viss grad av anpassningsbarhet till enskilda elevers eller elevgruppers behov bör råda tillstyrks genomgående. *Skolöverstyrelsen* framhåller beträffande skolstadiernas längd att stadiegränserna inte behöver hållas så strikt i skolformer där undervisningen kan och bör individualiseras.

Utredningens uppfattning att högstadiet för blinda bör förläggas till blindinstitutet och att detta successivt bör omorganiseras till en fullständigt utbyggd grundskola för blinda delas av remissinstanserna. Då det gäller gränsdragningen mellan blindinstitutet och skolhemmet i Örebro (Ekeskolan) är emellertid meningarna något delade. Utredningens uttalande att blinda med komplicerat lyte skall hänvisas till skolhemmet i Örebro får enligt *skolöverstyrelsen* inte tolkas så att även elever, som begåvningsmässigt är väl utvecklade, skall hänvisas till detta skolhem. *Medicinalstyrelsen* finner det också felaktigt att blinda barn, som inte är utvecklingsstörda men med grava rörelsehämningar, hänförs till skolhemmet i Örebro samt föreslår att de rörelsehämmade blinda och döva barnen skall erhålla sin skolgång antingen på samma ställe som icke rörelsehämmade blinda och döva eller vid regioninstitution för rörelsehämmade. *Utredningen för översyn av 1954 års lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, Statstjänstemännens riksförbund* och *Svensk sjuksköterskeförening* anser inte heller att normalbegåvade blinda bör placeras i Örebro. Styrelsen för *blindinstitutet* förklarar däremot att blinda elever, som har ytterligare ett fysiskt eller psykiskt handikapp, i Örebroskolan skulle få den bästa möjliga, individuellt tillrättalagda undervisningen samt finner i likhet med *Föreningen Sveriges blindlärare* den av utredningen gjorda gränsdragningen mellan blindinstitutet och skolhemmet i Örebro tillfredsställande.

Det av utredningen gjorda uttalandet om att högstadiet vid blindinstitutet bör utformas så att det bl. a. kan utgöra en central för erforderlig hjälp åt skolpliktiga elever, som kunnat överföras till det allmänna skolväsendet, och att blindinstitutets nuvarande studiebibliotek bör utbyggas till en pedagogisk hjälpmedelscentral kommenteras av ett stort antal remissinstanser. Angelägenheten av en skyndsamt utbyggnad av den föreslagna hjälpmedelscentralen understryks av bl. a. *lärarförbunden*, styrelsen för *blindinstitutet*, *De blindas förening* och *föräldraföreningen vid blindinstitutet*. De blindas förening anser att hjälpmedelscentralen även bör lämna service till studerande vid universitet och högskolor. Styrelserna för *skolorna för vuxna synskadade i Kristinehamn* och *Växjö* förklarar att centralen måste få sådan storlek och utformning

att den kan betjäna även vuxenskolornas elever och *länskolnämnden i Norrbottens län* och *Svenska synpedagogers förening* att även behovet av hjälpmedel för de synsvaga, som hela sin skoltid går i det reguljära skolväsendet, bör beaktas. *Arbetsmarknadsstyrelsen* och *1960 års blindvårdsutredning* föreslår att skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen skall få i uppdrag att antingen utvidga den föreslagna hjälpmedelscentralen eller skapa en fristående institution med sådana resurser att alla studerande utan avseende på skoltillhörighet får studievägledning och undervisningshjälpmedel.

Beträffande frågan om överföring av blinda barn till skolor för seende förklarar *De blindas förening* sig dela utredningens allmänna uppfattning. Föreningen understryker emellertid att det enda acceptabla motivet för en dylik åtgärd bör vara att åtgärden är klart motiverad med hänsyn till barnets bästa. Enligt föreningens mening är det av allra största vikt att såväl föräldrar som skolmyndigheter får sådana informationer att de blir i stånd att objektivt pröva vad som verkligen är bäst för barnet. Föreningen anser det även av betydelse att föräldrarnas intresse av att medverka till en överflyttning till skolor för seende inte motverkas av att överflyttningen blir ekonomiskt ofördelaktig. *Läraryrket* framhåller att resultatet av en överföring till det allmänna skolväsendet i mycket hög grad blir beroende på den eller de mottagande lärarnas möjligheter att hjälpa eleverna tillrätta. För att bästa möjliga förutsättningar skall skapas i detta avseende föreslår förbunden att ett lägre elevantal än vad som svarar mot normaltalet skall få tillämpas i de fall att svårt handikappad elev tas emot i en undervisningsavdelning.

Centrala studiehjälpnämnden har inte något att erinra mot utredningens uttalande om att blinda elever under sin utbildning efter den obligatoriska skolgången utöver en avgiftsfri utbildning bör erhålla ett så utformat s t u d i e s t ö d att samhället övertar de speciella studie- och levnadskostnaderna för denna kategori studerande. En samordning i bestämmelserna mellan förmåner som utgår enligt det studiesociala systemet och det särskilda stöd som i övrigt kan vara motiverat för de handikappade ter sig enligt nämndens mening angelägen. För att underlätta bedömningen av de åtgärder som kan behöva vidtas för att lämna de handikappade avsett stöd under utbildningstiden och för att befrämja en önskvärd samordning av bestämmelserna härför avser nämnden att genomföra en kartläggning av nuvarande förhållanden och föreslagna åtgärder på detta område.

Då det gäller personalbehovet för blindundervisningen biträder samtliga de remissinstanser, som uttalat sig i denna fråga, i stort sett utredningens förslag. Angelägenheten av att personella resurser ställs till förfogande i tillräcklig utsträckning understryks i ett stort antal yttranden. Flera remissinstanser, däribland *länskolnämnderna i Södermanlands, Kristianstads,*

Hallands, Älvsborgs, Värmlands och Örebro län samt lärarförbunden och Svenska synpedagogers förening betonar särskilt behovet av en utbyggnad av konsulentorganisationen för blinda förskolbarn. I andra yttranden framhålls behovet av psykologisk och social expertis.

Utredningens förslag att förskolundervisningen för döva barn skall vara frivillig och att huvudmannaskapet skall ligga hos landstingen tillstyrks av bl. a. *socialstyrelsen, länskolnämnderna i Kronobergs och Västmanlands län* samt styrelsen för *dövskolan på Manilla. Länskolnämnden i Norrbottens län* framhåller att inga olägenheter av någon art förmärks av att förskolan i Boden är statlig. Såväl landstinget som kommunen och centrallasarettet är representerade i styrelsen för skolan och det regionala inflytandet är redan nu tryggt. Nämnden finner inte anledning att inta en avgjord ståndpunkt i fråga om skolans ställning. *Norrbottens läns landsting, Sveriges dövas riksförbund* och styrelsen för *förskolan i Boden* vill däremot inte acceptera förslaget att denna skola skall överlåtas på landstinget. Styrelsen för skolan nämner i sitt yttrande att av de 15 elever, som f. n. undervisas vid förskolan, endast 6 kommer från Norrbottens län och att såväl skolan som elevhemmet är för stort för länets behov.

Remissinstanserna instämmer i allmänhet i utredningens principiella ställningstagande att samtliga elever bör undervisas så nära det egna hemmet som möjligt. En utbyggnad av *hörselklassorganisationen* anses av bl. a. *länskolnämnderna i Södermanlands, Kronobergs, Kristianstads, Älvsborgs, Västmanlands, Värmlands och Kopparbergs län* samt *Svenska otolaryngologförbundet* och *Hörselfrämjandets riksförbund* som i högsta grad angelägen. *Hörselpedagogernas förening* hävdar att en del av de elever som nu undervisas i dövskola skulle beredas bättre utvecklingsmöjligheter i hörselklass. *Länskolnämnden i Älvsborgs län* förklarar att en decentralisering måste ske med försiktighet och med i första hand elevens bästa för ögonen i varje särskilt fall. Liknande synpunkter framförs av styrelsen för *dövskolan i Härnösand*, som betonar att decentralisering ej får ske på bekostnad av barnets rätt till en adekvat undervisning i en god skolform. *Svenska dövläraresällskapet* anser att de av utredningen föreslagna anordningarna bör prövas ingående innan definitivt beslut fattas om dövskolans framtida utformning i sin helhet.

Tanken på en avveckling av skolan för hörselskadade i Örebro kritiseras i några remissyttranden. *Dövskolornas rektorsförening* förklarar t.ex. att en avveckling av denna skolform skulle innebära en sådan försämring av differentieringsmöjligheterna att de förbättringar i fråga om undervisningsmöjligheterna, som utredningens förslag i övrigt förväntas medföra, i hög grad skulle motverkas eller rent av omintetgöras. Även styrelserna för *dövskolorna i Växjö, Lund, Härnösand, Vänersborg* och *Gnesta* samt *Svenska dövläraresällskapet* uttalar sig

för ett bibehållande av klasser av Örebro-typ. Dylika klasser bör enligt döv-lärarsällskapet finnas i Stockholm, Göteborg och Malmö.

I fråga om dövskolornas lokalisering framförs olika förslag i remissyttrandena. *Döva barns målsmäns riksförbund* förklarar, att det är av stor vikt att skolorna placeras i orter med differentierat näringsliv och som kan absorbera föräldrarna ur arbetsmarknadssynpunkt, samt föreslår att dövskolorna i Härnösand och Vänersborg i stället skall förläggas till Sundsvall och Göteborg. Även *Hörselfrämjandets riksförbund* anser Göteborg mera lämplig som förläggningssort för en dövskola än Vänersborg.

Skolöverstyrelsen tillstyrker i likhet med styrelsen för dövskolan i Lund att högstadiet förläggs till Örebro men framhåller att vissa skäl talar för en förläggning till Stockholm. Styrelsen för dövskolan på Manilla framhåller att det skulle innebära en svår förlust för döv-lärarseminariet om Stockholm blir utan högstadium samt föreslår med hänsyn härtill samt med hänsyn till eleverna vid de till Manilla knutna skolorna att högstadium anordnas såväl på Manilla som i Örebro. *Sveriges dövas riksförbund* understryker däremot betydelsen av att högstadieundervisningen förläggs till en ort. *Dövskolornas rektorsförening* anser att Örebroskolan bör vara helt skild från skolor för helt döva samt avstyrker den föreslagna förläggningen av högstadiet till Örebro såvida inte Örebro-klientelet överförs till nya skolor. Samma uppfattning har styrelsen för dövskolan i Vänersborg, som föreslår att högstadiet skall förläggas till Vänersborg eller Trollhättan.

Så gott som samtliga remissinstanser biträder förslaget att grundskolan för döva skall omfatta ett fyraårigt lågstadium, ett treårigt mellanstadium och ett tvåårigt högstadium. Styrelsen för *fortsättningsskolan i Vänersborg* anser dock att även mellanstadiet bör vara fyraårigt och att skolplikten bör omfatta elva år. *Dövskolornas rektorsförening* och *Svenska döv-lärarsällskapet* anser också att det frivilliga påbyggnadsår utredningen föreslagit på mellanstadiet bör göras obligatoriskt och att mellanstadiet i grundskolan för döva således bör vara fyraårigt. *Läraryrket* framhåller att ansträngningar måste göras för att förmå enskilda elever eller grupper av elever att om så erfordras utnyttja möjligheten till ett frivilligt påbyggnadsår på mellanstadiet.

Styrelserna för dövskolorna i Härnösand, Örebro och Vänersborg samt *Dövskolornas rektorsförening* och *Svenska döv-lärarsällskapet* ställer sig tveksamma eller avvisande till förslaget att intagning av nybörjare i dövskolorna skall ske varje år och inte som nu endast vartannat. Rektorsföreningen framhåller att möjligheterna till en gruppering efter begåvning och andra för skolframgången viktiga faktorer skulle försämrats vid en övergång till elevintagning varje år. Styrelsen för *fortsättningsskolan i Växjö* tillstyrker däremot förslaget samt framhåller att varjeårsintagning ger eleverna möjlighet att gå om en klass. Bland de remissinstanser som tillstyrker varjeårsintagning av elever i dövskolorna märks vidare *skolöverstyrelsen*, flera *länskolnämnder* samt *läraryrket*, som därvid förklarar sig förutsätta generösare bestämmelser om delning av klasser.

Utredningen har vid utarbetandet av sitt förslag till läroplan för grundskola för döva och hörselskadade så nära som möjligt följt de mål och de riktlinjer, som den allmänna grundskolan anger i sin läroplan. *Skolöverstyrelsen* förordar att läroplanen för grundskolan i stället fastställs att gälla även för skolorna för döva och hörselskadade och att överstyrelsen bemyndigas att utfärda de tillägg till och avvikelser från läroplanen som av utredningen bedömts nödvändiga. *Dövskolornas rektorsförening* varnar för tillämpning av schablonartade analogilösningar och för ett raserande av viktiga element i den organisation av undervisningen, som under generationer utvecklats på erfarenhetens grund.

Sveriges dövas riksförbund förklarar att allmänbildningen bör vara det primära vid undervisningen för de döva och själva tal- och hörselträningen av sekundär betydelse. Förbundet anser sig inte nog kunna understryka hur viktigt kunskapsinhämtandet är för de döva. De värsta stötestenarna för de vuxna döva är enligt förbundet inte svårigheten att få kontakt med hörande utan det största hindret är den döves bristande kunskap om det samhälle han skall klara sig själv i. Förbundet understryker också mycket starkt åtbördsspråkets betydelse.

Utredningen har beträffande de dövas fortsatta utbildning efter grundskolan föreslagit att skolan på Blockhusudden i Stockholm skall ombildas till en ungdomsskola med gymnasium samt social och ekonomisk fackskola och att fortsättningsskolorna i Vänersborg och Växjö skall ersättas av en central yrkes- och fackskola med teknisk linje i Örebro. Dessa förslag kritiserar av bl. a. *länskolnämnderna i Älvsborgs, Örebro och Västmanlands län*, styrelsen för *Örebroskolan*, *TCO*, *lärarförbunden*, *Döva barns målsmäns riksförbund* och *Hörselfrämjandets riksförbund*, som anser att den högre utbildningen bör vara förlagd till en ort. Även *skolöverstyrelsen* finner starka skäl tala för att utbildningen samlas till en ort samt förklarar att Örebro därvid bör komma i fråga. Överstyrelsen anser det emellertid tänkbart att externa klasser och avdelningar kan spridas även till gymnasiala skolor utanför Örebro samt framhåller även angelägenheten av att man innan arbetet med byggnads- och lokalprogram påbörjas noggrant överväger i vilken omfattning klasser med döva och hörselskadade elever kan förläggas till lokaler inom den allmänna skolan. Överstyrelsen föreslår att den får i uppgift att göra en sådan undersökning. Andra remissinstanser, däribland flera länskolnämnder samt styrelsen för *dövskolan på Manilla*, förklarar sig biträda utredningens förslag. Styrelsen för *dövskolan i Härnösand* ifrågasätter liksom styrelsen för *fortsättningsskolan i Vänersborg* lämpligheten av att överge skolan i Vänersborg samt förordar även att frågan i vad mån en yrkesskola i Örebro beräknas komma att utnyttjas av de döva eleverna framför en yrkesutbildning på hemorten ytterligare utreds innan ett nybygge för en sådan skola igångsätts. *Dövskolornas rektorsförening* föreslår att hela problemkomplexet om de döva och hörselskadade ungdomarnas fortsatta utbildning blir föremål för ytterligare utredning. *Arbetsmarknadsstyrelsen* och

Svenska dövläraresällskapet förordar ytterligare utredning angående de dövas yrkesutbildning.

Utredningens förslag beträffande personalbehovet för dövskolorna tillstyrks i stort sett av samtliga de remissinstanser som uttalat sig i denna fråga. Förslaget att dövskolorna successivt skall tillföras i huvudsak samma lärarkategorier som finns i det allmänna skolväsendet, dvs. småskollärare, folkskollärare och ämneslärare tillstyrks sålunda genomgående. Styrelsen för *dövskolan i Härnösand* och *Dövskolornas rektorsförening* anser emellertid att det nuvarande systemet med biträdande lärare bör bibehållas så att individuell undervisning kan bedrivas i minst samma omfattning som hittills. Enligt *Sveriges dövas riksförbund* bör kuratorstjänster inrättas vid samtliga dövskolor och inte bara vid skolorna i Stockholm och Örebro som utredningen föreslagit.

Skolöverstyrelsen förklarar sig dela utredningens uppfattning att skolorna om de skall kunna tillgodogöra sig de många framsteg som gjorts och görs på det medicinskt-tekniska området måste ha kvalificerad tillgång till rådgivande medicinsk och psykologisk expertis samt aktivt medverkande teknisk personal. Behovet av barnpsykiatrisk, barnpsykologisk och social expertis är enligt *medicinalstyrelsen* och medicinska fakulteten vid *Karolinska institutet* av annan storleksordning än som framkommer i betänkandet. Varje syn- eller hörselhandikappat barn bör enligt *medicinalstyrelsen* ha rätt att få sin situation allsidigt utredd och belyst regelbundet under sin utveckling. *Regionsjukhusens audiologiska avdelningar* respektive *ögonavdelningar* anses vara de lämpligaste centra för en dylik regelbunden utredningsverksamhet inte bara under förskole- och skolåldern utan även fram till en slutlig anpassning i yrkeslivet.

Den föreslagna tidsplanen för övergång till grundskola för blinda och döva tillstyrks i allmänhet av remissinstanserna. *Länskolnämnden i Örebro län*, *föräldraföreningen vid blindinstitutet* och *De blindas förening* understryker vikten av att övergången till grundskola sker tidigast möjligt. Ett uppskov med genomförandet av grundskolan för blinda skulle enligt *De blindas förening* medföra allt mer ökade svårigheter vid överföring av elever från blindinstitutet till skolor för seende. Några remissinstanser ifrågasätter emellertid lämpligheten av att forcera övergången och föreslår start 1966/67.

Ett relativt stort antal av remissinstanserna har uttalat sig angående utredningens förslag om hjälpm edelsupprustning för blind- och dövskolorna. Angelägenheten av en skyndsam upprustning i detta avseende betonas därvid genomgående. *Svenska dövläraresällskapet* finner de av utredningen beräknade beloppen otillräckliga och *Svenska otolaryngologförbundet* förklarar att utredningens förslag i detta avseende torde vara ett minimum.

I fråga om byggnadsbehovet framhåller flera remissinstanser, däribland *medicinalstyrelsen*, *Statstjänstemännens riksförbund*, *Sveriges dövas riksförbund* och *föräldraföreningen vid blindinstitutet* behovet av nya elevhem.

Läraryrket förklarar att det med hänsyn till att förslag om läraru-t-bildning för den allmänna grundskolan inom kort kommer att föreligga syns naturligt att resultatet av denna utredning beaktas innan en mera definitiv ställning tas till vilken utbildning de vid specialskolorna verksamma lärarna skall ha. *Statstjänstemännens riksförbund* finner det däremot otillfredsställande att utredningen varken preciserat hur lärarna skall rekryteras (grundutbildning) eller vilken specialutbildning, som normalt bör bli erforderlig. Flera remissinstanser, bl. a. *Dövskolornas rektorsförening* och *Döva barns målsmäns riksförbund* betonar att åtgärder måste vidtas för att säkra tillgången på personal. *Hörselpedagogernas förening* understryker att en utbyggnad av hörselklassorganisationen bl. a. kräver en omedelbar upprustning av hörselläraryrket. *1960 års blindvårdsutredning* föreslår att samtlig lärarpersonal som utbildas i landet skall tillföras ökade kunskaper i metodiken för handikappundervisningen.

Utredningen har beträffande specialskolornas ledning och tillsyn föreslagit att de nuvarande särskilda styrelserna för skolorna tills vidare skall bibehållas. Detta förslag biträds av bl. a. *skolöverstyrelsen*, som emellertid anser att mycket talar för att det skulle vara till gagn för verksamheten om skolorna fick en bättre kommunal förankring. Samordningssträvandena mellan specialskolorna och det kommunala skolväsendet skulle enligt överstyrelsen också underlättas om hela verksamheten vore underställd den kommunala skolstyrelsen. Överstyrelsen förordar att förutsättningarna härför ytterligare utreds. Några remissinstanser, däribland *länskolnämnderna i Jönköpings, Kronobergs och Jämtlands län*, anser att specialskolorna bör inordnas i den kommunala skolorganisationen. Enligt *medicinalstyrelsen* hade det varit önskvärt att i betänkan-det redovisats närmare utredning om eventuella möjligheter att förlägga även specialskolorna under landstingens huvudmannaskap. *Statstjänstemännens riksförbund* beklagar att utredningen inte funnit det möjligt att föreslå ett ändrat huvudmannaskap för ifrågakvarande skolor.

Förslaget om inrättande av en gemensam inspektörstjänst för blind- och dövundervisningsfrågor med placering vid en centralt belägen länskolnämnd kritiserar av bl. a. *länskolnämnderna i Malmöhus och Gävleborgs län*, styrelserna för dövskolorna i Stockholm (Manilla), *Härnösand, Vänersborg, Örebro* och *Gnesta*, *1960 års blindvårdsutredning*, *läraryrket*, *Dövskolornas rektorsförening*, *Dövlärarsällskapet* och *De blindas förening*, vilka remissinstanser framför förslag om skilda inspektörstjänster för blindundervisningen och dövundervisningen samt förslag om tjänstens eller tjänsternas placering till skolöverstyrelsen. *Skolöverstyrelsen* samt några *länskolnämnder* tillstyrker däremot utredningens förslag om en gemensam inspektörstjänst för blind- och dövundervisningsfrågor. Som lämplig placering för denna tjänst nämns skolnämnden för Stockholms stad och län samt länskolnämnderna i Värmlands och Örebro län.

Flera remissinstanser instämmer i förslaget om anställande av en hörselkonsulent i skolöverstyrelsen. Medicinska fakulteten vid *Karolinska institutet* föreslår

att varje läns skolnämnd skall kompletteras med en tjänsteman med audiologisk sakkunskap, audiolog, hörselvårdskonsulent eller dylikt, som skall samråda med intagningsinstitutionen vid placering av barn i dövskola, hörselklass etc. Regionala hörselvårds- och synkonsulenter förordas av bl. a. flera läns skolnämnder. *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* finner det angeläget att i varje län, där särskild konsulent inte blir knuten till läns skolnämnden, en lärare för synsvaga och en lärare för hörselsvaga, båda med speciell utbildning, utses att på deltid biträda med konsulentuppgifter ute i kommunerna.

G. Departementschefen

Vid avvägningen mellan de olika utgiftsändamål, för vilka samhället svarar, måste, som jag tidigare i olika sammanhang framhållit, utbildningsinsatserna för handikappade barn och ungdomar prioriteras mycket högt. Även de handikappade måste nämligen nu få del av reformarbetet på skolans område och genom förbättrade utbildningsmöjligheter beredas tillfälle att på bästa sätt möta de krav, som våra dagars samhälle ställer på den enskilde. Blind- och dövskol-utredningens huvuduppgift har varit att undersöka, hur en utbyggnad av den obligatoriska undervisningen vid skolorna för blinda och döva bör ske för att den i största möjliga mån skall kunna motsvara grundskolan inom det allmänna skolväsendet. Utredningen har i enlighet med sina direktiv även framlagt förslag om hur utbildningen efter den obligatoriska skolgångens slut lämpligen bör ordnas för de syn- och hörselhandikappade. Förslag har också framlagts om åtgärder för att öka möjligheterna till lämplig undervisning inom det allmänna skolväsendet för elever med lindrigare syn- eller hörselskada.

Jag avser att nu i första hand behandla frågor rörande utbildning av blinda och döva. Problemen för de syn- eller hörselskadade, som kan undervisas i det allmänna skolväsendet, beaktas i annat sammanhang.

De förslag utredningen framlagt har av remissinstanserna i allmänhet mottagits mycket positivt och jag har för min del funnit utredningens förslag väl ägnade att läggas till grund för ett principbeslut rörande skolorganisationen för de barn och ungdomar, som är i behov av utbildning inom specialskolväsendet för blinda, döva och talskadade.

Utredningen anser, att den målsättning som gäller för undervisningen i det allmänna skolväsendet även skall gälla för undervisningen i specialskolorna och att undervisningen alltså i enlighet med vad som sägs i skollagens första paragraf skall ha till syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar. Med utgångspunkt i denna målsättning föreslår utredningen, att blind- och

dövskolväsendet skall omfatta en obligatorisk grundskola samt en frivillig påbyggnad på denna, som ger möjligheter till utbildning på yrkesskol-, fackskol- och gymnasienivå. Dessa förslag av utredningen har vunnit i stort sett allmän anslutning bland remissinstanserna, dock att några av dessa anser, att utredningen varit alltför optimistisk beträffande de döva barnens utvecklingsmöjligheter. Jag tror för min del, att en optimistisk målsättning, parad med ett realistiskt handlande, är nödvändig i detta sammanhang och tillåter mig erinra om att jag i prop. 1962: 54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. uttalade, att varje människas rätt till allsidig utveckling av sina anlag och intressen är avgörande för skolans mål och undervisningens innehåll. Detta gäller givetvis även beträffande specialskolorna, vilka därför, trots sina speciella uppgifter på grund av elevernas handikapp, bör ha samma målsättning som det allmänna skolväsendet med en undervisning, anpassad efter elevernas förutsättningar och behov. Jag finner det också riktigt, att utbildningen för dessa elever organiseras på liknande sätt som inom det allmänna skolväsendet samt biträder utredningens förslag, att skolorganisationen för blinda och döva skall omfatta en obligatorisk grundskola och att möjligheter skall ges till fortsatt frivillig utbildning på yrkesskol-, fackskol- och gymnasienivå. Genom att utbildningen efter grundskolan föreslås bli frivillig kommer införandet av grundskola för blinda och döva i enlighet med utredningens förslag inte att innebära någon förlängning av den obligatoriska skolgången, trots att såväl grundskolan för blinda som grundskolan för döva föreslås bli tioårig.

Skollag och skolstadga bör enligt utredningens uppfattning i tillämpliga delar gälla även för specialskolväsendet. Läsåret föreslås sålunda skola omfatta 39 veckor och vidare skall särskild specialundervisning, dvs. specialundervisning jämsides med klassundervisning, kunna anordnas även inom blind- och dövskolväsendet. Mot dessa förslag har jag inte något att erinra. Jag biträder även utredningens förslag att det skall vara statens skyldighet att tillhandahålla utbildning för de elever som behöver undervisning i specialskolor för blinda, döva eller talskadade.

I stället för de bestämmelser om särskild skolplikt för blinda och döva barn, som är upptagna i nu gällande stadgor för specialskolorna, föreslår utredningen, att bestämmelser om skolplikt för dessa barn och om deras rätt till undervisning intas i skollagen. Skolplikten skall enligt utredningens förslag inträda när barnet uppnår för allmän skolplikt stadgad ålder och, om den ej fullgjorts dessförinnan, upphöra med utgången av det kalenderår, då barnet fyller sju ton år. I fråga om den som har att fullgöra sin skolplikt vid statligt skolhem för blinda eller döva föreslås dock skola gälla samma skolpliktsbestämmelser som för elever vid särskola. Jag tillstyrker att skolplikten för blinda, döva och talskadade barn bestäms till tio år. För närvarande är jag inte beredd att föreslå särskilda skolpliktsbestämmelser för blinda och döva barn med annat fysiskt eller psykiskt handikapp. Elev i skolhem för blinda eller döva bör dock givetvis äga rätt att erhålla utbildning under lika lång tid som elev i särskola. Det är

min avsikt att senare denna dag i förslag angående vissa ändringar i skollagen, till vilket jag får hänvisa, närmare behandla frågor rörande skolplikten för ifrågavarande elever och dess tillämpning.

Bestämmelser rörande fördelningen på klasser och grupper av eleverna vid specialskolorna bör meddelas av skolöverstyrelsen.

Intagning av nybörjare inom blindskolväsendet äger, liksom inom det allmänna skolväsendet, rum varje år, medan inom dövskolväsendet tillämpas ett system med intagning vartannat år. Avsikten med vartannatårsintagningen har varit, att man önskat erhålla mera homogena undervisningsgrupper. Med hänsyn till de negativa verkningarna för de årskullar döva elever, som genom de nuvarande intagningsbestämmelsernas utformning får en försenad skolstart, förordar utredningen övergång till årlig intagning av elever i dövskolorna. Några remissinstanser har uttalat farhågor för att en övergång till varjeårsintagning skulle medföra en försämring av möjligheterna att ge barnen en tillfredsställande undervisning. De skäl, som anförts för att intagning av elever i dövskolorna bör ske varje år, har jag emellertid funnit vara starka och jag biträder därför i princip detta förslag. Innan övergång till årlig intagning vid dövskolorna slutligt bestämts bör emellertid överstyrelsen, där så befinnes vara det lämpligaste, äga medge intagning endast vartannat år. Höstterminen 1965 får intagning av elever i dövskolorna äga rum enligt nu gällande intagningsbestämmelser.

Enligt utredningens förslag skall grundskolan för blinda omfatta ett treårigt lågstadium, ett fyraårigt mellanstadium och ett treårigt högstadium. Som motivering för sitt förslag beträffande skolstadiernas längd framhåller utredningen, att det erfarenhetsmässigt visat sig, att flertalet blindas med hjälp av en adekvat förskoleträning och småskolemetodik lär sig läsa, skriva och räkna utan nämnvärd försening. På mellanstadiet kräver däremot ämnen som orientering och käppteknik, maskinskrivning, gymnastik och slöjd mycken tid. Utredningen anser, att erfarenheterna skall få utvisa, om införandet av ett elfte frivilligt påbyggnadsår kan vara motiverat samt föreslår, att det även beträffande de olika stadiernas längd skall råda en viss grad av anpassningsbarhet till enskilda elevers eller elevgruppers behov. Utredningens förslag till stadiindelning i grundskolan för blindas har vunnit allmän anslutning bland remissinstanserna. Jag biträder såväl förslaget till stadiernas längd som förslaget att skolstadiernas längd skall kunna anpassas efter elevernas behov.

Högstadiet för blindas bör i enlighet med utredningens förslag förläggas till blindinstitutet på Tomtebodas. Beträffande de blindas elever, som på grund av fysiskt eller psykiskt handikapp inte kan följa undervisningen i vanlig blindklass, har utredningen föreslagit, att de skall erhålla utbildning vid skolhemmet i Örebro. Några remissinstanser har med anledning av sistnämnda förslag uttalat, att normalbegåvade blindas barn inte bör hänvisas till detta skolhem. Enligt min mening måste emellertid varje blind elevs skolplacering avgöras med hänsyn till var han eller hon kan erhålla den bästa undervisningen och vården. Den

elev som utan att det medför svårigheter för honom själv och för skolan bedömes bära få sin undervisning vid blindinstitutet bör också placeras där, även om han har ett dubbelt handikapp. Också normalbegåvade dubbelhandikappade, t. ex. dövblinda och blinda rullstolsfall, torde emellertid i allmänhet ha stora svårigheter att tillgodogöra sig undervisningen vid blindinstitutet. Elever, som är i behov av en mycket individualiserad undervisning och vård, bör därför placeras vid skolhemmet i Örebro, som inte är avsett att vara enbart en särskola för blinda utan också en dövskola och en skola för blinda med svåra rörelsehinder.

Utredningen anser, att högstadiet vid blindinstitutet bör utformas så, att det kan utgöra en central för erforderlig hjälp åt skolpliktiga elever, vilka kunnat överföras till det allmänna skolväsendet samt också ge hjälp åt blinda ungdomar under deras fortsatta studier och yrkesutbildning efter den obligatoriska skolans slut. Utredningen föreslår därför att blindinstitutets nuvarande studiebibliotek byggs ut till en pedagogisk hjälpmedelscentral. Angelägenheten av att den föreslagna hjälpmedelscentralen snarast kommer till stånd understryks i flera remissyttranden. Önskemål framförs även om att samtliga studerande utan avseende på skoltillhörighet bör få studievägledning och undervisningshjälpmedel. Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag i prop. 1965:1 (bil. 10, s. 248) föreslagit att medel anvisas till tekniska stödåtgärder (anskaffning av material, skolskjutsanordningar, personell assistens m. m.) för undervisning av handikappade elever. Jag förklarade där, att skolöverstyrelsen i samband med sina anslagsäskanden för nästa budgetår borde ytterligare överväga formerna för statens insatser på ifrågavarande område och därvid, såvitt gäller främst erforderliga materiella resurser, pröva om och på vad sätt de pedagogiska hjälpmedelscentralerna lämpligen kan medverka. Jag förutsatte vidare, att överstyrelsen skulle överväga vilka anordningar som kan vidtas för att underlätta undervisning i vanliga skolor av ifrågavarande barn och ungdomar. Definitiv ställning till vilka uppgifter, som skall ankomma på den föreslagna hjälpmedelscentralen vid blindinstitutet, bör enligt min mening inte tas förrän överstyrelsen hunnit framlägga de förslag, som dessa överväganden kan leda till. Detta bör emellertid inte hindra, att studiebiblioteket vid blindinstitutet byggs ut till en pedagogisk hjälpmedelscentral fr. o. m. nästa budgetår. Bl. a. med tanke på att antalet blinda elever är alltför lågt för att medge upprättandet av egna skolor eller permanenta linjer på det gymnasiala stadiet, är det angeläget att resurserna för att hjälpa de blinda elever, som undervisas i det allmänna skolväsendet snarast förbättras. I samband med behandlingen av anslaget till avlöningar vid blindskolorna kommer jag att föreslå inrättandet av vissa tjänster för en hjälpmedelscentral vid blindinstitutet. Hjälpmedelscentralen bör kunna underlätta blinda elevers övergång till skolor för seende inte endast genom att tillhandahålla undervisningshjälpmedel utan även genom att till centralen knyts reselärare.

Beträffande frågan om studie stöd åt ifrågavarande elever vill jag fram-

hålla, att jag finner det angeläget att en samordning kommer till stånd mellan det studiesociala systemet och nuvarande särskilda stödformer. Resultatet av den kartläggning av nuvarande förhållanden och föreslagna åtgärder på detta område, som centrala studiehjälpsnämnden avser att genomföra, bör avvaktas innan ställning tas till frågan om hur studiestödet åt olika grupper av handikappade bör utformas.

Utredningen anser, att läroplanen för grundskolan bör fastställas att gälla även för blindskolan med de modifikationer, som framgår av utredningens läroplansanvisningar. Mot detta förslag, som allmänt accepterats av remissinstanserna, har jag inte något att erinra. Jag tillstyrker alltså, att timplanen för grundskolan för blinda skall uppta 23 veckotimmar i årskurs 1, 25 veckotimmar i årskurs 2, 32 veckotimmar i årskurs 3, 34 veckotimmar i årskurs 4, 35 veckotimmar i årskurserna 5, 6 och 7 samt 36 veckotimmar i årskurserna 8, 9 och 10. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att de estetiska ämnena enligt utredningens förslag får ett större utrymme än de har i nu gällande timplaner för blindskolan. Skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att utfärda de ytterligare anvisningar till läroplanen för grundskolan som kan visa sig erforderliga.

Utredningen har beträffande personalbehovet för blindskolorna bl. a. föreslagit, att blindskolväsendet vid övergången till grundskola skall tillföras nya lärarkategorier, småskollärare, folkskollärare, yrkesvalslärare etc. Mot detta förslag har jag i princip inte något att erinra. Då emellertid lärarutbildningsfrågorna, så som utredningen förordat, bör bli föremål för särskild utredning är jag inte nu beredd att ta närmare ställning till vilka lärarkategorier som bör finnas inom blind- och dövskolväsendet. Jag tillstyrker dock, att även småskollärare skall kunna utbildas till blindlärare. Jag återkommer till vissa personalfrågor i mina förslag till medelsanvisningar för blind- och dövskolväsendet för nästa budgetår.

Förskolundervisningen för döva barn bör enligt utredningens mening liksom hittills vara frivillig och ligga hos landstingen. I enlighet med denna uppfattning anser utredningen, att statens engagemang i förskolan i Boden skall avvecklas. Utredningens uppfattning att förskolundervisningen skall vara frivillig och i princip ordnas genom landstingens försorg delar jag. Där emot är jag inte beredd att i detta sammanhang föreslå någon ändring i fråga om den statliga förskolan i Boden. Emellertid bör frågan om Norrbottens läns landstings övertagande av skolan tagas upp av statens nämnd för förhandlingar med kommunerna.

Utredningen föreslår, med utgångspunkt i sin principiella uppfattning att samtliga elever skall undervisas så nära det allmänna skolväsendet som möjligt, en avsevärd utbyggnad av hörselklassorganisationen. Flera remissinstanser understryker, att en sådan utbyggnad är i högsta grad angelägen. Jag delar denna uppfattning och framlägger i anslutning härtill i annat sammanhang förslag om utbyggnad av utbildningen av bl. a. lärare för hörselskadade barn.

För de döva barnen är det emellertid även i fortsättningen nödvändigt med skolor av internattyp. Utredningen föreslår därför att de nuvarande dövskolorna i Stockholm, Lund, Vänersborg och Härnösand skall ingå i den nya skolororganisationen som låg- och mellanstadieskolor för döva. För att samtliga elever skall kunna tillförsäkras en högstadiundervisning, som kan erbjuda olika tillvalsmöjligheter, föreslår utredningen vidare, att i första hand en fullständig högstadieskola byggs ut i en centralt belägen skolkommun, förslagsvis Örebro. Utredningen räknar med att elevunderlaget för den nuvarande skolan för hörselskadade i Örebro kommer att minska i takt med utbyggnaden av hörselklassorganisationen och att därför behovet av undervisningslokaler för högstadieskolan delvis skall kunna tillgodoses inom den nuvarande skolbyggnaden i Örebro. Flertalet remissinstanser biträder utredningens förslag beträffande dövundervisningens lokalisering. Jag ansluter mig till förslaget att låg- och mellanstadieundervisning för döva skall anordnas vid de nuvarande upptagningskolorna för döva och högstadiundervisningen förläggas till Örebro, där undervisning alltså skall meddelas för hörselskadade på låg- och mellanstadiet samt för döva och hörselskadade på högstadiet. Under en övergångstid bör, som utredningen förordat, viss högstadiundervisning kunna meddelas även vid de nuvarande upptagningskolorna enligt skolöverstyrelsens bestämmande.

Undervisningen av normalbegåvade gravt talskadade barn, vilka erhåller undervisning inom dövskolväsendet, samt av döva barn med vissa komplikationer avses, som jag redovisat i prop. 1965:1 (bil. 10 s. 654), bli förlagd till Sigtuna. Särskolundervisning för döva barn meddelas vid skolhemmet i Gnesta.

Möjligheten att förlägga externa dövskolklasser inom det allmänna skolväsendet bör enligt utredningens mening regelmässigt utnyttjas, när tillräckligt elevunderlag härför finns. Genom anordnandet av externa klasser erhåller fler elever utbildning i närheten av sin hemort. Jag delar utredningens principiella uppfattning att utbildningen bör decentraliseras i så stor utsträckning som är möjligt utan att det sker på bekostnad av barnets rätt till en adekvat undervisning i en god skolform och förordar därför, att överenskommelser träffas med vederbörande kommuner om anordnandet av externa klasser i de fall detta kan anses lämpligt.

Grundskolan för döva föreslås omfatta ett fyraårigt lägstadium, ett treårigt mellanstadium och ett treårigt högstadium. Dessutom föreslås att skolöverstyrelsen skall kunna medge, att även mellanstadiet i dövskolan tillförs ett frivilligt extra år, om det för en enskild elev eller grupp av elever bedöms lämpligt att så sker. I likhet med flertalet remissinstanser biträder jag utredningens förslag beträffande skolstadiernas längd i grundskolan för döva.

Det av utredningen framlagda förslaget till läroplan för grundskola för döva och hörselskadade följer så nära som möjligt de mål och de riktlinjer som i läroplanen anges för den allmänna grundskolan. I förslaget hänvisas också i stor utsträckning till läroplanen för grundskolan. Skolöverstyrelsen föreslår, att läroplanen för grundskolan i stället skall fastställas att gälla även

för skolorna för döva och hörselskadade och att överstyrelsen skall bemyndigas att utfärda de tillägg till och de avvikelser från läroplanen som av utredningen bedömts nödvändiga. I likhet med skolöverstyrelsen finner jag det lämpligast att grundskolans läroplan fastställs att gälla även för ifrågavarande skolor och att erforderliga avvikelser från läroplanen anges i form av läroplansanvisningar på samma sätt som förordats beträffande grundskolan för blinda. Mot innehållet i utredningens förslag till läroplan har jag inte något att erinra. Jag tillstyrker alltså, att grundskolan för döva skall omfatta 26 veckotimmar i årskurs 1, 28 veckotimmar i årskurs 2, 32 veckotimmar i årskurs 3, 34 veckotimmar i årskurs 4, 35 veckotimmar i årskurserna 5, 6 och 7 samt 36 veckotimmar i årskurserna 8, 9 och 10. Jag vill beträffande undervisningen i dövskolan understryka utredningens uttalande, att grundprincipen måste vara att varje barn med alla medel skall bringas till utveckling på så allsidigt sätt som möjligt med hänsyn tagen till sina förutsättningar. Även åtbördsspråket bör därvid utnyttjas.

För undervisningen vid skolhemmet i Gnesta samt den planerade riksinstitutionen i Sigtuna för gravt talskadade normalbegåvade barn och döva barn med vissa komplikationer bör, som utredningen förutsatt, skolöverstyrelsen äga medge avvikelser från gällande normer i den omfattning som bedöms nödvändig. Vid undervisningen av de normalbegåvade gravt talskadade barnen bör därvid kursinnehållet i grundskolans läroplan tjäna till ledning.

Beträffande de dövas fortsatta utbildning efter grundskolan föreslår utredningen att de nuvarande fortsättningsskolorna i Växjö och Vänersborg skall ersättas av en central yrkes- och fackskola för döva och hörselskadade i Örebro samt att den teoretiska fortsättningsskolan på Blockhusudden i Stockholm skall ombildas till en ungdomsskola med gymnasium samt social och ekonomisk fackskola. Flera remissinstanser kritiserar detta förslag och förklarar, att den högre utbildningen bör vara förlagd till en ort. I några yttranden föreslås ytterligare utredning av frågan om de dövas fortsatta utbildning efter grundskolan. För egen del finner jag det från pedagogiska synpunkter fördelaktigt, att den fortsatta utbildningen förläggs till en ort, lämpligen Örebro. Med hänsyn till att utredningen förordat en delning av den gymnasiala utbildningen mellan Stockholm och Örebro samt till de förslag om ytterligare utredning, som framkommit vid remissbehandlingen, anser jag emellertid att det bör uppdras åt skolöverstyrelsen att överväga hur den fortsatta utbildningen för de döva och hörselskadade lämpligen skall organiseras.

Utredningen föreslår liksom för blindskolan att grundskolan för döva successivt skall tillföras i huvudsak samma lärarkategorier som finns inom det allmänna skolväsendet. Som jag tidigare framhållit, är jag, även om jag i princip inte har något att erinra mot detta förslag, med hänsyn till att lärarutbildningsfrågorna skall bli föremål för särskild utredning inte beredd att nu ta ställning till förslaget. Beträffande personalbehovet i övrigt vill jag understryka angelägenheten av att skolorna får tillgång till kvalificerad medicinsk,

psykologisk och teknisk expertis. I fråga om den tekniska expertisen har utredningen föreslagit att ingenjörstjänster inrättas vid dövskolorna. Utredningen har samtidigt betonat önskvärdheten av ett intensifierat samarbete mellan hörcentralerna och dövskolorna i fråga om teknikerhjälp. För egen del finner jag det klart motiverat att skolorna får tillgång till teknisk expertis. Jag vill emellertid framhålla, att de till länslasaretten och regionsjukhusen knutna hörcentralerna har blivit de naturliga institutionerna för den hörselvärdande verksamheten. Jag förordar därför att skolöverstyrelsen får i uppdrag att i samråd med medicinalstyrelsen skyndsamt utreda förutsättningarna för och möjligheterna till en samverkan på ifrågavarande område mellan hörcentralerna och dövskolorna innan slutlig ställning toges till utredningens förslag. Utredningsarbetet bör bedrivas så att konkreta åtgärder kan vidtagas redan fr. o. m. ingången av budgetåret 1965/66. Jag återkommer till personalfrågorna i mina förslag till medelsanvisningar för nästa budgetår.

Övergången till grundskolans läroplan vid undervisningen av blinda, döva och talskadade bör i enlighet med utredningens förslag ske successivt med början i årskurserna 1—5 läsåret 1965/66. Skolöverstyrelsen bör erhålla i uppdrag att utföra detaljplanering och att framlägga de förslag till åtgärder som erfordras i samband med övergången till den nya skolorganisationen.

Utredningen, som anser att specialskolornas karaktär av skolor för handikappade inte bör särskilt markeras, föreslår, att ifrågavarande skolor i samband med övergången till grundskola ges egennamn. Mot detta förslag har jag inte något att erinra. Det bör emellertid ankomma på skolöverstyrelsen att fatta beslut i denna fråga.

En omfattande upprustning i fråga om undervisningshjälpmedel och hörselteknisk utrustning bör, som utredningen föreslagit, komma till stånd i samband med övergången till grundskola. Jag återkommer till denna fråga i mina förslag till medelsanvisningar för nästa budgetår.

Under anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete har skolöverstyrelsen för nästa budgetår äskat medel för forskning och utvecklingsarbete inom handikappundervisningen (prop. 1965:1, bil. 10 s. 210). Det får ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen besluta om anvisande av medel ur nämnda anslag till ifrågavarande ändamål liksom till försöksverksamhet med regionala synkonsulenter. Därigenom torde vad utredningen härutinnan förordat kunna tillgodoses.

De särskilda styrelserna för specialskolorna bör som utredningen förordat tills vidare bibehållas. Jag har för avsikt att senare denna dag återkomma till denna fråga i förslag angående vissa ändringar i skollagen.

De årliga driftkostnaderna för den föreslagna skolorganisationen beräknas av utredningen enligt 1964 års kostnadsläge för blindskolorna till ca 6 milj. kr. och för dövskolorna till närmare 11 milj. kr., varav närmare 1 milj. kr. avser den planerade riksinstitutionen i Sigtuna för gravt talskadade normalbegåvade barn

och döva barn med vissa komplikationer. För innevarande budgetår har till driftkostnader för blindskolorna anvisats något mer än 5 milj. kr. och till driftkostnader för dövskolorna något mer än 8 milj. kr. Det bör emellertid observeras, att de av utredningen beräknade kostnadsökningarna inte enbart hänföra sig till kostnaderna för införande av grundskola för blinda, döva och talskadade, utan att en stor del av dessa ökade kostnader är motiverade av en under alla förhållanden nödvändig upprustning i skilda hänseenden av specialskolorna.

H. Hemställen

Under åberopande av vad jag anført i det föregående hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1. godkänna av mig angivna grunder och riktlinjer för organisationen av skolväsendet för blinda, döva, hörsel- och talskadade barn (*specialskolan*), innebärande

a) att specialskolan skall omfatta tio årskurser fördelade på låg-, mellan- och högstadium enligt de bestämmelser Kungl. Maj:t meddelar,

b) att läroplanen för grundskolan skall tillämpas med de jämkningar som kan finnas erforderliga,

c) att läsåret skall omfatta 39 veckor,

d) att specialskolan i övrigt får i sina huvuddrag den utformning och det innehåll, som jag i skilda hänseenden förordat;

2. godkänna av mig förordade riktlinjer för övergången till specialskola;

3. besluta att för ungdomar, som är blinda, döva eller hörsel-skadade, skall vidtas åtgärder för att bereda dem fortsatt utbildning efter specialskolan enligt de riktlinjer jag förordat i det föregående.

II. Anslagsberäkningar för budgetåret 1965/66

A. Statens blindskolor m. m.: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1962/63	3 185 000	3 522 505
1963/64	3 660 000	4 012 663
1964/65	3 980 000	
1965/66 (förslag)	4 335 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslaget uppräknas med 563 000 kr. Höjningen betingas — förutom av beräknade utgiftsökningar på grund av lönehöjningar — huvudsakligen av följande förslag.

1. Förändring av en extra ordinarie lärartjänst i läroämnen i Ae 19 till ordinarie tjänst i Ao 21 (Tomteboda).
2. Återbesättande av en vakant ordinarie lärartjänst i läroämnen i Ao 21 (Tomteboda).
3. Sju nya icke-ordinarie lärartjänster i läroämnen.
4. En ny extra anpassningslärartjänst i Ag 19 (Växjö).
5. Två tjänster som barnhemsföreståndare i Ae 13 (Tomteboda).
6. En ny kanslibiträdestjänst (Växjö).
7. Ökade lönekostnader för skolan i Örebro.
8. Bortfall av kostnader för vårdanstalten i Lund.
9. En tjänst som föreståndare för hjälpmedelscentral i Ao 21 (Tomteboda).
10. Två nya tjänster som tekniker i Ae 13 (Tomteboda).
11. En halvtidstjänst som teckningslärare i Ae 18 (Tomteboda).
12. En ny tjänst som förskolkonsulent i Ae 21 (Tomteboda).
13. En kurator i Ao 15 (Tomteboda).
14. Utbyte av en tjänst som kansliskrivare i Ao 11 mot tjänst som kontorskrivare i Ao 13 (Tomteboda).
15. Uppräkning med 69 800 kr. av posten Arvoden och särskilda ersättningar bestämda av Kungl. Maj:t.

Av överstyrelsens motiveringar för de framlagda förslagen framgår bl. a. följande.

1—2. Föreningen Sveriges blindlärare har anhängit att två nya ordinarie lärartjänster skall inrättas. Som skäl härför har föreningen anfört, att en förhållandevis hög procent av lärarna är icke-ordinarie och att de dåliga utsikterna att erhålla ordinarie tjänst i hög grad försvårar lärarekruteringen. Styrelsen för blindinstitutet har med anledning av denna framställning föreslagit, att en icke-

ordinarie tjänst som lärare i läroämnen skall förändras till ordinarie samt att en vakant ordinarie tjänst skall få återbesättas. Överstyrelsen ansluter sig till de av föreningen framförda synpunkterna samt tillstyrker förslaget från blindinstitutet om ordinariesättning av en icke-ordinarie tjänst samt återbesättande av den vakanta tjänsten.

3. Överstyrelsen räknar med att för grundskolans påbörjande budgetår 1965/66 erfordras sex nya lärare i läroämnen. Vidare tillstyrker överstyrelsen ett förslag från styrelsen för skolan i Växjö om inrättande av en icke-ordinarie lärartjänst, vilken skulle ersätta en nuvarande timlärartjänst.

4. Skolan i Växjö är i stort behov av välkvalificerade lärare för orienteringsundervisningen och det är svårt att få lämpliga timlärare. Överstyrelsen tillstyrker därför att en extra anpassningslärartjänst i Ag 19 inrättas. Vid tjänstens inrättande kan antalet timlärartimmar minskas med 30 veckotimmar.

5. Sedan lärarnas tillsynsskyldighet avskaffades med utgången av vårterminen 1962, handhas omvårdnaden av elevernas vid Tomtebodan under fritid av elevhemsföreståndare och vårdare. Pojk- och flickhemmen för elever tillhörande klass 4 och högre klasser övervakas av tre elevhemsföreståndare, medan tillsynen över småbarnshemmen, med 45 elever, ombesörjes av vårdare. Blindinstitutets styrelse anför, att tillsynen av småbarnen icke fungerar tillfredsställande, och anhåller om två nya tjänster som barnhemsföreståndare i Ae 13. Vårdarnas praktiska arbetsuppgifter gör det svårt för dem att hinna med elevvården. Vidare besitter vårdarna icke tillräcklig kompetens att organisera vården, som blivit alltmer komplicerad på grund av att flera barn med psykiska svårigheter nu mottas på skolan. Detta har även påpekats av blindinstitutets barnpsykiatriska konsult. De framförda synpunkterna synes överstyrelsen vara i hög grad beaktansvärda och överstyrelsen tillstyrker förslaget om inrättande av två tjänster som barnhemsföreståndare.

6. Till skriv- och bokföringshjälp vid skolan i Växjö utgår nu ett arvode av 4 000 kr. Samtliga övriga blindskolor har heltidsanställda befattningshavare för dessa göromål. Enligt överstyrelsen råder ingen tvekan om att det vid skolan behövs en heltidsanställd befattningshavare med minst kvalifikationer för kanslibiträdestjänst.

7—8. Under avlöningsanslaget för innevarande budgetår har upptagits lönekostnader för Örebroskolan endast för sista kvartalet. Kostnaden för helt år har av överstyrelsen i föregående års petita upptagits till 1 329 408 kr. Vid beräkning av avlöningskostnaderna för blindskoleorganisationen budgetåret 1965/66 bör således tilläggas $\frac{3}{4}$ av helårsbeloppet, eller 997 056 kr. Dessutom tillkommer ökade lönekostnader för skolan på grund av höjt rörligt tillägg. Bortfallet av vårdanstalten i Lund beräknas medföra en minskning av lönekostnaderna med 1 273 000 kr.

Förslagen under p. 9—15 förs fram under hänvisning till blind- och dövskol- utredningens bedömning av personalbehovet vid övergång till grundskola. Av den föreslagna uppräknningen av arvodesposten (p. 15) avser 21 500 kr. arvoden åt skolpsykologer, 3 000 kr. arvode åt kurator vid skolan i Växjö, 2 500 kr. arvode åt studierektor vid blindinstitutet, 22 800 kr. fritids- och lägerskolledning, 16 000 kr. arvoden för den föreslagna hjälpmedelscentralen och 4 000 kr. kostnader för skrivhjälp.

Departementschefen

Styrelsen för blindinstitutet på Tomtebodan har i sitt yttrande över blind- och dövskolutredningens betänkanden framhållit att redan lokalbristen lägger hinder i vägen för en så snabb utbyggnad av antalet lärartjänster som den överstyrelsen förordat i sina petita. För budgetåret 1965/66 erfordras enligt styrelsen för blindinstitutet tre nya tjänster. Då en av de av överstyrelsen föreslagna icke-ordinarie lärartjänsterna avses ersätta en nuvarande timlärartjänst vid skolan i Växjö föreslår jag att fyra nya icke-ordinarie lärartjänster inrättas (p. 3). Jag föreslår att även småskollärare skall kunna utbildas till blindlärare och att de nya lärartjänsterna skall kunna utnyttjas såväl för småskollärare med blindlärarutbildning som för folkskollärare med blindlärarutbildning. Småskollärare med blindlärarutbildning bör erhålla samma lönegradsplacering som småskollärare med dövslärarutbildning (biträdande lärare).

Som jag tidigare framhållit (s. 54) anser jag det angeläget att blindinstitutets studiebibliotek byggs ut till en pedagogisk hjälpmedelscentral redan fr. o. m. nästa budgetår. Jag tillstyrker därför att för en dylik hjälpmedelscentral inrättas en ordinarie tjänst som föreståndare och beräknas medel för en tjänst i lönegrad Ae 13 (p. 9 och 10). Den senare tjänsten bör benämnas assistent. Föreståndartjänstens lönegrad torde få fastställas i annat sammanhang.

Vidare förordar jag, att medel beräknas för två nya extra ordinarie tjänster som elevhemsföreståndare vid blindinstitutet (p. 5). Elevhemsföreståndare bör placeras i lönegrad A 14 om vederbörande har genomgått av Sociala barn- och ungdomsvårdsseminariet anordnad utbildningskurs för barnhemsföreståndare eller annan utbildning, som skolöverstyrelsen finner svara häremot, samt eljest i lönegrad A 13.

Vidare förordar jag att en tjänst som kurator i lönegrad Ao 17 inrättas (p. 13).

Tjänsten som kansliskrivare vid blindinstitutet bör utbytas mot en tjänst som bokhållare i lönegrad Ao 15 (p. 14).

Beträffande överstyrelsens förslag i övrigt har jag inte något att erinra. Jag beräknar dock något lägre kostnader för den nya skolan i Örebro än vad överstyrelsen förutsatt (p. 7).

Blind- och dövskolutredningen har föreslagit, att vid skolan i Örebro skall finnas anställda skötare i stället för vårdare. Jag tillstyrker även detta förslag. Den som anställs som skötare bör under första anställningsåret efter vunen behörighet vara placerad i lönegrad A 10 och under andra och tredje anställningsåren i lönegrad A 11, varefter befördran bör ske till lönegrad A 12. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att fastställa behörighetskraven för ifrågavarande tjänster.

Vad jag här föreslagit beträffande lönegradsplaceringar m. m. har godtagits av vederbörande personalorganisationer.

Anslaget bör, vid bifall till vad jag förordat, för nästa budgetår uppföras med (3 980 000 + 355 000 =) 4 335 000 kr. Jag hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens blindskolor m. m., som föranleds av vad jag föreslagit i det föregående;

b) godkänna följande avlöningsstat för statens blindskolor m. m. att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	950 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	114 000
3. Avlöningar till personal vid tillfälliga anpassningskurser för nyblinda, <i>förslagsvis</i>	169 000
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	1 685 000
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	1 417 000
	Summa kr. 4 335 000

c) till *Statens blindskolor m. m.*: Avlöningar för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 335 000 kr.

B. Statens blindskolor m. m.: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1962/63	940 000	948 125
1963/64	1 031 000	975 979
1964/65	1 090 000	
1965/66 (förslag)	1 360 000	

Följande sammanställning upptar för innevarande budgetår gällande omkostnadsstat samt för nästa budgetår skolöverstyrelsens förslag till ändringar och departementets anslagsberäkning.

	Anvisat 1964/65	Föreslagen ändring 1965/66	
		Mynd.	Dep.chefen
Utgifter			
1. Sjukvård åt personal, <i>förslagsvis</i>	8 000	+ 1 500	+ 1 000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i> ...	30 000	+33 000	+ 33 000
3. Expenser:			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i>	187 400	— 5 400	— 5 400
b) Övriga expenser	59 200	+10 800	+ 10 800
4. Övriga utgifter:			
a) Undervisnings- och arbetsmateriel, <i>förslagsvis</i>	92 500	of.	+173 000
b) Inventarier och maskiner, <i>förslagsvis</i>	100 000	+20 000	+ 20 000
c) Tvätt och renhållning, <i>förslagsvis</i>	63 000	of.	of.
d) Kosthåll, <i>förslagsvis</i>	340 500	—20 500	— 20 500
e) Beklädnad för elever, <i>förslagsvis</i>	96 500	—10 500	— 10 500
f) Skyddsbeklädnad, <i>förslagsvis</i>	1 300	of.	of.
g) Utrustningsbidrag åt avgående elever, <i>förslagsvis</i>	84 700	of.	+ 300
h) Sjukvård åt elever, <i>förslagsvis</i>	64 400	of.	of.
i) Tandvård åt elever, <i>förslagsvis</i>	41 000	of.	of.
j) Utgifter för dimitterade elever, <i>förslagsvis</i>	25 000	+40 000	+ 40 000
k) Fickpengar, <i>förslagsvis</i>	25 700	— 5 700	— 5 700
l) Omkostnader vid fritidsverksamhet	1 000	+ 4 000	+ 4 000
m) Lägerskolor, <i>förslagsvis</i>	6 000	of.	of.
5. Vissa kostnader för tillfälliga anpassningskurser	63 000	of.	
Summa kr.	1 289 200	+67 200	+240 000
Särskilda uppbördsmedel			
1. Inackorderingsavgifter	74 000	of.	of.
2. Ersättning för värme, elektricitet, städning, tvätt, skyddsbeklädnad m. m.	17 200	of.	of.
3. Försäljning av slöjdalster	45 000	—20 000	— 20 000
4. Kostersättning m. m.	63 000	—10 000	— 10 000
Nettoutgift kr.	1 090 000	+97 200	+270 000

Av skolöverstyrelsens motiveringar för de framförda äskandena framgår bl. a. följande.

Den 1 juli 1965 flyttas skolhemmet vid vårdanstalten i Lund till den nya blindskolan i Örebro och återstående avdelningar, arbetshem och vårdhem, ställs

under medicinalstyrelsens överinseende. Överstyrelsen äskar sålunda i år icke medel till vårdanstalten. Den nya blindskolan i Örebro kommer att motta ett stort antal elever, som ej tidigare kunnat beredas plats, och avdelningar för såväl förskolebarn som yrkeselever kommer att upprätthållas. Skolan beräknas motta omkring 120 elever. Vårdanstalten i Lund har konstant haft ca 180 skyddslingar.

På grund av minskat antal elever och skyddslingar i blindskolorna torde kostnaderna under förevarande anslag kunna något nedbringas. Skolstyrelserna äskar sammanlagt i runt tal 975 000 kr. eller 115 000 kr. mindre än nu utgående belopp. Överstyrelsen har ansett sig böra iaktta försiktighet i fråga om nedskärning av vissa delposter, då erfarenhet av medelsåtgången vid den nya mera differentierade institutionen i Örebro ännu saknas. I vissa fall, då överstyrelsen ansett i äskandena framförda skäl bärande, har överstyrelsen tillstyrkt höjningar av nuvarande delposter.

4 b). Skolstyrelserna har begärt en höjning av delposten Inventarier och maskiner med i runt tal 20 000 kr. Tomtebodan behöver medel till fortsatt upprustning av elevrummen samt viss inredning av f. d. gymnastikbyggnader till andra ändamål i samband med att den nya simhallsbyggnaden tas i bruk. Skolan i Kristinehamn har bl. a. begärt medel till skrivmaskiner, till upprustning av yrkesprövningsverkstaden, skolköket och anpassningsavdelningen (bandspelare och annan modern teknisk apparatur). Skolan i Växjö har äskat ett mindre engångsanslag för rumsinredning. De framställda kraven bör enligt överstyrelsens mening tillgodoses. Överstyrelsen vill särskilt framhålla att skolornas initiativ till anskaffande av modern apparatur för undervisningens förbättrande bör uppmuntras.

Beträffande förslagen om höjningar av posterna 2. Reseersättningar och 4 j). Utgifter för dimitterade elever har hänvisning skett till blind- och dövskolutredningens beräkningar rörande medelsbehovet för ifrågavarande ändamål.

Departementschefen

Som jag tidigare framhållit (s. 58) bör en omfattande upprustning i fråga om undervisningshjälpmedel komma till stånd i samband med övergången till grundskola för blinda. Jag beräknar för detta ändamål för nästa budgetår 173 000 kr.

Anslaget bör i enlighet med vad som angivits i departementsberäkningen uppräknas med 270 000 kr. och således uppföras med $(1\ 090\ 000 + 270\ 000 =)$ 1 360 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Statens blindskolor m. m.*: Omkostnader för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 360 000 kr.

C. Statens dövskolor m. m.: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1962/63	5 975 000	6 622 682
1963/64	6 532 000	7 206 487
1964/65	6 246 000	
1965/66 (förslag)	7 570 000	

Skolöverstyrelsen räknar i fråga om detta anslag med ett medelsbehov av 7 651 000 kr., vilket är 1 405 000 kr. mer än vad som anvisats för innevarande budgetår. Den beräknade ökningen av medelsbehovet hänför sig — förutom till automatiska kostnadsökningar — till följande förslag.

1. En lektorstjänst i Ae 27 vid dövlararseminariet.
2. Sex tjänster som handledare i Ae 24 för dövlararseminariet.
3. Åtta nya tjänster som lärare i läroämnen.
4. Tre nya tjänster som vårdare (två i Örebro och en i Gnesta).
5. Två nya ekonomibiträdestjänster (Örebro).
6. Ökat antal timlärartimmar.
7. Arvoden åt skolpsykologer.
8. Ökad medelsanvisning till arvoden åt audiologer.
9. Två heltids- och två halvtidstjänster som ingenjörer (Manilla, Örebro, Härnösand och Lund).
10. Överföring av en ingenjörstjänst från anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete (Vänersborg).
11. Utbyte av fem extra ordinarie tjänster som biträdande lärare mot fem ordinarie småskollärartjänster.
12. Två kuratorstjänster (Manilla och Örebro).
13. Fem nya tjänster som elevhemsföreståndare (Manilla, Lund, Vänersborg, Härnösand och Örebro).
14. En tjänst som kontorsskrivare (Manilla).
15. Två nya kontorsbiträdestjänster (Härnösand och Lund).
16. Uppräkning av arvodesposten med anledning av blind- och dövskolutredningens förslag.

Av överstyrelsens motiveringar för de framförda förslagen framgår bl. a. följande.

1. Sedan en av överstyrelsen tillsatt expertutredning angående nya utbildningslinjer vid speciallärarlinjerna vid lärarhögskolorna i sitt i februari 1964 avlämnade förslag förordat inrättande av särskilda lektorstjänster för speciallärarutbildningen, anser överstyrelsen, som tagit ställning till nämnda förslag, det vara helt i linje härmed att knyta en lektorstjänst också till dövlararseminariet. Överstyrelsen understryker de av studierektor för seminariet framförda syn-

punkterna, att dövlararkandidaterna är i behov av teoretiskt välkvalificerade lärarkrafter icke blott för föreläsningar inom några centrala ämnesområden utan även för handledning av examensarbete, seminarieövningar och diskussioner samt icke minst för orientering om pågående forskning på specialområdet. En lektorstjänst förenad med en undervisningsskyldighet av 380 timmar pr läsår, skulle innebära en avsevärd förbättring i nuvarande system med ett stort antal specialföreläsare. Lektorn bör äga högt kvalificerade insikter i två av de ämnen som ingår i seminariets undervisningsområde (exempelvis fonetik, språkpsykologi, statistik, logopedi, dövpedagogik, akustik, audiologi), om möjligt ha kännedom om eller erfarenhet av dövundervisning och i övrigt äga meritering för undervisning vid lärarutbildningsanstalt.

2. Bl. a. för att kunna stimulera lärare att genomgå utbildning vid Manilla fordras tillgång till kvalificerade lärarkrafter, handledare och ledare av lärarkandidaternas undersökningsarbeten. Överstyrelsen tillstyrker därför ett av studierektor framfört förslag om inrättande av sex fasta handledartjänster eller övningsskollärartjänster i Ae 24.

3. Överstyrelsen räknar med hänsyn till blind- och dövskolutredningens förslag med ett behov av 15 nya lärare redan läsåret 1965/66. Då en så betydande nyrekrytering av lärare inte torde vara möjlig att få till stånd redan under nästkommande budgetår upptar överstyrelsen endast åtta nya tjänster i reglerad befordringsgång.

4. För vården av Charlottendalseleverna vid skolan i Örebro finns en elevhemsföreståndare och två vårdare. Styrelsen för nämnda skola har påpekat, att det icke är möjligt att upprätta ett arbetsschema med tjänstgörande personer dygnet runt med endast tre befattningshavare, samt anhållit om ytterligare två vårdartjänster. Då elevgruppens förläggning till skolan är provisorisk i avvaktan på att den i särskild utredning föreslagna undervisningsanstalten för dessa elever skall komma till stånd och då överstyrelsen därjämte finner det nödvändigt, att denna elevgrupp sysselsätts och hålls samman som en särskild enhet, anser överstyrelsen, att styrelsens krav på ytterligare vårdpersonal skall tillgodoses.

Vid skolan i Gnesta är flick- och pojkvadningarna belägna helt skilda från varandra och de kan ej som på Mogård vissa tider övervakas av en och samma vårdare. Detta elevklientel kan aldrig lämnas utan tillsyn. Överstyrelsen, som finner det nödvändigt, att hänsyn tas till lokalförhållandena, tillstyrker en ny vårdartjänst vid Gnestaskolan.

5. Styrelsen för skolan i Örebro har anhållit om två nya ekonomibiträdets-tjänster, en för köket och en för städarbetet. Skolan disponerar nu fyra biträden (tre i köket och en i städning) ävensom ett belopp ur omkostnadsstaten till avlönande av kollektivanställd städpersonal, ungefär motsvarande två heltidsanställda befattningshavare. Jämfört med övriga dövskolor är arbetskraften för köksgöromålen och städningen i Örebroskolan lågt beräknad. Överstyrelsen anser, att styrelsens beräkningar av behovet av dylik personal är realistiska, samt föreslår att två nya ekonomibiträdets-tjänster inrättas.

7. Genom vissa undersökningar vid skolan på Manilla har konstaterats att noggranna utredningar av barnpsykiatrisk och barnpsykologisk expertis är nödvändiga för att ge eleverna rätt placering inom dövskolan och vid skolbyte; likaså har i en del fall påvisats påfallande dålig överensstämmelse mellan elevers begåvningsnivå och deras skolprestationer. Det anses nödvändigt att dessa undersökningar utsträcker till att omfatta samtliga elever. Det har även konstaterats, att eleverna i vissa fall lider av allvarliga beteendesvärigheter och andra komplicerade störningar på känslö- och viljelivets område. De mera komplice-

rade fallen har under senare år ökat och behovet av psykiatrisk-psykologisk expertis har gjort sig allt starkare gällande även ur dessa synpunkter. Enligt överstyrelsens uppfattning är det synnerligen angeläget att medel ställs till förfogande för anlåtande av barnpsykiatrisk och barnpsykologisk expertis. Överstyrelsen föreslår härför ett belopp av 23 000 kr. att fördelas av överstyrelsen.

Förslagen under p. 9—16 förs fram under hänvisning till blind- och dövskol-utredningens bedömning av personalbehovet vid dövskolorna. Beträffande arvodesposten (p. 16) föreslår överstyrelsen att utöver för innevarande budgetår beräknade belopp 10 000 kr. skall anvisas för arvoden åt kuratorer i Härnösand och Lund, 17 500 kr. för arvoden åt studierektorer, 38 000 kr. för timplärare vid externa klasser och för stödundervisning m. m., 30 000 kr. för sekreterare och skrivhjälp, 12 000 kr. för materielvård och 4 000 kr. för fritids- och lägerskolledning.

Departementschefen

Frågan om utbildning av lärare för specialskolorna för blinda och döva bör som jag tidigare framhållit (s. 55) bli föremål för särskild utredning. Då förslagen om inrättande av en lektorstjänst och sex tjänster som handledare bör bedömas i samband med den större frågan om organiserandet av lärarutbildningen är jag inte nu beredd att tillstyrka dessa förslag (p. 1 och 2). Jag är inte heller beredd att nu tillstyrka förslaget om utbyte av fem extra ordinarie tjänster som biträdande lärare mot ordinarie tjänster som småskollärare (p. 11).

Beträffande förslaget om inrättande av två heltidstjänster och två halvtidstjänster som ingenjörer (p. 9) och den ingenjörstjänst som innevarande budgetår avlönas ur anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete (p. 10) vill jag hänvisa till vad jag i det föregående anfört angående samarbetet mellan dövskolorna och hörcentralerna.

Innehavarna av de föreslagna fem nya tjänsterna som elevhemsföreståndare (p. 13) skulle enligt utredningen ha till uppgift att leda och handleda vårdarna, fördela arbetsuppgifterna samt verka för att omvårdnaden blir så nyanserad, att varje enskild elev känner trivsel och trygghet. Jag biträder förslaget och beräknar medel för fem dylika tjänster. Innehavare av tjänst som elevhemsföreståndare bör placeras i lönegrad A 14 om vederbörande genomgått av Sociala barn- och ungdomsvårdsseminariet anordnad utbildningskurs för barnhemsföreståndare eller annan utbildning, som skolöverstyrelsen finner svara häremot, samt eljest i lönegrad A 13.

Vidare förordar jag att två tjänster som kurator i lönegrad Ao 17 inrättas (p. 12).

Beträffande överstyrelsens förslag i övrigt har jag inte något att erinra.

Anslaget bör, vid bifall till vad jag förordat, uppräknas med 1 324 000 kr. och således uppföras med (6 246 000 + 1 324 000 =) 7 570 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i per-

sonalförteckningen för statens dövskolor m. m., som föranleds av vad jag anført i det föregående;

b) godkänna följande avlöningsstat för statens dövskolor m. m. att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1965/66:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	1 990 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	272 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	2 882 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	2 426 000
Summa kr. 7 570 000	

c) till Statens dövskolor m. m.: Avlöningar för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 570 000 kr.

D. Statens dövskolor m. m.: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1962/63	1 940 000	1 918 908
1963/64	2 020 000	1 986 799
1964/65	1 985 000	
1965/66 (förslag)	2 075 000	

Följande sammanställning upptager den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten samt för nästa budgetår skolöverstyrelsens förslag till förändringar och departementets anslagsberäkning.

Utgifter	Anvisat 1964/65	Föreslagen ändring 1965/66	
		Mynd.	Dep.chefen
1. Sjukvård åt personal, <i>förslagsvis</i>	15 800	of.	of.
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i> ...	14 000	of.	of.
3. Expenser:			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i>	360 000	of.	of.
b) Övriga expenser	57 000	of.	of.
4. Övriga utgifter:			
a) Undervisnings- och arbetsmateriel, <i>förslagsvis</i>	107 000	+ 9 000	+ 9 000
b) Inventarier och maskiner, <i>förslagsvis</i>	59 700	of.	of.

c) Tvätt och renhållning, förslagsvis	93 400	of.	of.		
d) Sjukvård åt elever, förslagsvis	43 000	+ 6 800	+ 6 800		
e) Tandvård åt elever, förslagsvis	51 000	+ 7 000	+ 7 000		
f) Bad åt elever, förslagsvis ...	16 900	+ 2 100	+ 2 100		
g) Kosthåll, förslagsvis	620 500	of.	of.		
h) Utackordering av elever, förslagsvis	269 000	+31 000	+31 000		
i) Beklädnad för elever, förslagsvis	276 300	of.	of.		
j) Fickpengar åt elever, förslagsvis	95 000	of.	of.		
k) Parkers underhåll, förslagsvis	8 500	+ 1 500	+ 1 500		
l) Bibliotek, förslagsvis	9 400	+ 5 600	+ 5 600		
m) Underhåll av hörselapparatur, förslagsvis	38 000	+ 6 000	+ 6 000		
n) Stipendier åt vissa skolpliktiga döva m. fl., förslagsvis ..	1 000	of.	of.		
o) Omkostnader vid fritidsverksamhet	7 000	+ 7 000	+ 8 000		
p) Lägerskolor	7 500	+ 7 500	+ 8 000		
q) Information åt lärare och föräldrar	—	1 703 200	+ 5 000	+88 500	+ 5 000
Summa kr.		2 150 000		+88 500	+90 000

Särskilda uppbördsmedel

1. Ersättning för värme och lyse i tjänstebostäder	12 000	of.	of.		
2. Ersättning för tvätt åt personal	3 000	of.	of.		
3. Ersättning för kost åt personal..	75 000	of.	of.		
4. Försålda arbeten och produkter	75 000	165 000	of.	—	of.
Nettoutgift kr.		1 985 000		+88 500	+90 000

Av överstyrelsens motiveringar framgår bl. a. följande.

4 a). Delposten till undervisnings- och arbetsmateriel är hårt belastad. Skolorna är i behov av en grundlig upprustning av undervisningsmaterielen och överstyrelsen har för avsikt att framlägga förslag härom till ett kommande år. För att avhjälpa de mest kännbara bristerna föreslår överstyrelsen emellertid redan nu, att delposten budgetåret 1965/66 höjs till 116 000 kr., motsvarande av skolorna begärt belopp.

4 h). Till utackordering av elever äskas för budgetåret 1965/66 från skolorna sammanlagt 308 300 kr. på grund av väntad höjning av inackorderingsavgifterna. Överstyrelsen anser sig böra tillstyrka höjning av delposten till 300 000 kr. Skolan i Lund har tillfälligt låg belastning beroende på att flera nyintagna elever är bosatta i Lund eller dess närhet, ett förhållande som man icke kan räkna med vid nyintagningen hösten 1965. Försöken med dövskolklasser anslutna till lokalt skolväsen har likaså inneburit besparingar på detta anslag. Det kan ej nu förutses, om liknande anknytningar kan ske budgetåret 1965/66. Vidare har bostad tillfälligt beretts i internatet vid Manilla för vissa elever vid

fortsättningsskollinjen. Det är önskvärt, att dessa tämligen vuxna elever för sin utveckling om möjligt bor bland hörande personer. Slutligen önskar överstyrelsen ha möjlighet att genomföra ett förslag som väckts av ledningen för förskolverksamheten i Danderyd och som innebär att ett litet antal döva barn från Stockholms län, vilka under förskoleträningen vid hörcentralen på centrallasarettet i Danderyd bott i särskilt väl lämpade fosterhem därstädes, skulle kunna få bo kvar i dessa fosterhem även vid skolpliktstidens inträde och i vanlig ordning få inackorderingsavgiften erlagd av Manillaskolan samt medfölja anordnad skolskjuts till Manilla.

Beträffande delposterna 4 l). Bibliotek, 4 o). Omkostnader vid fritidsverksamhet, 4 p). Lägerskolor och 4 q). Information åt lärare och föräldrar har hänvisning skett till blind- och dövskolutredningens beräkningar rörande medelsbehovet för ifrågavarande ändamål.

Departementschefen

Anslaget bör i enlighet med vad som angivits i min beräkning uppräknas med 90 000 kr. och således uppföras med (1 985 000 + 90 000 =) 2 075 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Statens dövskolor m. m.: Omkostnader* för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 075 000 kr.

E. Statens dövskolor m. m.: Engångsanskaffning av utrustning m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1962/63	285 000	278 615
1963/64	160 000	129 117
1964/65	100 000	
1965/66 (förslag)	460 000	

För här ifrågavarande ändamål har ett reservationsanslag varit uppfört på riksstaten sedan budgetåret 1949/50. Av de anvisade anslagen har Kungl. Maj:t i vissa fall reserverat bestämda belopp för särskilda ändamål, medan under anslaget tillgängliga medel i övrigt disponerats av skolöverstyrelsen på sätt överstyrelsen prövat lämpligt. De huvudsakliga utgiftsändamålen under de olika budgetåren har varit följande: inredningsarbeten, nyanskaffning av inventarier av olika slag, apparatur för provning och träning av hörselrester, hörapparater, böcker, film och filmapparater samt lek- och idrottsmateriel.

På anslaget fanns den 30 juni 1964 en bunden reservation av 114 177 kr.

Skolöverstyrelsen, som i sina ursprungliga förslag till anslagsäskanden för nästa budgetår räknat med ett medelsbehov av 275 000 kr. för engångsanskaffning av utrustning m. m. till dövskolorna, föreslår i sitt utlåtande över blind- och dövskolutredningens betänkanden att förevarande anslag erhåller den ändrade

rubriken Engångsanskaffning av utrustning m. m. vid blind- och dövskolor samt att anslaget för nästa budgetår uppförs med 553 000 kr. Enligt utredningens beräkningar erfordras för upprustning i fråga om pedagogiska hjälpmedel och teknisk utrustning m. m. under en femårsperiod årligen 173 000 kr. för blindskolorna och 380 000 kr. för dövskolorna.

Beträffande motiveringen för utredningens och överstyrelsens förslag under denna anslagspunkt torde få hänvisas till handlingarna i ärendet, i vilka behovet av utrustning m. m. redovisas i detalj.

Departementschefen

Överstyrelsens förslag om att även bidrag till utrustning m. m. vid blindskolor skall utgå ur förevarande anslag är jag inte beredd att tillstyrka och jag har därför under anslaget till omkostnader vid blindskolorna beräknat ett belopp av 173 000 kr. för upprustning i fråga om undervisningshjälpmedel vid dessa skolor. Det belopp överstyrelsen föreslagit för nästa budgetår, 553 000 kr., bör därför minskas med 173 000 kr.

Av det i överstyrelsens ursprungliga förslag till anslagsäskanden för nästa budgetår beräknade medelsbehovet under förevarande anslag avser ca 80 000 kr. ändamål, vilka inte ingår i de av utredningen angivna beloppen. Då jag finner såväl dessa ändamål som den av utredningen föreslagna upprustningen angelägna föreslår jag, att för nästa budgetår anvisas dels 380 000 kr. i enlighet med utredningens förslag, dels 80 000 kr. för i överstyrelsens ursprungliga förslag till anslagsäskanden angivna ändamål.

Anslaget bör, vid bifall till vad jag nu förordat, uppföras med (100 000 + 360 000 =) 460 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till *Statens dövskolor m. m.: Engångsanskaffning av utrustning m. m.* för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 460 000 kr.

F. Bidrag till förskolor och skolhem för döva barn

	Anslag	Nettoutgift
1962/63	440 000	395 480
1963/64	405 000	468 860
1964/65	455 000	
1965/66 (förslag)	472 000	

Enligt kungörelsen 1956:252 (omtryckt med ändringar 1964:458) utgår till kommun eller landstingskommun ävensom till enskild, förening eller stiftelse statsbidrag till förskolor, skolhem eller hemundervisning för döva och hörsel-

skadade barn i förskoleåldern, som godkänts av skolöverstyrelsen. Statsbidraget utgår i efterskott med 2 000 kr. för varje barn, som erhållit undervisning vid förskolan, samt därutöver med 1 000 kr. för varje barn, som tillika varit intaget i skolhem eller eljest genom huvudmannens försorg och på dennes bekostnad åtnjutit vård och underhåll. Vidare utgår statsbidrag med 1 000 kr. för varje barn, som — utan att ha varit inskrivet vid förskola — under redovisningsåret erhållit regelbunden hemundervisning av förskolans lärare eller annan av skolöverstyrelsen godkänd lärare. Såsom statsbidragsvillkor gäller bl. a., att undervisningen är avgiftsfri och att huvudmannen i den utsträckning så kan ske mottager barn från annat område än det, för vilket förskolan eller skolhemmet i första hand avsetts, samt att, där huvudmannen är enskild, förening eller stiftelse, skäligt bidrag till verksamheten lämnas av landstingskommun eller stad, som ej tillhör landstingskommun.

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslaget för nästa budgetår höjs med 17 000 kr. med hänsyn till väntade automatiska kostnadsökningar på grund av ökat antal elever.

Departementschefen

Mot överstyrelsens beräkning av de automatiska kostnadsökningarna har jag inte något att erinra. Jag tillstyrker att anslaget i enlighet med överstyrelsens förslag uppförs med (455 000 + 17 000 =) 472 000 kr. samt hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till förskolor och skolhem för döva barn* för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 472 000 kr.

G. Resor för blind- och dövskolelever jämte ledsagare

	Anslag	Nettoutgift
1962/63	213 000	216 032
1963/64	280 000	270 999
1964/65	280 000	
1965/66 (förslag)	500 000	

Ur förevarande anslag bestrids *dels* för elev, som vistas i skolinternat eller är inackorderad genom skolans försorg, ersättning för kostnader för resor till och från skolorten vid läsårets början och slut samt vid jullov och påsklov ävensom ett lov under hösten, alltså för varje sådan elev åtta enkla resor om året, *dels* för elev, som under skoltiden är bosatt i sitt hem eller i inackorderingshem, kostnaderna för dagliga resor mellan skolan och hemmet, *dels ock* reskostnader för barn, som kallats till skola för undersökning, samt vid resa, som föranleds av yrkespraktik.

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslaget höjs med 64 000 kr. Höjningen hänför sig till följande förslag.

1. Resor för elever vid den nya blindskolan i Örebro	+ 41 000
2. Bortfall av kostnader för resor för elever vid vårdanstalten för blinda i Lund	— 25 000
3. Skolskjutsar för vissa externatelever	+ 30 000
4. Föräldraresor	+ 18 000
	Summa kr. 64 000

Av överstyrelsens motiveringar för de framlagda förslagen inhämtas bl. a. följande.

3. Skolelever, som har sina hem på skolorten eller i dess närhet, brukar bo i hemmet och dagligen resa till och från skolan. På vissa håll, särskilt vid Manillaskolan, är avstånden stora och kommunikationsmöjligheterna så komplicerade, att särskilt nybörjarna icke ensamma kan resa mellan hemmet och skolan. Hösten 1965 intas vid Manillaskolan fem barn boende i Danderyd, vilka tidigare gått i förskola för döva. Ett par av dem är inackorderade i goda fosterhem, där de funnit sig väl tillrätta. Då antalet är så stort, anser överstyrelsen det befogat att särskild skolskjuts anordnas. Kostnaderna härför uppskattas till ca 15 000 kr. Då liknande situationer kan uppstå även vid andra dövskolor samt vid blindinstitutet på Tomtebodas beräknar överstyrelsen för detta slag av skolskjutsar ett belopp av 30 000 kr.

4. Överstyrelsen planerar att ge varje skola möjlighet att samla barnens målsmän (en för varje barn) till gemensam sammankomst på skolan vid lämplig tid under första skolåret och att därvid genom föredrag och demonstrationer ge föräldrarna informationer om skolarbetet samt diskutera frågor, som speciellt berör det egna barnet, något som kan bli av betydelse för behandlingen av barnet, när det återvänder till hemmet under ferietid. Ett annat tillfälle under barnets skoltid, då en liknande direkt kontakt hem—skola är önskvärd, är sista skolåret i barndomsskolan, då eleven skall välja utbildningsgren. Vid ett par dagars besök vid skolan av målsman med tillfälle till diskussioner med rektor, lärare och beträffande dövskolorna med vederbörande dövkonsulent, bör betydligt bättre samråd om den unges framtida möjligheter kunna åvägbringas än som nu sker per korrespondens. Med nuvarande system vid dövskolorna med vartannatårsintagning innebär överstyrelsens förslag ett möte om året för föräldrar till en årskurs elever (vartannat år första årskursen och vartannat år åttonde årskursen) eller ca 130 resor om året. För blindskolornas del skulle det röra sig om ca 50 föräldraresor om året. Överstyrelsen beräknar biljettkostnaderna till 18 000 kr.

Departementschefen

Ersättning för resekostnader för barn och ungdomar, som vistas på olika institutioner för undervisning och vård, utgår för närvarande enligt varierande grunder för olika grupper av handikappade. En översyn av gällande regler har vidtagits i syfte att få till stånd enhetliga bestämmelser om dylik ersättning och förslag i denna fråga har tidigare denna dag framlagts av chefen för socialdepartementet.

I jämförelse med nu gällande bestämmelser beträffande resor för blind- och dövskolelever jämte ledsagare innebär nämnda förslag en utökning av antalet fria resor till och från skolorten till en resa per månad.

Mot överstyrelsens förslag om anordnande av skolskjutsar för vissa externat-elever (p. 3) och om möjligheter att samla barnens målsmän (p. 4) har jag inte något att erinra. De av överstyrelsen under p. 1 och 2 beräknade kostnadsförändringarna är av automatisk natur.

Därest riksdagen bifaller förslaget om nya enhetliga bestämmelser beträffande ersättning för resekostnader för handikappade blir medelsbehovet under förevarande anslag avsevärt större än det av överstyrelsen beräknade. Jag föreslår, att anslaget uppförs med ett avrundat belopp av (280 000 + 220 000 =) 500 000 kr. samt hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Resor för blind- och dövskolelever jämte ledsagare* för budgetåret 1965/66 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Sonja Ahrling

INNEHALLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Blind- och dövskolväsendets utbildningsmål och organisation	3
A. Inledning	3
B. Nuvarande ordning för undervisning av blinda och döva	3
C. Utredningens synpunkter och förslag rörande blindundervisningen	7
1. Grundskola för blinda och synskadade	7
a. Blindundervisningens mål och innehåll	7
b. Skolpliktsbestämmelser	7
c. Stadieindelning i grundskola för blinda	9
d. Specialundervisning, särskild undervisning och stödundervisning	10
e. Blindskolans högstadium	11
2. Läroplan för grundskola för blinda	13
3. Blinda ungdomars fortsatta utbildning efter den obligatoriska skolan	15
4. Personalbehov	17
5. Kostnader	19
D. Utredningens synpunkter och förslag rörande dövundervisningen	20
1. Teknisk och medicinsk audiologi	20
2. Förskoleundervisningen	21
3. Grundskola för döva och hörselskadade	23
a. Centralisering eller decentralisering	23
b. Förslag till skolorganisation	25
c. Skolpliktsbestämmelser	31
4. Läroplan för grundskola för döva och hörselskadade	32
5. Döva och hörselskadade ungdomars fortsatta utbildning efter den obligatoriska skolan	34
6. Personalbehov	36
7. Kostnader	38
E. Genomförandet av den föreslagna organisationen	38
1. Tidsplan för övergång till grundskola för blinda och döva	38
2. Behov av hjälpmedelsuprustning	39
3. Blind- och dövskolornas lokalbehov	40
4. Lärarutbildningsfrågor och behov av pedagogiskt utvecklingsarbete	41
5. Specialskolornas ledning och tillsyn	42
F. Yttranden	43
G. Departementschefen	51
H. Hemställan	59

II. Anslagsberäkningar för budgetåret 1965/66	60
A. Statens blindskolor m. m.: Avlöningar	60
B. Statens blindskolor m. m.: Omkostnader	63
C. Statens dövskolor m. m.: Avlöningar	65
D. Statens dövskolor m. m.: Omkostnader	68
E. Statens dövskolor m. m.: Engångsanskaffning av utrustning m. m.	70
F. Bidrag till förskolor och skolhem för döva barn	71
G. Resor för blind- och dövskolelever jämte ledsagare	72